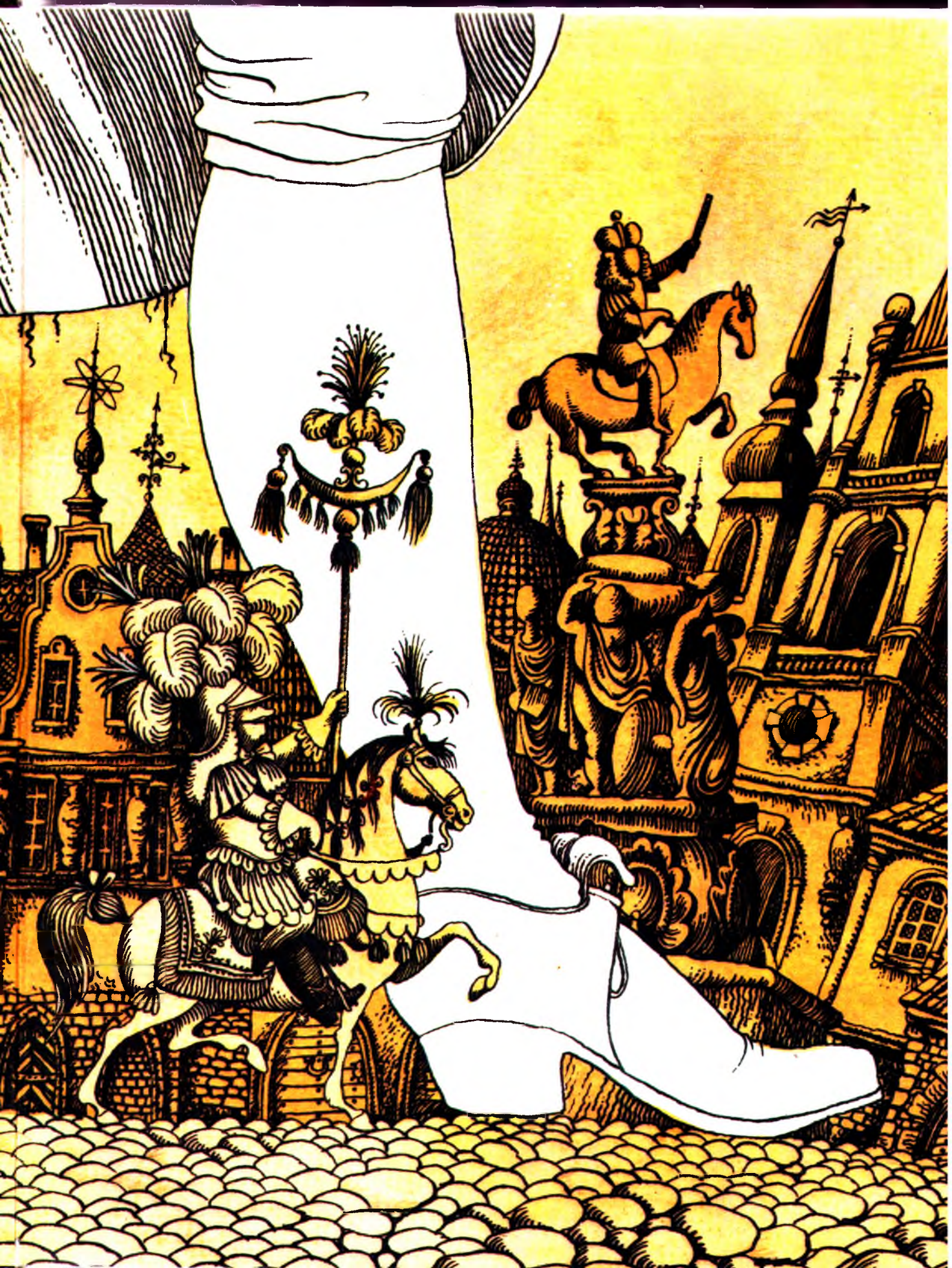

Джонатан Свігін
Мандри Лемюеля
ГУЛІВЕРА

Джонатан Свіфт

Мандрі Лемюеля
ГУЛЛІВЕРА

Роман

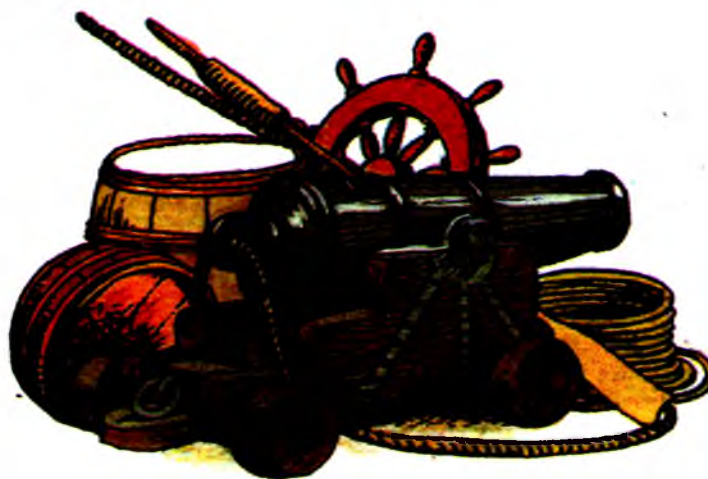
Для середнього шкільного віку

Малюнки
ІГОРЯ ВИШИНСЬКОГО

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1987

Дважды
путешествует смелый Гулливер,
дважды возвращается он домой, обогащенный
новыми впечатлениями. В этих далеких
путешествиях Гулливер вырастает духовно.
Он начинает понимать, что современное
ему общество построено на несправедливости
и бесчестье.

Переклад
з англійської за редакцією
ЮРІЯ ЛІСНЯКА

Друкується за виданням:
Джонатан Свіфт. Мандрі Лемюеля Гуллівера.
Київ, «Веселка», 1976.

Горького

«Мандри Гуллівера» — один із найпопулярніших творів світової літератури. Разом з автором, великим англійським письменником-сатириком Джонатаном Свіфтом ми сміємося із кумедних і дивовижних пригод завзятого мандрівника Гуллівера.

Джонатан Свіфт народився в родині бідного службовця. Вже перші літературні твори приносять йому славу. В той час, на початку XVIII ст., в Англії боролися за владу дві партії, торі і вігі; обидві вони вдавали, що обстоюють інтереси народу, але насправді лише сперечалися за право визискувати простий люд. Свіфт спочатку співробітничав з однією партією, а потім з другою, але, розчарувавшись у їхніх добрих намірах, поривав з ними. Повертається до рідного міста Дубліна, де й пише «Мандри Гуллівера».

В першій частині роману герой твору, Гуллівер, потрапляє до ліліпутів. Картина життя ліліпутів — це сатира на англійський і загалом європейський суспільно-політичний лад.

Читач може запитати: «Навіщо було робити цих людей такими крихітними?» Та для того, щоб зробити смішним ліліпутського імператора з його претензіями на світове панування, підкреслити нікчемність міністрів і вельмож.

Від ліліпутів Гуллівер потрапляє в країну велетнів. Тепер уже не казковий народ ліліпутів, а саме людське суспільство зменшилося до нікчемних розмірів і стало об'єктом вивчення для мудрого володаря велетнів. Він хоче знати всю правду і своїми запитаннями вщент руйнує картину добробуту, що за словами Гуллівера панує в Англії.

З особливим запалом виступає Свіфт проти страхітливих воєн. Слухаючи захоплюючу розповідь Гуллівера про битви між європейськими арміями, король велетнів здригається від невимовної огиди. Ще більше обурення викликає в короля пропозиція Гуллівера відкрити йому секрет вогнепальної зброї, за допомогою якої можна зруйнувати найбільше місто.

Отож не дивно, що вже понад два з половиною сторіччя безсмертний роман Джонатана Свіфта з захопленням читають і перечитують. Він-бо навчає людей ненавидіти зло, боротися з війнами і любити правду.

ОЛЕКСАНДР ТЕРЕХ

ЧАСТИНА ПЕРША

Подорож
до **ЛІЛІПУТІВ**

Дозди перший

Автор оповідає децю про себе та про свою родину, про перші спонуки до мандрівництва. Його корабель розбивається, і він, рятуючи собі життя, кидається в хвилі, пливе й виходить на берег у країні ліліпутів. Його беруть у полон і привозять до столиці

З

мого батька був невеликий маєток у Ноттінгемширі. З п'ятих його синів я народився третім. На чотирнадцятому році мене віддали до коледжу в Кембріджі¹. Там я пробув три роки і вчився дуже старанно. Та в батька, чоловіка небагатого, не стало коштів тримати мене там довше. Тому через три роки мені довелося піти в науку до видатного лондонського хірурга містера Бетса², у якого я вчився чотири роки. Вряди-годи батько прислав мені трохи грошей, і я витрачав їх на книжки з мореплавства та пов'язаних із ним галузей математики, бо весь час мріяв стати моряком і вірив, що рано чи пізно, а мені пощастить здійснити цю мрію. Скінчивши навчання в містера Бетса, я приїхав до батька і дістав од нього, дядька Джона й декого з родичів сорок фунтів стерлінгів готівкою та ще й обіцянку давати тридцять фунтів щороку на моє утримання в Лейдені³. Там я протягом двох років і семи місяців вивчав природознавство, бо знав, що воно стане мені в пригоді під час майбутніх подорожей.

¹ Кембрідж — місто в Англії з відомим Кембріджським університетом, заснованим ще 1231 року.

² В Англії за часів Свіфта медичну освіту здобували в якогось лікаря. Спеціальних навчальних закладів не було.

³ Лейден — місто в Голландії, де є відомий університет.

Повернувшись з Лейдена додому, я за рекомендацією мого доброго патрона, містера Бетса, найнявся на корабель «Ластівка», що ним командував капітан Абрагам Пеннел. Я проплавав на цьому судні три з половиною роки і побував за той час у Леванті⁴ та в інших краях. Повернувшись до Англії, я вирішив улаштуватися в Лондоні. До цього заохочував мене мій патрон, містер Бетс, що порекомендував мене багатьом своїм пацієнтам. Я найняв частину невеликого будинку на вулиці Олд-Джурі, за порадою друзів одружився з міс Мері Бертон — другою дочкою містера Едмунда Бертон, власника панчішної крамниці на Ньюгетській вулиці. Бертон дав за дочкою чотириста фунтів посагу.

Через два роки мій добрий патрон Бетс помер, а що приятелів у мене було небагато, то й практика моя почала підупадати, бо сумління не дозволяло мені наслідувати нечесні вчинки інших лікарів і дурити пацієнтів. Отож, порадившись з дружиною та де з ким із знайомих, я вирішив знову податись у море. Цілих шість років я прослужив лікарем на двох кораблях, не раз одвідавши Індію та Вест-Індію, і трохи поліпшив добробут родини. На дозвіллі я читав твори найкращих сучасних і давніх авторів, а буваючи на березі, приглядався до побуту та звичаїв людей і водночас вивчав чужоземні мови, до яких мав великий хист, бо у мене була добра пам'ять.

Остання подорож моя була не дуже щаслива, та й відчував я, що море вже втомило мене, а тому вирішив залишитись удома з дружиною та дітьми. З вулиці Олд-Джурі я перебрався в Феттер-Лейн, а звідти в Уоппінг, де сподівався мати практику серед моряків. Та сподіванки мої не справдилися. Три роки чекав я, що мої справи покращають, але врешті мусив прийняти вигідну пропозицію капітана Вільяма Прічарда — власника судна «Антилопа», що виводилось у південні моря.

Ми відпливли з Брістоля 4 травня 1699 року, і спочатку наша подорож минала досить спокійно. Та коли ми вже прямували до Індії, нас захопив страшний шторм і відніс на північний захід до Ван-Діменової землі⁵ — аж до тридцятого градуса й двох мінут південної широти, як ми довідалися з вимірів. Двадцять наших матросів померли від надміру тяжкої роботи та поганого харчу, а решта зовсім знесилили.

П'ятого листопада (коли в тих широтах починається літо) в густий туман дозорець помітив скелю, що виступала з води всього за півкабельтова⁶ від нас. Сильний вітер гнав нас просто на неї. За мить корабель налетів на скелю й розбився. Шістьом з екіпажу, і мені в тому числі, пощастило спустити на воду човен і відпливти на безпечну відстань від корабля та скелі. Ми гребли, гадаю, зо три милі, доки знемоглися зовсім, бо були виснажені роботою ще на кораблі. Далі ми пустилися на волю хвиль, і за півгодини шквал з півночі перекинув наш човен. Що сталося з моїми товаришами в човні й з тими, котрі допливли до скелі або залишились на судні, — сказати не можу, але гадаю, що всі вони загинули.

Я плив навмання, підштовхуваний вітром і припливом, раз у раз шукаючи но-

⁴ *Левант* — збірна назва країн Східного Середземномор'я.

⁵ *Ван-Діменова земля* — така була до 1853 року назва острова Тасманії біля південно-східних берегів Австралії.

⁶ *Кабельтов* — морська міра довжини, дорівнює 185,2 метра.

гами дна й не знаходячи його. Кінець кінцем, уже знесилений до краю, я раптом відчув під ногами дно. На той час шторм помітно вщух. Дно було таке положисте, що я брів з милою, перше ніж добувся до берега; це сталося, як здається мені, годині о восьмій вечора. Я пройшов ще з півмилі, але не натрапив ніде ні на які ознаки житла чи людей або ж був такий змучений, що не помітив їх.

Від утоми та спеки мені дуже захотілося спати. Я ліг на низеньку м'яку траву і заснув так міцно, як не спав ще ніколи зроду. Проспав я щонайменше дев'ять годин, бо, коли прокинувся, був уже білий день. Я хотів був підвестись, але не спромігся й поворухнутись: я лежав горілиць, і мої руки та ноги з обох боків — так само, як і моє довге, цупке волосся, — прив'язані незліченними нитками до чогось на землі. І на всьому тілі я відчував тоненькі перев'язі, що обплутували мене від пахов до стегон. Я міг дивитися лише вгору; сонце починало вже припикати, і світло його сліпило мене. Навкруги чувся якийсь гомін, але хто то гомонить, розгледіти я не міг, бо, неспроможний перевернутись, бачив саме небо.

Незабаром на моїй лівій нозі заворушилося щось живе і, поволі посуваючись уперед, спинилося в мене на грудях, а потім підійшло під саме підборіддя. Опустивши погляд, я побачив чоловічка дюймів⁷ шести на зріст, з луком та стрілою в руках і з сагайдаком за плечима. Водночас я почував, що слідом за ним суне принаймі ще з півсотні таких самих чоловічків. Украй вражений, я так голосно скрикнув, що всі вони з переляку кинулися врозтіч. Як довідався я потім, дехто з них навіть прибився, сплигуючи з мене на землю. Але незабаром вони повернулися, і один з них, наважившись стати перед самим моїм обличчям, на знак подиву підніс угору руки і верескливо, але цілком виразно гукнув: «Г е к і н а д е г у л ь!» Решта теж загукала ті самі слова.

А тим часом лежати мені було дуже незручно. По довгих зусиллях мені пощастило розірвати нитки і витягти з землі кілочки, до яких була прив'язана моя ліва рука. Водночас, шарпнувши головою (що завдало мені невимовного болю), я трохи звільнив моє волосся і спромігся повернути голову дюймів на два. Але чоловічки втекли швидше, ніж я встиг спіймати когось із них. Знявся пронизливий крик. А коли гамір ущух, один із них голосно вигукнув: «Т о л ь г о ф о н а к!»

У ту ж мить я відчув, як у мою ліву руку ввігналося з сотню стріл, що кололи мене, наче голки. До того, чоловічки разом вистрілили в повітря, як ми стріляємо з гармат, і багато стріл упало мені на тіло (хоч я й не відчув їх), а деякі влучили в обличчя, хоч я його зараз же затулив рукою. Коли ця злива стріл ущухла, я аж застогнав від досади та болю і знову спробував звільнитись. Але чоловічки випустили ще більше стріл, і дехто з них намагався уколоти мене списом у бік. Добре, що на мені була куртка з буйволячої шкіри, якої вони не могли проколоти. Я подумав, що найобачніше буде лежати поки що тихо, а вночі, користаючися вільною лівою рукою, визволитися зовсім. Я мав підстави вважати, що міг би стати до бою з найбільшими арміями, які вони могли зібрати проти мене, коли всі мешканці цієї країни не більші за тих, котрих я бачив. Але доля судила інакше. Помітивши, що я не рухаюся, вони перестали стріляти. З гомону, що долинав до моїх вух, я здогадався — їх

⁷ Дюйм — англійська міра довжини, дорівнює 2,5 сантиметра.

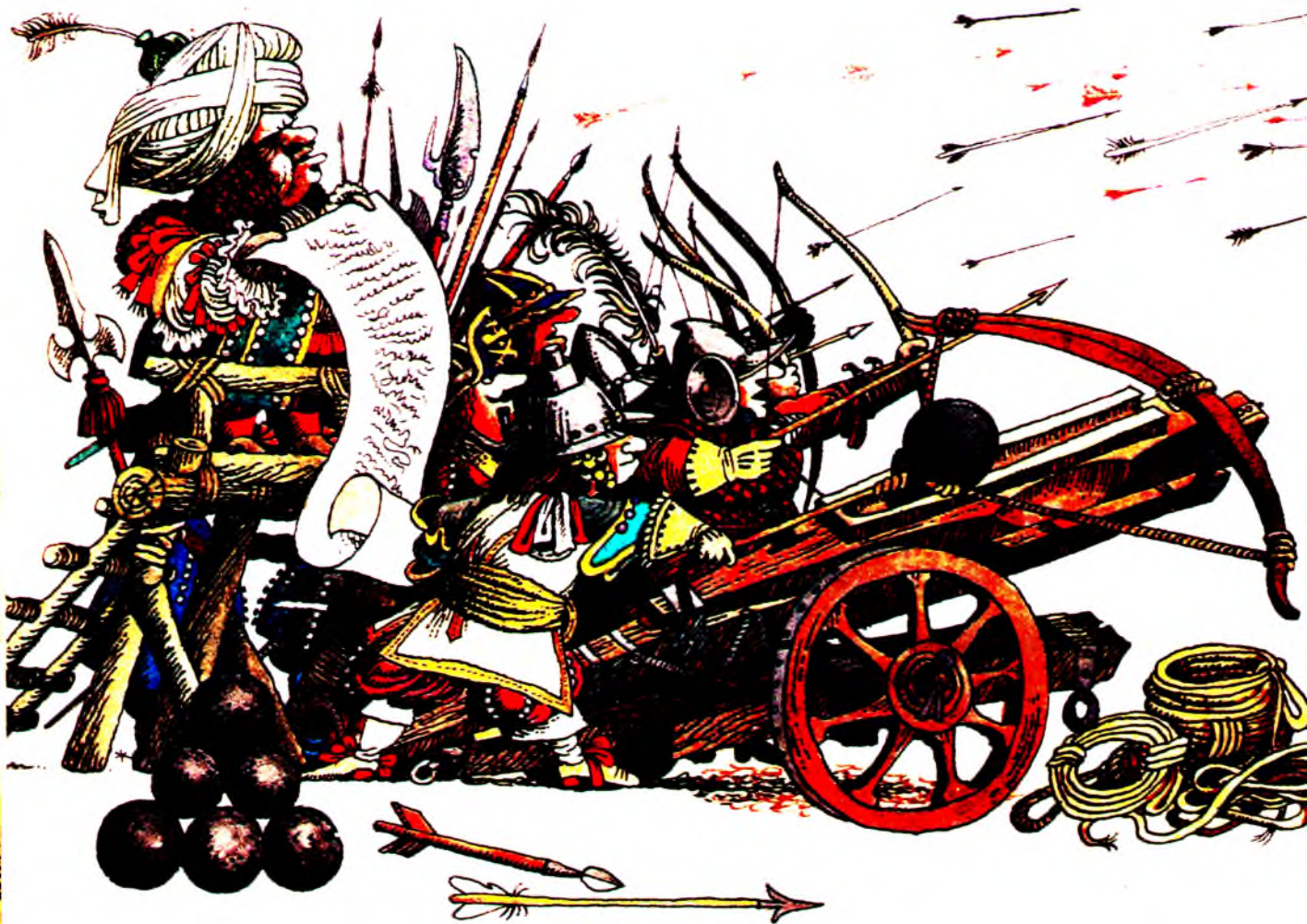
стало більше. Ярдів⁸ за чотири від мене, якраз проти мого правого вуха, чути було стукіт, що тривав цілу годину, так, ніби щось там будували. Повернувши голову, наскільки дозволяли кілочки та нитки, я побачив поміст футів⁹ на півтора заввишки з двома чи трьома драбинами; на ньому могло поміститися четверо таких чоловічків. Звідти один з них — мабуть, якась поважна особа — виголосив до мене довгу промову, з якої я не зрозумів жодного слова.

За наказом промовця до мене підійшло з півсотні тубільців. Вони розрізали нитки, якими була прив'язана моя голова, і тим дали мені змогу повернути її на правий бік, щоб бачити промовця і всі його рухи. Він здавався людиною середнього віку і був ніби вищий на зріст, ніж троє інших, що супроводили його. Один із них, трохи довший за мій середній палець, підтримував шлейф його мантиї, ще двоє стояли з обох боків. Він промовляв, як справжній оратор, і в його словах було чути і погрози, і обіцянки, і співчуття, і ласку.

Я відповів йому покірним тоном, знявши вгору ліву руку і звівши очі до сонця, немов прикликаючи його за свідка. Я майже помирав з голоду —

⁸ Ярд — англійська міра довжини, близько 0.9 метра.

⁹ Фут — англійська міра довжини, дорівнює 30.4 сантиметра.

востаннє я їв за кілька годин перед тим, як покинув корабель,— отже кілька разів підніс палець до рота на ознаку того, що хочу їсти. Вельможа зрозумів мене дуже добре. Він зійшов з помосту, звелів приставити до мене багато драбин. і ними до мого рота полізли сотні тубільців, несучи в кошиках їжу, яку наказав зібрати й приставити до мене владар, ледве довідавшись про мою появу на острові. Я помітив, що вони принесли мені м'ясо різних тварин, але не міг розібрати, яких саме. Там були і стегна, і філе, і лопатки, що виглядом своїм нагадували баранину, але всі вони були менші за жайворонкове крильце. Я ковтав їх по дві, а то й по три разом і з'їдав щоразу по три хлібини, кожна з мушкетну кулю завбільшки. Чоловічки прислужували мені дуже жваво і на всякі лади виявляли свій подив з мого великого зросту та апетиту.

Потім я дав знак, що хочу пити. Побачивши, як я їв, вони зрозуміли— малою кількістю питва я не вдовольнюся. Вони підкотили до моєї руки одну з найбільших своїх бочок і вибили в ній днище. Я вихилив її одним духом, бо там було менше як півпінти легкого вина, що скидалося на бургундське, але було куди смачніше. Випивши другу бочку, я знаками показав, що хочу ще, але вина в них більше не було. Коли я закінчив свою дивну трапезу, чоловічки загукали з радіщів і затанцювали в мене на грудях.

Признаюся, що, коли вони бігали по моєму тілу сюди й туди, мені не раз кортіло схопити в жменю сорок чи п'ятдесят з тих, котрі навернуться під руку, і скинути їх на землю. Проте, зваживши на моє становище і на ту шкоду, яку вони могли мені заподіяти, а також на власну урочисту обіцянку (бо так тлумачив я свою принижену поведінку), я зразу й відмовився від свого наміру. До того ж я вважав, що це була б невдячність до людей, які поведуться зі мною так гостинно і так щедро частують мене. А в думці я дивувався з хоробрості цих маленьких людей, які наважувалися злазити на мене й ходити по моєму тілу, тимчасом як одна моя рука була вільна, і не тремтіла, ледве глянувши на таке гігантське створіння, яким я мусив був здаватися їм.

Трохи згодом, коли вони побачили, що я не прошу більше їсти, переді мною з'явився той самий вельможа. Він, зісхивши на мою праву ногу, наблизився до мого обличчя в супроводі почту з дванадцяти чоловік. Він присунув мені під самісінькі очі вірчий лист за монаршим підписом і говорив зі мною без будь-яких ознак невдоволення, але вельми рішучим тоном. Промовляючи, він часто тицяв пальцем, як виявилось потім, у напрямку столиці, що була за півмилі від нас: державна рада ухвалила перевезти мене туди. Я відповів небагатьма словами. Вільною лівою рукою я кілька разів доторкнувся до

правої (але проносив її високо над головою його ясновельможності — боявся зачепити його чи когось із його почту), а тоді до своєї голови та тіла, показуючи, що хочу визволитись.

Він, здається, досить добре зрозумів мене, бо заперечливо похитав головою і рухом руки пояснив, що мене одвезуть у столицю як полоненого. Воднораз іншими знаками він дав мені зрозуміти, що в мене буде вдосталь їсти та пити і що зі мною поводитимуться дуже добре. Мені знову захотілося розірвати свої пута. Але, відчувши пекучий біль від стріл на своїх грудях та обличчі, які були всі в пухирях, і побачивши, що натовп довкола зростає, я на мигах показав їм: хай вони роблять зі мною що хочуть. Після того вельможа зі своїм почтом пішов, чемно попрощавшись зі мною; всі вони були в дуже доброму гуморі. Незабаром я почув вигуки, і біля мого лівого боку закомашилося багато людей. Вони попустили мені прив'язі так, щоб я міг повернутися на правий бік. Перед тим вони намазали мені обличчя й руки якоюсь маззю, що дуже приємно пахла, і біль, заподіяний стрілами, за кілька хвилин утамувався. Все це, на додачу до їхніх дуже поживних страв і напоїв, схилило мене на сон. Я проспав щось із вісім годин, як довідався згодом. Та й не дивно, бо лікарі, з наказу імператора, підсипали у вино сонного зілля.

Знайшовши мене сонного на березі, тубільці зразу відрядили гінця до імператора, і державна рада ухвалила зв'язати мене описаним вище способом (зроблено це вночі, коли я спав), а також надіслати мені силу їжі та питва і приготувати екіпаж, щоб перевезти мене до столиці.

Ці люди — чудові математики. Вони досягли великих успіхів у механіці завдяки підтримці свого імператора, відомого покровителя наук. У цього монарха є багато пристроїв на колесах, щоб перевозити колоди та інші важкі вантажі. Він часто будує величезні військові кораблі, деякі до дев'яти футів завдовжки, в місцевості, де росте будівельне дерево, і звідти їх цими пристроями перевозять ярдів за-триста — чотириста до моря.

П'ятсот інженерів і теслярів зараз же заходились будувати щонайбільший екіпаж, який будь-коли бачили в цій країні. То була дерев'яна платформа дюймів на три від землі, футів у сім завдовжки і чотири завширшки, поставлена на двадцять два колеса. Всю цю роботу було виконано протягом чотирьох годин по моєму прибутті на острів. Поява цієї платформи і викликала гомін, який я почув, прокинувшись. Її поставили поряд зі мною. Але найбільші труднощі полягали в тім, щоб підняти мене і покласти на платформу. Для цього тубільці вкопали вісімдесят стовпів в один фут заввишки і канатами, не товщими за нашу дратву, обвили мені шию, руки, ноги та тулуб. Дев'ятсот найдужчих чоловіків тягли шворочки крізь силу блоків, почеплених на стовпи, і за три години я лежав уже на платформі, міцно прив'язаний до неї.

Про все це мені розповіли згодом, бо під час цієї операції я спав глибоким сном; той сон навіяло мені сонне зілля, підсипане у вино. Тисяча п'ятсот найбільших коней короля, кожен у чотири з половиною дюйми заввишки, мали перевезти мене до столиці, що, як уже я казав, лежала за півмилі від того місця.

Години через чотири після того, як ми рушили в дорогу, стався один дуже кумедний випадок. Платформу спинили на хвилину, щоб полагодити щось там. Скориставшись з нагоди, двоє чи троє молодих тубільців захотіли подивитися, який я маю вигляд, коли сплю. Вони здерлися на платформу і обереж-

ненько підійшли до мого обличчя. Один із них, гвардійський офіцер, засунув мені в ліву ніздрю вістря свого списа, що залоскотало мене, наче соломинка. Я чхнув і прокинувся, а ті троє непомітно зникли. Тільки через три тижні довідався я про причину мого раптового пробудження.

Ми їхали до самого вечора, потім спинилися на відпочинок, і з обох боків платформи стало п'ятсот вартових — половина із запаленими смолоскипами, а решта з луками та стрілами наготові, щоб стріляти, тільки-но я поворухнувся. На світанку ми рушили далі і до полудня опинилися за двісті ярдів од столиці. Там нас зустрів імператор із своїм двором, але міністри, боячись за життя його величності, відрадили його сходити на мене, щоб не наражатись на небезпеку.

На майдані, де зупинилася платформа, стояв старовинний храм, що вважався найбільшим у всій державі. Кілька років тому, зганьблений брутальним убивством, він утратив для цього релігійного народу своє значення, і його стали використовувати для громадських потреб, винісши звідти всі церковні оздобы. У цій будівлі й вирішили мене оселити. Головні північні двері були чотири фути заввишки і два завширшки, і я вільно міг пролізти крізь них. По обидва боки дверей, дюймів на шість од землі, було по невеличкому вікну. Крізь ліве вікно двірський коваль просунув дев'яносто один ланцюг розміром з ланцюжок на годинниках європейських дам і прикріпив їх тридцятьма шістьма замками до моєї лівої ноги.

Через дорогу, футів за двадцять од храму, стояла п'ятифутова башта. Я сам не бачив, а чув од інших, що імператор разом з багатьма вельможами зійшов на башту і звідти дивився на мене. Переказують, що з міста вийшло з тою ж метою понад сто тисяч городян, і я думаю — принаймні тисяч із десять їх здерлося драбинами того ж таки дня на мене, незважаючи на сторожу. Але незабаром видали наказ, що забороняв таке під страхом смерті.

Пересвідчившись, що порвати ланцюги я не здужаю, майстри перерізали всі нитки на моєму тілі, після чого я звівся на ноги в дуже сумному настрої. Не можна описати, як усі здивувались і загаласували, побачивши, що я встав і ходжу. Ланцюги на моїй лівій нозі були футів зо два завдовжки й дозволяли мені ходити туди та сюди, описуючи півколо, а також залазити всередину храму і лежати там, простягшись на весь зріст.

Розділ другий

Імператор Ліліпутій в супроводі багатьох вельмож приходить подивитись на автора в його ув'язненні. Опис особи та одягу імператора. Щоб навчити автора ліліпутської мови, до нього приставлено вчителів. Своєю сумірною поведінкою він заслужує ласку імператора. Коли його обшукують, шаблю та пістолі відбирають

Ідвівшись, я поглянув навкруги, і мушу визнати, що ніколи не бачив приємнішого краєвиду. Вся місцевість здавалася суцільним садом, а обгороджені лани, приблизно сорок футів кожний, нагадували грядки квітів. Лани чергувалися з лісами, де найвищі дерева, на мій погляд, були до семи футів заввишки. Ліворуч од себе я бачив місто, що скидалося на театральні декорації.

Тим часом імператор зійшов з башти і верхи наближався до мене. Хоч як добре був вимуштруваний його кінь, та, побачивши таку величезну постать, що здалася йому живою горою, він злякався і став дибки. Але імператор був чудовим вершником і всидів у сідлі, аж поки підбігли придворні. Вхопивши коня за вуздечку, вони допомогли імператорові злізти. Його величність з великим подивом оглядав мене з усіх боків, не підходячи, проте ближче як на довжину мого ланцюга. З його наказу двірські кухарі та комірники, що були наготові, підвезли до мене на двоколісних візках їжу та напої і поставили їх так, щоб я міг дістати. Я взяв ті візки і швидко спорожнив їх. Двадцять із них були повні м'яса, десять — вина. Кожен візок з м'ясом став мені на два-три добрих ковтки, а вино, налите в десять череп'яних посудин, я вилив просто у візок, випив його одним духом і так само зробив з рештою. Імператриця й молоді принци та принцеси разом з двірськими дамами спершу сиділи в кріслах оддалік, а після пригоди з конем повставали і підійшли ближче до імператора, якого я хочу зараз описати.

На зріст він майже на цілий мій ніготь вищий за першого-ліпшого із своїх придворних; самого цього досить, щоб викликати особливу пошану до нього. Риси обличчя його гострі й мужні, ніс — орлиний, шкіра — оливково-смаглява, постать — струнка; у рухах цього монарха була грація, у поводженні — велич. Він був уже немолодий як на ліліпута — мав двадцять вісім років і дев'ять місяців і правив щасливо та переможно. Щоб краще бачити його, я ліг на бік, і його обличчя опинилося на одному рівні з моїм, а стояв він за якихось три ярди від мене. Згодом я не раз брав його на руки і тому не можу помилитися в моєму описі.

Його вбрання було дуже просте і являло собою щось середнє між азіатським та європейським одягом. На голові він мав легкий золотий шолом, прикрашений самоцвітами, з пером на гребені. На випадок, якби я розірвав ланцюг, він держав наготові у руці оголений меч дюймів на три завдовжки. Піхви й руків'я його були оздоблені діамантами. Голос у імператора був пронизливий і такий чистий та виразний, що я добре чув його, навіть стоячи на весь зріст. Дами та вельможі були вбрані розкішно, і місце, де вони стояли, нагадувало розстелену на землі спідницю, гаптовану сріблом та золотом. Його величність раз у раз озивався до мене. Я відповідав йому, але ні він, ні я не розуміли один одного. Тут-таки було багато священнослужителів та правників (так я здогадався з їхнього одягу), яким наказано було заговорити зі мною. Я озивався до них усіма мовами, які знав хоч трохи, в тому числі німецькою, голландською, латинською, французькою, іспанською, італійською, та все марно.

За дві години імператор та двір повернулися в місто, і я залишився сам, під сильною вартою, що мала охороняти мене від настирливості і, можливо, від лихих намірів юрби, яка нетерпляче тиснулася до мене. Коли я сидів біля дверей свого житла, дехто наважився навіть стріляти в мене, і одна стріла мало не влучила мені в ліве око. Полковник наказав схопити шістьох заводіяк; він вирішив, щоб найкраще покарати їх, віддати зв'язаних мені до рук. Підштовхувані списками солдатів, злочинці наблизились до мене. Я удав, ніби хочу з'їсти живцем одного з них, а решту поклав у кишеню куртки. Бідолаха відчайдушно репетував, а полковник та офіцери дуже хвилювались, надто коли побачили, що я видобув з кишені складаного ножа. Та я незабаром заспокоїв їх. Приязно дивлячись на полоненого, перерізав ножом нитки, якими він був зв'язаний, і обережно спустив його на землю. Він одразу втік. Так само зробив я і з іншими, видобуваючи їх по одному з кишені. Я побачив, що моя великодушність справила добре враження на солдатів та народ; згодом це придалося мені й при дворі.

Проти ночі я не без труднощів заліз у своє приміщення, де ліг просто на землю. Так довелося мені спати два тижні, поки з наказу імператора виготовили для мене постіль. На возах привезли шістьсот матраців. Сто п'ятдесят штук їх зшили до купи, зробивши один, що підходив мені й довжиною, і шириною. Таких матраців було покладено один на один чотири; а втім, я б міг обійтися й без них, бо ця постіль була не набагато м'якша за кам'яну підлогу. За таким самим розрахунком було пошито для мене простирадла й ковдри, досить пристойні, як на людину, що стільки часу поневірялася без постелі.

Коли про моє прибуття стало відомо по всій державі, подивитись на мене посунула сила заможного, ледачого й цікавого люду. Села спустіли майже зовсім, і, якби імператор не видав спеціальних наказів та розпоряджень,

сільське господарство країни дуже занепало б. Накази приписували, щоб кожний, хто бачив мене один раз, негайно повертався додому, і забороняли наближатися до мого приміщення ближче як на п'ятдесят ярдів без особливого на це дозволу від двору, що дало великий прибуток міністрам.

Тим часом імператор раз у раз скликав державну раду обговорювати питання про мою дальшу долю. Як довідався я згодом від одного мого приятеля, особи вельми поважної й обізнаної з усіма державними таємницями, двір дуже турбувало питання про те, що робити зі мною. Вони боялися, щоб я не визволився, але й утримувати мене коштувало б дуже дорого і могло викликати голод у державі. Декотрі пропонували заморити мене голодом або засипати мені обличчя та руки отруєними стрілами, від чого я швидко загинув би. Проте цей план викликав побоювання, що такий великий труп, гниючи, спричиниться до пошестей у столиці, які можуть поширитися й на цілу державу.

У розпалі наради до дверей великої зали підійшло кілька офіцерів, і двоє з них, впущені туди, розповіли про щойно згаданий випадок з шістьма злочинцями. Це справило таке добре враження на його величність та на всю раду, що відразу був виданий наказ, який зобов'язував усі села на дев'ятсот ярдів од столиці приставляти до мене щоранку шість волів, сорок овець та іншу живність разом з відповідною кількістю хліба, вина та всяких напоїв. Платили за них із скарбниці його величності, бо імператор жив переважно прибутками від власних маєтків і рідко, хіба що в найважливіших випадках, удавався по субсидію до своїх підданців.

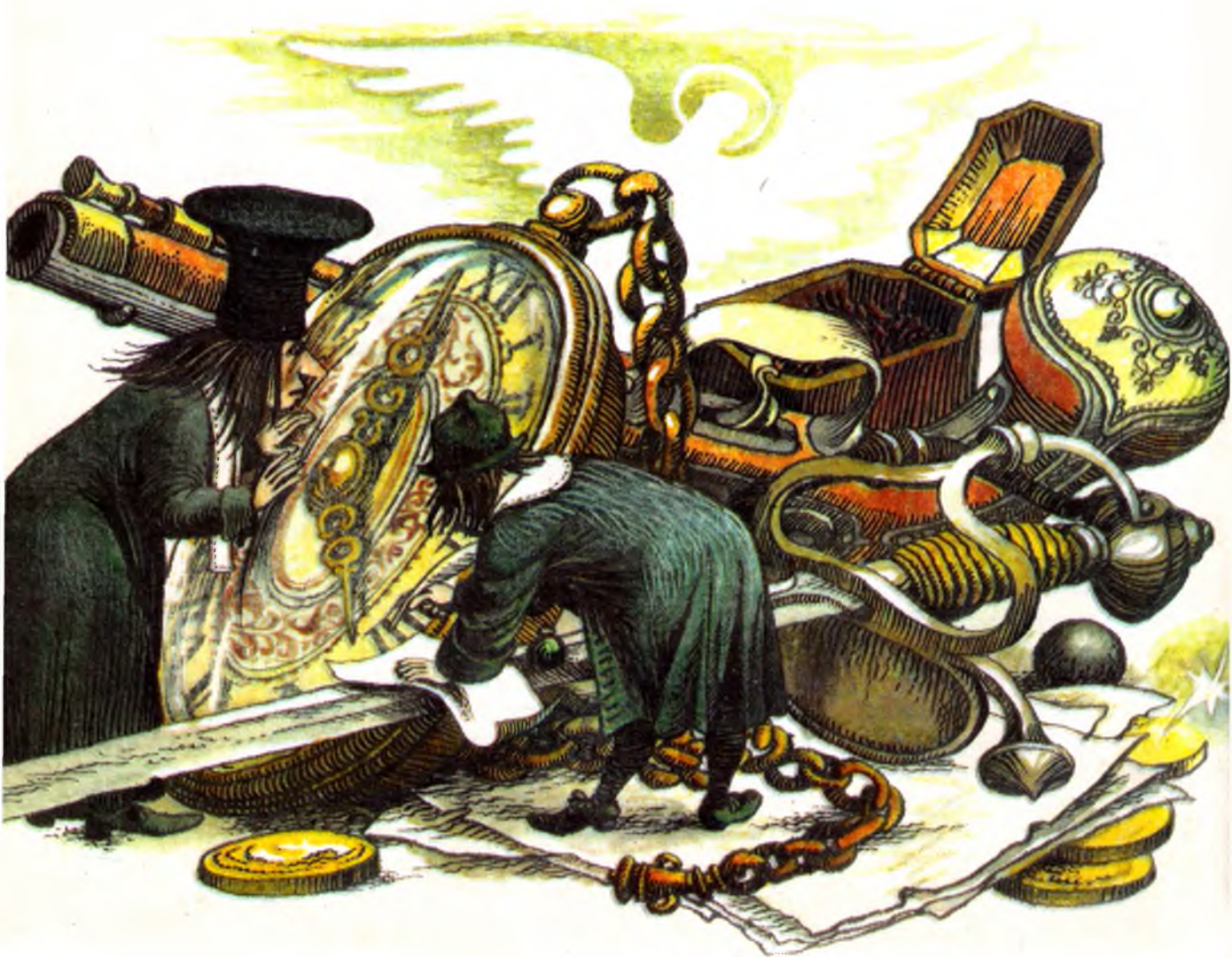
Прислугувувати мені поставили шістьсот чоловік, яким визначили платню, достатню для їхнього прожитку, і нап'яли їм біля моїх дверей вигідні намети. Триста кравців дістали розпорядження пошити мені одяг за тамтешнім фасоном. Шестеро найвизначніших учених мали вчити мене ліліпутської мови. І, нарешті, всіх коней з імператорських стаєнь — так само, як і коней вельмож та вартових, — мали часто виїжджувати в моїй присутності, щоб призвичаїти їх до мене.

Всі ці накази були негайно здійснені, і за три тижні я зробив великі успіхи у вивченні їхньої мови. Під цей час імператор не раз ушановував мене своїми візитами, і йому подобалось бути присутнім на лекціях, що їх давали мені мої вчителі. Я міг уже сяк-так розмовляти з імператором. Перше речення, яке я вивчив, було прохання ласкаво повернути мені волю. Ставши навколішки, я повторював його щодня. Скільки я міг зрозуміти, він відповідав, що це справа часу, що розв'язати її він може тільки у згоді з радою і що спершу я повинен заприсягтися жити в мирі з ним і його державою. Проте він обіцяв, що зі мною поводитимуться цілком добре, і порадив заслужити своєю поведінкою його прихильність, а також симпатію його підданців. Одного дня він попросив, щоб я не ображався, коли він накаже обшукати мене: в мене, мовляв, напевно, є зброя, що повинна бути небезпечною, коли вона відповідає розмірам такої величезної істоти. Я відповів, що його величність може заспокоїтись і що я ладен роздягтися тут-таки перед ним і повивертати всі свої кишені. Все це я переказав почасти словами, а почасти на мигах. Імператор відповів, що, згідно з законами, обшук провадитимуть двоє його чиновників, і додав, що зробити це, безперечно, вони зможуть лише з моєї згоди та з моєю допомогою. Певний мого благородства та слухняності, він з

довірою передає їх мені до рук. Все відібране в мене повернуть, коли я вирушатиму додому, або заплатять за нього стільки, скільки я сам призначу.

Взявши в руки обох чиновників, я поклав їх спершу в кишені мого камзола, а потім в усі кишені, крім двох у куртці та однієї потайної, якої я не хотів давати обшукувати, бо в ній лежало кілька необхідних мені дрібних речей. В одній з кишень куртки був мій срібний годинник, а в другій — гаманець з кількома золотими монетами. Чиновники, маючи при собі пера, чорнило й папір, склали докладний список усього, що бачили, а закінчивши роботу, попросили спустити їх на землю для доповіді імператорові. Той список я згодом переклав на англійську мову. Ось цей переклад повністю:

«Після найпильнішого обшуку в правій кишені Великого Чоловіка-Гори ми знайшли тільки шмат цупкого полотна, якого вистачило б, щоб застелити парадну залу вашої величності. В лівій знайдено величезну срібну скриню зі срібним-таки віком, якого ми не могли самі підняти. Ми попросили Чоловіка-Гору підняти віко, і один з нас, влізши всередину, опинився по коліна в якомусь поросі. Порох той, злетівши вгору, аж до наших облич, примусив нас обох довго чхати. В правій кишені куртки виявлено величезний сувій тонких білих листів, у три людини завтовшки, міцно обв'язаний товстим канатом

і вкритий чорними знаками, кожен у півдолоні завбільшки, які ми смиренно дозволяємо собі вважати за літери.

В лівій кишені лежала якась машина з двадцятьма довгими палями, на зразок паркану перед палацом вашої величності. Гадаємо, що нею Чоловік-Гора розчісує собі волосся, але ми не питали його про це, бо порозумітися з ним дуже важко.

В більшій кишені з правого боку його середнього одягу (так називали вони мої штани) ми побачили порожній залізний стовп з людину завбільшки, з'єднаний зі шматком дерева ще більшого розміру; з одного боку стовпа випинаються великі залізні виступи, зроблені у вигляді дивних фігур, призначення яких ми не знаємо. Така сама машина була й у лівій кишені.

В меншій правій кишені лежало багато кружал, плескуватих металевих різного розміру, з білого та червоного металу. Деякі з них, білі, зроблені наче із срібла, були такі важкі та великі, що ми з товаришем ледве підняли їх.

В лівій кишені були два чорні стовпи неправильної форми; стоячи на споді кишені, ми ледве змогли дістати до верхньої частини цих стовпів. Один із них, здається, був зроблений з якогось суцільного матеріалу, а на верхньому кінці другого була біла куля, як дві наші голови завбільшки. В кожному із стовпів укладено по величезній сталевій пластині. Ми змусили показати їх нам, бо боялись, що це якісь небезпечні знаряддя. Він витяг їх із ящиків і сказав нам, що в своїй країні одним із них він звичайно голить собі бороду, а другим — ріже м'ясо.

Там-таки були ще дві кишені, які він називає годинниковими. Вони являють собою два великі розрізи в його середньому одязі, щільно закриті тиском його живота. З правої кишені звисає довгий срібний ланцюг з якоюсь чудною машиною, що лежить на дні кишені. Ми наказали йому витягти все, що було на кінці ланцюга: вийнята річ виявилась кулею — зісподу срібною, а зверху зробленою з якогось прозорого металу. На прозорому боці ми побачили чудні знаки, розміщені колом, але доторкнутися до них пальцем заважала та прозора речовина. Він приклав машину нам до вух, і ми почули шум, як од водяного млина. Вважаємо, що то або якась невідома тварина, або ж його бог. Схиляємося більше до останньої гадки, бо він запевняв нас (скільки ми могли зрозуміти його, бо висловлює він свої думки дуже погано), що рідко робить щось, не порадившись із ним. Він називає його своїм оракулом і каже, що ця річ показує йому час кожного його вчинку.

З лівої кишені він вийняв сітку завбільшки з рибальську, але зроблену так, що вона відкривається й закривається, як гаманець. Всередині знайдено кілька монет з жовтого металу; якщо вони справді золоті, то повинні мати величезну цінність.

Обшукавши пильно, з наказу вашої величності, його кишені, ми помітили круг його стану пояс із шкіри якоїсь велетенської тварини. З правого боку на ньому висів довгий, з п'ять чоловік завдовжки, меч, а з лівого — торба або мішок з двома відділами. В кожному з них умістилося б три ваші підданці. В одному відділі — багато кульок з важкого металу з людську голову завбільшки; щоб підняти їх, потрібна велика сила. В другому лежала купка чорних зернят, невеликих і не дуже важких; ми брали їх по п'ятдесят штук у жменю.

Тут точно перелічено все знайдене на тілі Чоловіка-Гори, який повадився

з нами дуже шанобливо, як і належить поводитись з представниками вашої величності. Підписано й скріплено печаткою четвертого дня вісімдесят дев'ятого місяця щасливого царювання вашої величності.

Клефрен Фрелок, Марсі Фрелок».

Коли імператорові прочитали цей список, він запропонував мені, правда, дуже чемно, здати йому дещо із зазначених речей. Насамперед він назвав мою шаблю, піхви й усе, що було при них. Тим часом трьом тисячам чоловік із свого добірного війська (які того дня несли охорону палацу) він звелів оточити мене на певній відстані і мати наготові стріли та луки. Але я того не помітив, бо очі мої були спрямовані на його величність. Далі він зажадав, щоб я витяг шаблю з піхов, і хоч вона й узялася трохи іржею від морської води, та, коли я став вимахувати нею, заблищала проти сонця так, що все військо скрикнуло — чи то з ляку, чи то з несподіванки. Його величність — безперечно, найодважніший із монархів — злякався менше, ніж я сподівався. Він звелів мені вкласти шаблю в піхви і кинути їх якомога обережніше на шість ярдів од кінця мого ланцюга.

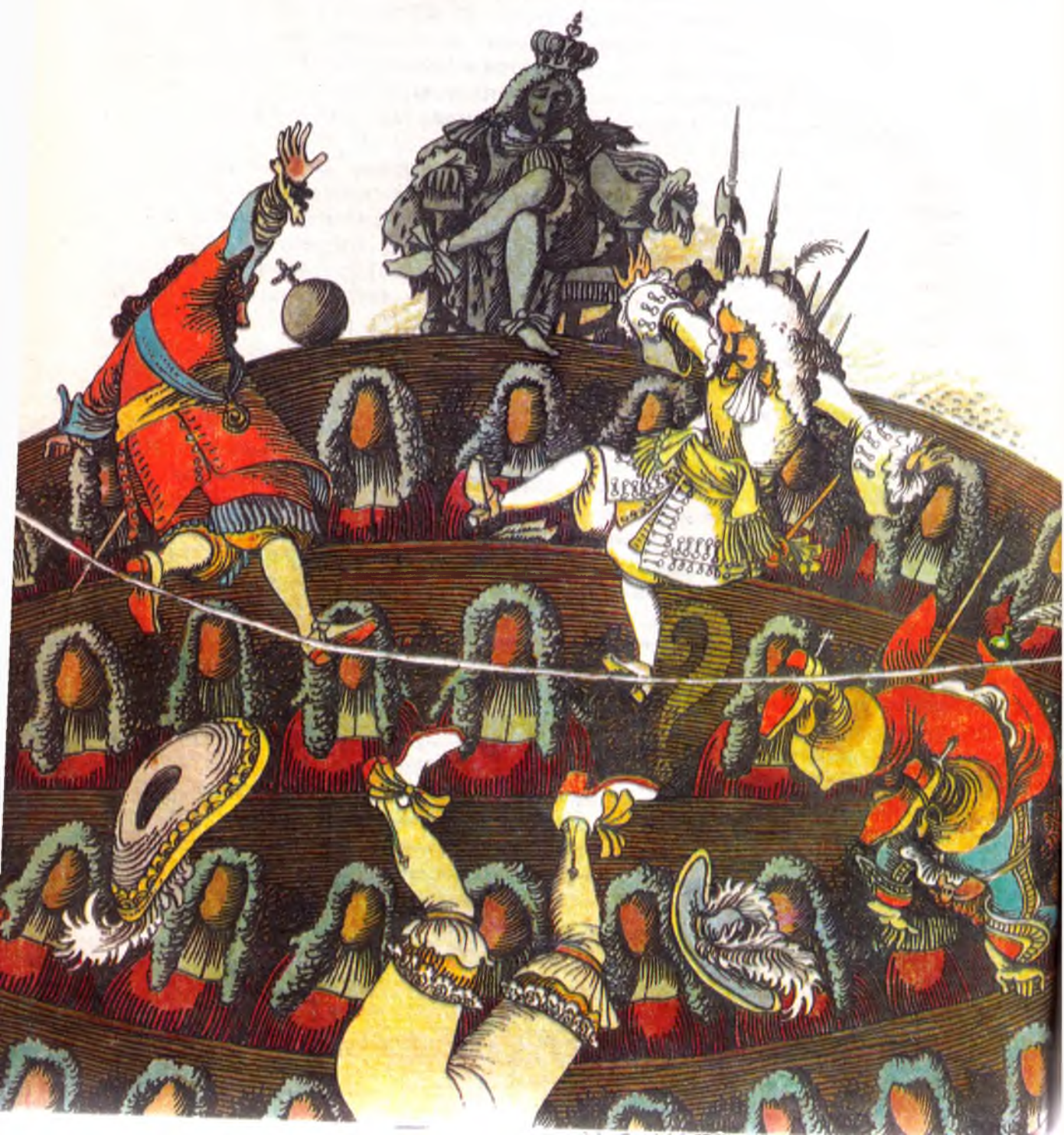
Далі він зажадав один із порожніх залізних стовпів, як він називав мої кишенькові пістолі. Я вийняв пістоль, пояснив, як міг, його призначення і зарядив самим порохом, що, на щастя, не змок у щільно заткнутій порохівниці. Попередивши імператора, щоб він не злякався, я вистрілив у повітря. Це справило враження куди більше, ніж шабля. Сотні людей попадали, наче мертві, і навіть імператор, хоч і втримався на ногах, довгенько не міг прийти до пам'яті.

Я віддав йому обидва пістолі разом з порохівницею та кулями і попросив держати порох якнайдалі від вогню, бо він міг спалахнути від найменшої іскри і висадити в повітря палац його величності. Так само віддав я і годинник. Імператор дуже зацікавився ним, оглянув і звелів найвищим на зріст гвардійцям однести його, просунувши крізь вушко палицю, як-от в Англії носять барильця з елем¹⁰. Йому дуже сподобався безнастанний шум механізму і рух хвилиної стрілки, який він виразно бачив, бо зір у них гостріший, ніж у нас. Він запропонував своїм ученим висловити їхню думку про цю машину. Читач легко догадається, що думки вчених були дуже розбіжні, а до того ще й плутані і далекі від істини.

Потім я передав їм срібні й мідні монети, гаманець з дев'ятьма великими та кількома меншими золотими монетами, ніж, бритву, гребінець, срібну табакерку, носову хусточку та записну книжку. Шаблю, пістолі й порохівницю відвезли до арсеналу його величності, а решту добра повернули мені.

Як уже я казав, у мене була потайна кишеня, якої не помітили обшукувачі: там лежали окуляри (якими я, маючи слабкі очі, іноді користуюся), кишенькова підзорна труба та кілька дрібниць. Я подумав, що вони не мають ніякої цінності для імператора, і вважав, що маю право не показувати їх, бо боявся, що мені їх зіпсують або загублять, якщо я зважуся віддати їх.

¹⁰ Ель — сорт англійського пива.

Розділ третій

Автор дуже оригінальним способом розважає імператора і його придворних дам та кавалерів. Опис придворних розваг ліліпутів. Авторіві на певних умовах дають волю

Моя лагідність і добра поведінка так вплинули на імператора та його двір, а також на армію та народ в цілому, що я вже сподівався незабаром здобути собі волю. Я всіляко намагався підтримувати свою високу репутацію. Тубільці поступово перестали боятися мене. Іноді я лягав долі і дозволяв п'ятьом-шістьом чоловікам танцювати на моїй долоні; кінець кінцем хлопчики та дівчатка насмілилися гуляти в піжмурки в моєму волоссі. Я добре підучився їхньої мови і міг уже розуміти їх та розмовляти з ними.

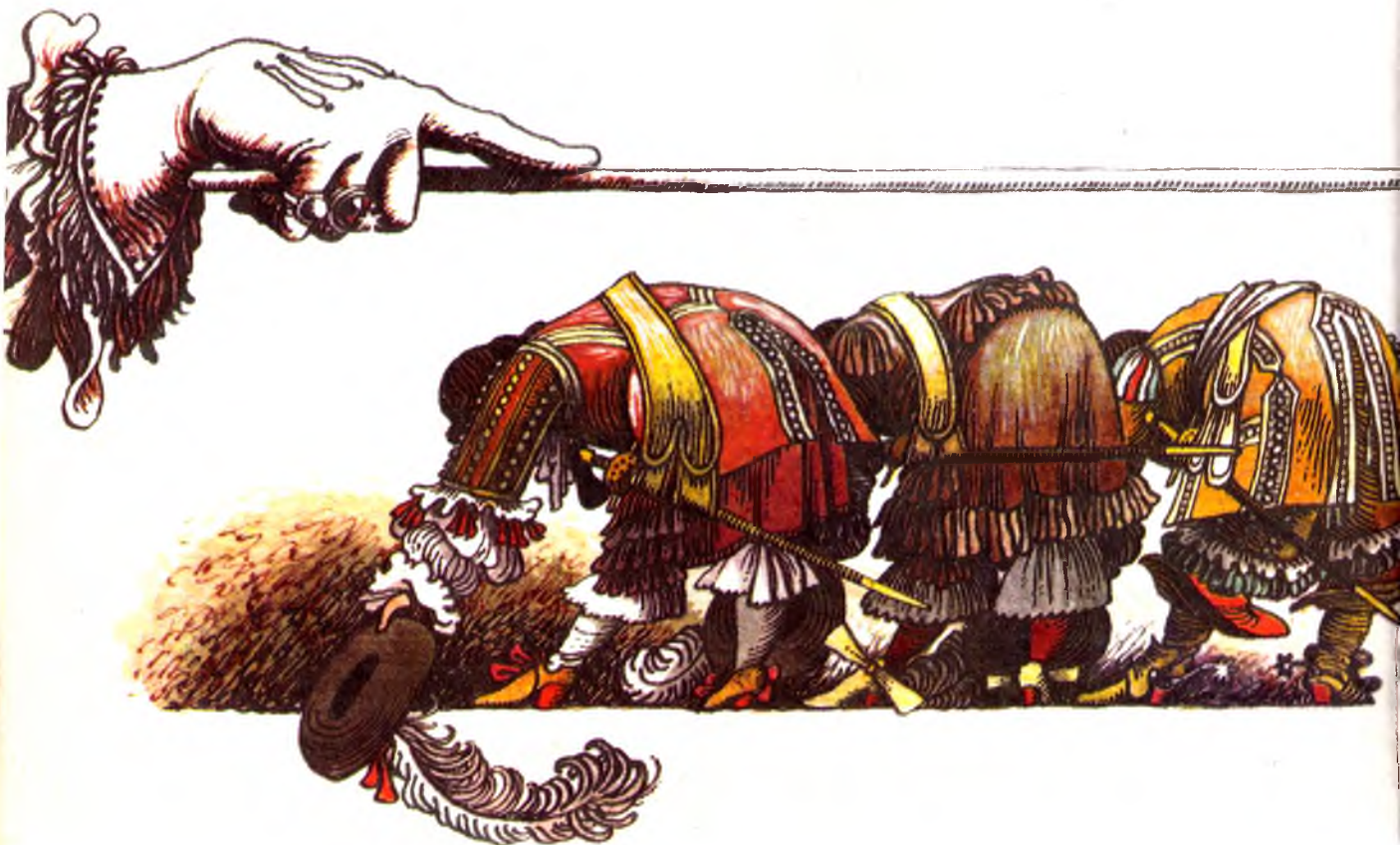
Одного разу імператорові спало на думку потішити мене видовищем тамтешніх ігор, в яких ліліпути переважають усі відомі мені нації спритністю та пишнотою. Найбільше розважили мене канатні танцюристи, що виконували свої танці на тоненькій білій нитці в два фути завдовжки, натягненій на висоті дванадцяти дюймів од землі. На цих танцях я, з дозволу терплячого читача, трохи зупинюся.

У грі цій беруть участь тільки кандидати на якусь високу посаду або ті, хто хоче домогтися великої ласки при дворі. Їх навчають цього мистецтва змалку, і вони не завжди бувають вельможного роду або гарного виховання. Коли хтось, чи то померши, чи то попавши в неласку (що трапляється часто), звільняє високу посаду, то п'ять-шість кандидатів просять у імператора дозволу розважити його величність та двір танцями на канаті. Дуже часто

навіть найголовніші міністри дістають наказ показати свою спритність і довести імператорові, що вони не втратили своїх здібностей. Флімнеп, державний скарбник, підстрибнув на канаті принаймі на дюйм вище від усіх інших вельмож імперії. Я бачив, як він раз за разом підплигував на дошці, покладеній на канат, не товщий за нашу звичайну англійську дратву. Мій приятель Релдресел, перший секретар таємної ради, посідає, на мою думку, друге після скарбника місце. Інші визначні урядовці не можуть і рівнятися з ними.

На цих розвагах часто траплялися нещасливі випадки. Я на власні очі бачив, як два чи три суперники зламали собі ноги. Але небезпека стає куди більшою тоді, як виявляти свою моторність припадає міністрам. Намагаючись перевершити самих себе і своїх товаришів, вони занадто ризикують, і мало хто з них не падав по два, а то й три рази. Переказували, що за рік чи два перед моїм прибуттям державний скарбник Флімнеп не скрутив собі в'язів лише тому, що, падаючи, потрапив на імператорську подушку, яка випадково лежала на землі й послабила силу падіння.

Є в них ще одна розвага, яка відбувається дуже рідко і тільки в присутності імператора, імператриці та прем'єр-міністра. Імператор кладе на стіл три тонкі шовкові нитки по шість дюймів завдовжки: одну — синю, другу — червону і третю — зелену. Цими нитками нагороджують тих, кого імператор захоче відзначити своєю ласкою. Церемонія відбувається у великій тронній залі, де

кандидати складають іспити, дуже відмінні від тих, що влаштовуються в країнах Старого чи Нового Світу. Імператор, узявши в руки палицю, держить її горизонтально, а кандидати, ідучи один по одному, то стрибають через неї, то пролазять під нею, залежно від того, підіймає чи опускає палицю імператор. Буває, що другий кінець палиці доручають тримати прем'єр-міністри, іноді міністр орудує палицею сам. Хто виконує всі ці штуки найдовше і з найбільшою спритністю, той дістає в нагороду синю шовкову нитку; другий приз — червона нитка; третій — зелена¹¹. Їх обмотують круг стану, і рідко трапляється вельможа, не прикрашений таким поясом.

Кавалерійські коні та коні з імператорських стаєнь, яких підводили до мене щодня, не боялися вже мене і підходили до самих моїх ніг. Верхівці змушували їх стрибати через мою руку, коли я лежав долі, а один на високому коні перескакував навіть через мою ногу, взуту в черевик. Це, безперечно, був надзвичайний стрибок.

Пощастило якось і мені потішити імператора небаченим досі там способом. Я попросив його, щоб він звелів мені принести кілька паличок у два фути завдовжки і завтовшки із тростину. Його величність дав відповідний наказ своєму головному лісничому. Другого ж таки ранку шість лісників приставили їх на шістьох возах, запряжених кожний вісьмома кіньми. Взявши дев'ять паличок, я встромив їх у землю в вигляді квадрата на відстані двох з половиною футів одна від одної. По чотирьох сторонах квадрата, футів на два від землі, я прив'язав горизонтально ще чотири палички. Потім до дев'ятьох вертикальних паличок я прип'яв свою хустку, натягши її туго, неначе барабан, а чотири горизонтальні палички, прикріплені дюймів на п'ять над хусткою, правили за бар'єр з кожного боку.

Закінчивши ці приготування, я попросив імператора дозволити двадцяти чотирьом найкращим кавалеристам провести на цьому плаці свої вправи. Його величність погодився; отже, коли кавалеристи прибули, я підняв їх одного по одному в повному озброєнні разом з кіньми за плац. Вишикувавшись у бойовий порядок, вони поділилися на два загони і розпочали військові дії — пускали одні в одних тупі стріли або, видобувши шаблі, тікали та переслідували, нападали та відступали, одне слово, виявили найкращу бойову виучку, яку я будь-коли бачив. Імператор був у такому захваті, що кілька днів наказував повторити цю розвагу. Одного разу він навіть дозволив підняти себе над плацом і з моєї долоні особисто командував маневрами. Насилу-насилу вдалося йому переконати імператрицю, щоб вона теж дозволила мені підняти її в кріслі.

На моє щастя, під час цих розваг не трапилося жодного прикрого випадку. Тільки один раз гарячий кінь якогось офіцера, копитом продірявивши хустку, спіткнувся, скинув з себе вершника і впав сам. Але я зразу підняв їх обох, а тоді, прикривши однією рукою дірку, другою рукою одного по одному зсадив на землю весь загін таким самим способом, як і підняв його. Кінь, що впав, звихнув ногу, а вершник навіть не забився. Я як міг полагодив свою хустку, але не зв'язався більше на її міцність у таких небезпечних розвагах.

За два-три дні перед моїм звільненням, коли я саме тішив двір такими вистівками, до його величності прибув гонець. Він повідомив, що кілька ліліпутів,

¹¹ Синя, зелена, червона нитки — кольори англійських орденів Підв'язки, Бані та святого Андрія.

проїжджаючи верхи поблизу місця, де знайдено мене, бачили на землі велику чорну річ дуже дивної форми, з круглими краями, завбільшки з опочивальню його величності, з підвищенням посередині. То не була жива істота, як вони подумали спершу, бо лежала вона на траві нерухомо, і дехто з них по десять разів об'їхав круг неї. Ставши на плечі один одному, вони добулися на плескатий верх і, постукавши ногою, переконалися, що та річ усередині порожня. Ліліпути подумали, що вона, мабуть, належить Чоловікові-Горі. Якщо його величності буде завгодно, вони беруться привезти її сюди п'ятьма кіньми.

Я відразу здогадався, про що йде мова, і дуже зрадив. Мабуть, вийшовши після загибелі корабля на берег, я був у такому стані, що не помітив, як дорогою з мене злетів капелюх. Я підв'язав був його, коли веслував на човні, а потім насунув на вуха, коли плив. Я не помітив, як розв'язався шнурок, і думав, що капелюх пропав у морі. Тепер я попросив його величність, щоб мені привезли його якнайшвидше. Капелюх привезли другого дня, але не в дуже гарному стані: в крисах пробили дві дірки на півтора дюйма від краю і зачепили за них два гачки. За ті гачки довгою мотузкою припрягли коней і тягли мій капелюх по землі не менш як півмилі¹². Але пошкодило його менше, ніж я сподівався, бо ґрунт у тій країні надзвичайно м'який та рівний.

Через два дні по цій пригоді імператор звелів привести у готовність усе військо, розташоване в столиці та в її околицях, і вигадав собі дуже оригінальну розвагу. Він попросив мене стати на зразок Колоса Родоського¹³ і якнайширше розставити ноги, що я й зробив. Одному із своїх найкращих генералів (старому, досвідченому полководцеві і великому моєму прихильникові) він наказав провести всю армію зімкненими лавами між моїми ногами. В параді взяли участь три тисячі піхотинців та тисяча вершників. Піхота йшла по двадцять чотири чоловіки в ряд, а кіннота — по шістнадцять. Військо марширувало з піднятими списками, барабанним боєм та розгорнутими прапорами. Парад мав блискучий успіх.

Я так часто подавав прохання, щоб мені даровано волю, що його величність поставив, нарешті, цю справу на обговорення в кабінеті міністрів, а потім і в державній раді. Там ніхто не заперечував, за винятком Скайреша Болголама, який чомусь став моїм смертельним ворогом, хоч я нічим не завинив перед ним.

Та наперекір йому всі висловились за те, щоб мені дати волю, і король затвердив постанову.

Цей Болголам був гальбет, або адмірал королівського флоту. Він користався цілковитою довірою свого монарха, але мав дуже сувору та похмуру вдачу. Примушений погодитись на моє звільнення, він, проте, наполіг, щоб йому доручили остаточно зредагувати текст угоди, на підставі якої я діставав волю. Прочитавши угоду в присутності двох секретарів та багатьох поважних осіб, Болголам зажадав, щоб я запрявся не порушувати її — спершу так, як присягаються на моїй батьківщині, потім так, як вимагають їхні закони — тобто взявшись лівою рукою за праву ногу і приклавши середній палець правої руки до лоба, а великий палець — до кінчика правого вуха. Мабуть, читачеві цікаво

¹² Англійська миля — 1,6 кілометра.

¹³ Колос Родоський — велетенська статуя, побудована в старовину греками на острові Родос. Заввишки статуя була до 35 метрів.

буде довідатись, як висловлюються в країні ліліпутів, і він захоче знати умови, на яких мене звільнено, тому я наводжу тут точний переклад цього документа.

«Гольбасто Момарем Евлем Гердайо Шефін Маллі Аллі Г'ю, наймогутніший імператор Ліліпутії, володіння якого сягають на п'ять тисяч б л е с т р е г і в (щось із дванадцять миль) навкруги, окраса й пострах всесвіту, монарх над усіма монархами, вищий за всіх синів людських; той, що ногами спирається на центр землі, а головою сягає до сонця; владар, перед яким усі владарі землі схиляють коліна; лагідний, як весна, розкішний, як літо, рясний, як осінь, лютий, як зима; його найвеличніша величність пропонує Чоловікові-Горі, що недавно прибув до нашої небесної держави, такі умови, яких той під урочистою присягою обіцяє додержувати:

1. Чоловік-Гора не покине наших володінь без писаного нашого дозволу, скріпленого нашою печаткою.

2. Він не вступатиме до нашої столиці без особливого нашого дозволу і має попереджувати про свій прихід принаймі за дві години, щоб городяни встигли поховатися в свої будинки.

3. Зазначений Чоловік-Гора має обмежувати свої прогулянки великими шляхами, не ходити й не лягати на луках і на ланах.

4. Гуляючи зазначеними шляхами, він повинен якнайпильніше дбати про те, щоб не ступити на когось з наших любих підданців, або на їхніх коней, чи то на екіпажі, і не має права брати наших підданців у руки без їхньої на те згоди.

5. Якщо буде потреба негайно послати якесь розпорядження, Чоловік-Гора зобов'язується віднести в своїй кишені, куди йому вкажуть, кур'єра разом з конем і, в разі потреби, приставити їх назад цілих і неушкоджених.

6. Він буде нашим спільником проти ворожого нам острова Блефуску і докладе всіх зусиль, щоб знищити ворожий флот, який саме тепер готується до нападу на нас.

7. Названий Чоловік-Гора у вільний час має допомагати нашим робітникам підіймати великі камені, з яких будують мури круг головного парку та інші державні споруди.

8. Згаданий Чоловік-Гора має протягом двох місяців установити розміри наших володінь, обійшовши для цього острів понад берегом та підрахувавши кількість своїх кроків.

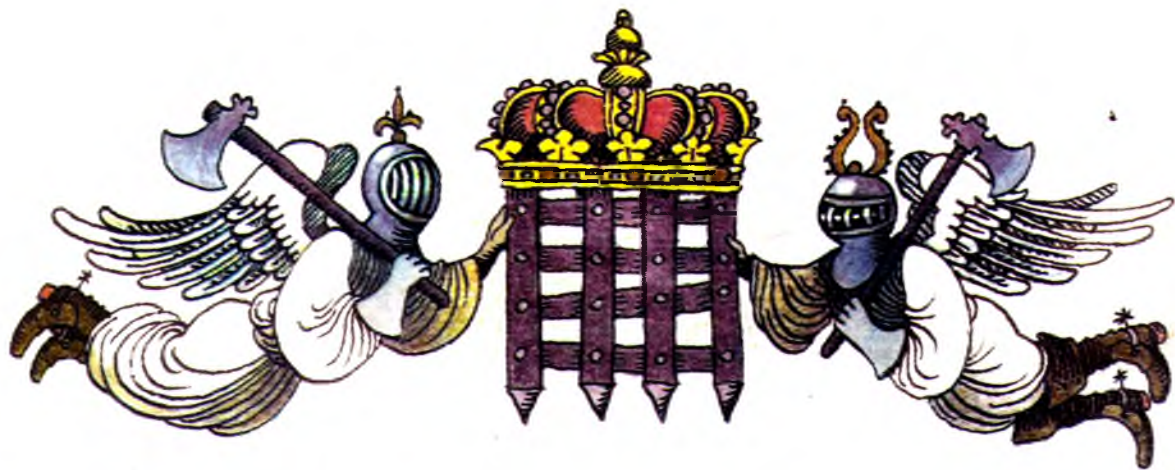
9. І останнє: зазначений Чоловік-Гора, заприсягшись виконувати всі вищевведені умови, діставатиме щодня їжу і напої в кількості, достатній, щоб утримувати 1728 наших підданців, матиме вільний доступ до нас і користуватиметься всіма знаками нашої до нього прихильності.

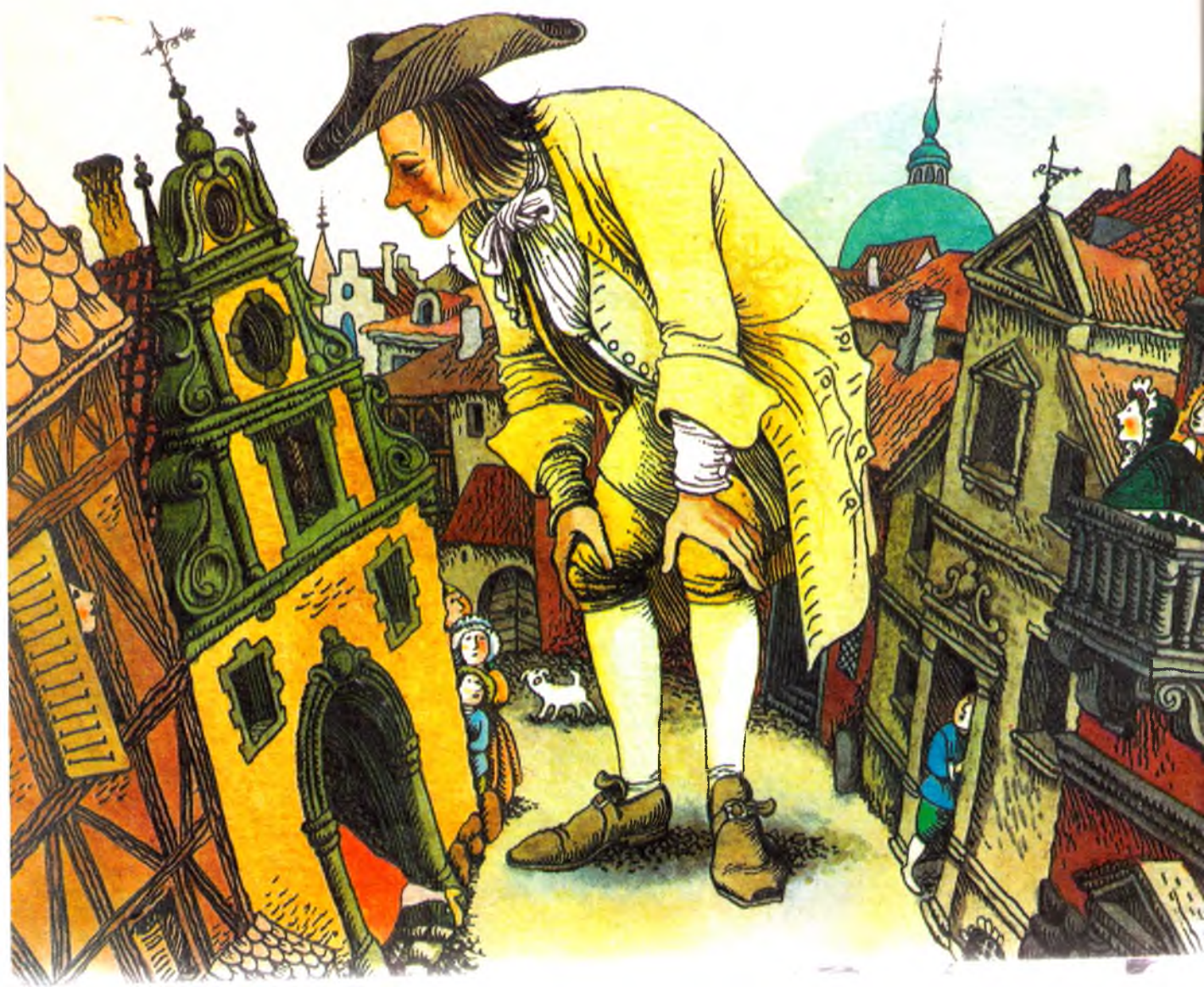
Дано в нашому Белфаборакському палаці у дванадцятий день дев'яносто першого місяця нашого царювання».

Хоч деякі з умов, через лукавство Болголама, були й не такі почесні, як мені хотілося, та я заприсягся й підписав їх з великою радістю і щирим задоволенням. Відразу ланцюги з моїх ніг було знято, і я опинився на волі. Імператор особисто вшанував мене своєю присутністю на цій церемонії. Я висловив свою подяку, впавши ниць перед його величністю, але він звелів мені підвестися і дуже ласкаво висловив сподівання мати в моїй особі корисного для себе слугу, гідного явленої мені ласки і вартого майбутнього благовоління.

Ласкавий читач пам'ятає, що останній параграф умови передбачав видачу мені їжі та напоїв у кількості, достатній для прогодування 1728 ліліпутів. Коли я трохи згодом запитав одного з моїх придворних приятелів, як саме визначили таке число, той пояснив, що до цієї роботи залучили найкращих математиків. Вчені, вимірявши довжину мого тіла, встановили, що вона вдванадцяттеро більша за їхній зріст. Тоді вони вираховували, що, при однаковій з ними будові тіла, мій об'єм дорівнює принаймі 1728 об'ємам їхніх тіл, а значить, і їжі я потребував відповідно більше.

Цей факт свідчить, які здібні люди оті ліліпути, а також — який розумний і водночас ощадливий їхній імператор.

Розділ четвертий

*Опис Мілдендо, столиці Ліліпутії, та імператорського палацу.
Розмова автора з першим секретарем про державні справи. Автор
пропонує імператорові послуги у воєнних діях*

Здобувши волю, я насамперед попросив дозволу оглянути Мілдендо — столицю Ліліпутії. Імператор охоче дав такий дозвіл, нагадавши тільки про мою обіцянку не чинити шкоди ні людям, ні будівлям. Населенню оголосили про мій намір одвідати місто. Його мур два з половиною фути заввишки й не менше як одинадцять дюймів завширшки; по ньому круг усього Мілдендо вільно проїхала б карета, запряжена парою коней. Через кожні десять футів над муром височать міцні вежі.

Я переступив велику західну браму і обережно, боком пройшов двома головними вулицями, одягнений у саму куртку, щоб не зачіпати полами свого камзола дахів та карнизів. Я посувався вперед дуже обережно, щоб не наступити на якого-небудь гульвісу, який міг залишитися на вулиці, незважаючи на суворий наказ усім городянам не виходити з дому, щоб не наражатись на небезпеку. У слухових вікнах та на дахах тислися цікаві, і мені здалося, що я ніколи ще не бачив такого велелюдного міста. Воно являє собою правильний квадрат, кожний бік якого має п'ятсот футів. Місто перетинають дві великі вулиці, ділячи його на чотири квартали. Ширина цих вулиць — п'ять футів, а інші, куди я не міг увійти, були завширшки від дванадцяти до вісімнадцяти дюймів. Місто це нараховує не менш як п'ятсот тисяч жителів. Будинки в ньому мають од трьох до п'яти поверхів; на базарах і в крамницях багато всякого краму.

Імператорський палац стоїть у самому центрі столиці, на перехресті двох головних вулиць. Круг палацу, на відстані двадцятьох футів од нього, тягнеться мур у два фути заввишки. Я дістав дозвіл імператора переступити через мур і оглянув палац з усіх боків. Зовнішнє подвір'я становить собою сорокафутувий квадрат і розділене на два; у внутрішньому подвір'ї — імператорські покої. Я дуже хотів подивитися на них, але зробити це було надзвичайно важко, бо головні ворота між подвір'ями лише вісімнадцять дюймів заввишки і сім завширшки. Будинки ж на зовнішньому подвір'ї були щонайменше п'ять футів заввишки; і я не міг переступити через них, не завдавши їм великої шкоди, хоч стіни їхні — з міцного тесаного каменю й мають чотири дюйми товщини. Імператорові недмінно хотілось показати мені свої покої у всій їхній пишності, але вволити його волю я зміг тільки через три дні.

Я вирізав ножем у імператорському парку, ярдів за сто від міста, кілька найбільших дерев і змайстрував собі з них два стільці — футів три заввишки кожний — досить міцні, щоб витримати вагу мого тіла. Коли народ було попереджено, я знову пройшов містом до палацу, тримаючи в руках свої стільці. Підійшовши до зовнішнього двору, я став на один стілець, тримаючи другий у руці. Потім я переніс його над дахом і обережно поставив на простір у вісім футів завширшки між першим і другим подвір'ям. Далі я дуже зручно переступив через будівлі з стільця на стілець, а потім перетяг до себе перший стілець загнutoю на кінці палицею. Опинившись таким способом у внутрішньому подвір'ї, я ліг на бік і зазирнув у вікна середнього поверху; вони прийшлися якраз проти моїх очей, і їх відчинили умисно для мене. Я побачив крізь них розкішні покої.

У покоях я вгледів імператрицю з молодими принцями в оточенні почту. Її імператорська величність привітно усміхнулася до мене й ласкаво простягла крізь вікно руку для поцілунку.

Та я не буду обтяжувати читача дріб'язковими описами. Головна мета моя — розповісти про події, що сталися тут під час мого дев'ятимісячного перебування.

Якось, тижнів через два по моєму звільненні, до мене приїхав перший секретар таємної ради Релдресел у супроводі слуги. Наказавши кучерові стати віддалік, він попросив мене дати йому одногодинну аудієнцію, на що я погодився, зважаючи на його високу посаду та особисті якості, а також і на його клопотання за мене перед двором. Щоб краще чути, я хотів був лягти на землю, але він волів перебувати під час розмови на моїй долоні; поздоровивши мене з визволенням і згадавши, що в цьому було трохи і його заслуги, він додав:

— Якби не сталися деякі події, вас не звільнили б так швидко. Хоч чужоземцеві може здатися, ніби в нас усе гаразд, проте над нами тяжить два лиха — партійні чвари і можливий напад сильної ворожої держави. Треба вам сказати, що протягом уже сімдесятьох місяців у нашому королівстві існують дві ворожі партії — т р е м е к с е н и й с л е м е к с е н и. Перші з них — прихильники високих підборів, другі — низьких. Хоч стародавнім звичаям відповідають більше високі підбори, але його величність вирішив призначати на всі урядові посади тільки тих, хто носить низькі підбори, чого ви не могли не помітити. Помітили ви, мабуть, і те, що підбори його величності нижчі принаймні на один д р у р проти інших (друр — приблизно одна чотирнадцята дюйма).

Ненависть між обома партіями дійшла до того, що члени їх не їдять і не п'ють за одним столом. Ми знаємо, що тремексенів, або прихильників високих підборів, більше, ніж нас, але вся влада у наших руках. Ми боїмось, що і його високість — наступник трону — симпатизує тремексенам. У всякому разі, один з його підборів вищий за другий, і він через це навіть трохи шкандибає. І от серед оцих чвар нам загрожує напад війська з острова Блефуску — другої після нас і майже рівної нам могутністю та розмірами держави.

Мушу зазначити, що хоч ви й розповідаєте про країни, де живуть люди вашого зросту, та наші філософи не ймуть цьому віри і вважають, що ви впали з Місяця або якоїсь зірки. Адже сто чоловік таких, як ви, знищили б за найкоротший час усі плоди й усю худобу, що є у володіннях його величності. А до того ж у нашій історії, яка нараховує вже шість тисяч місяців, згадується тільки про дві великі держави — Ліліпутію та Блефуску.

Ці дві могутні держави вже тридцять шість місяців перебувають у стані запеклої війни, і ось з якої причини. Всім відомо, що яйця, перед тим як їх їсти, розбивають з тупого кінця, і так ведеться споконвіку. Одначе, коли дід його величності, ще хлопчиком, урізав собі пальця шкаралупкою, його батько видав закон, щоб усі під страхом найсуворішої кари розбивали яйця тільки з гострого кінця.

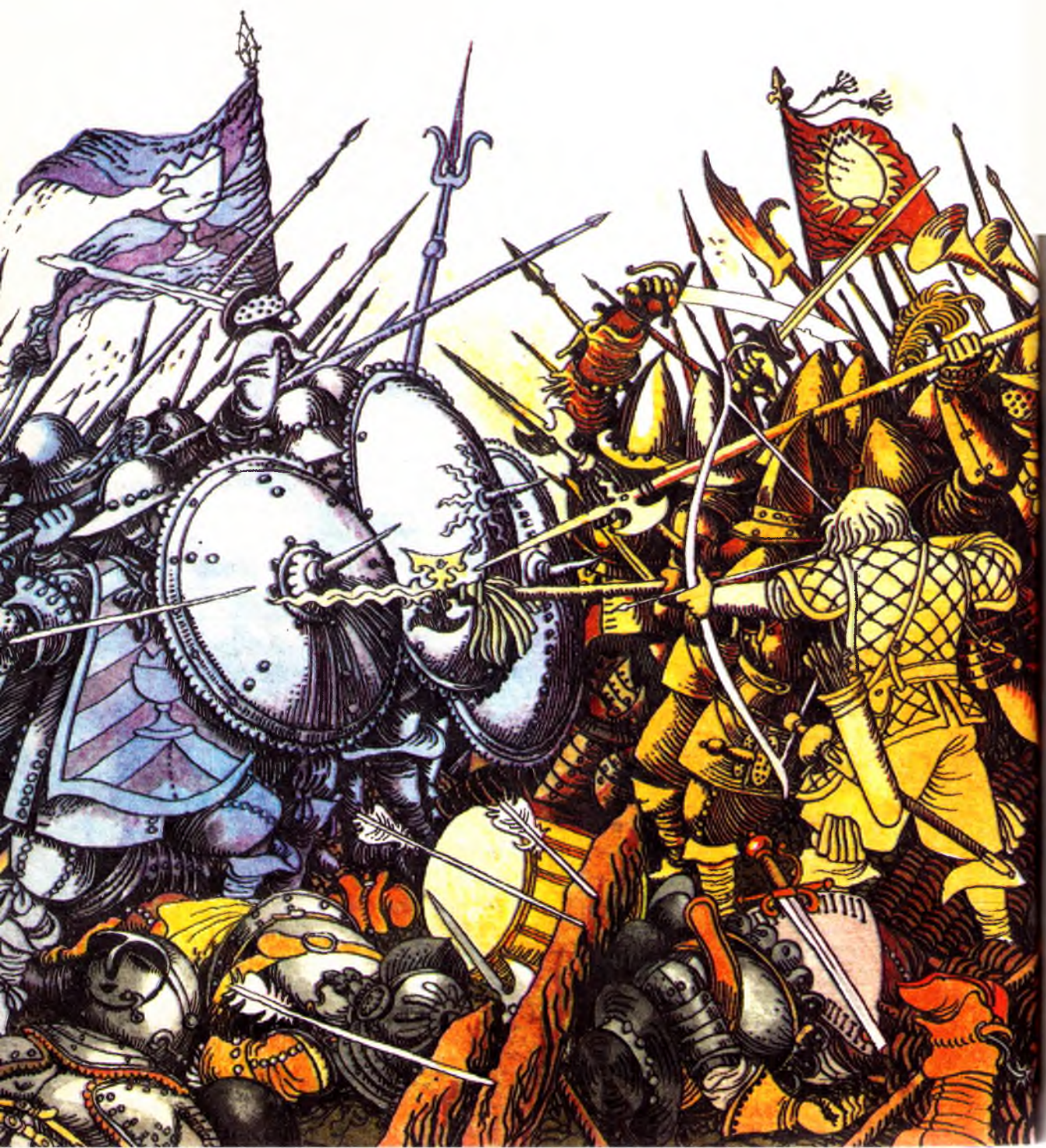
Цей закон так обурих населення, що від того часу історики занотували шість повстань, внаслідок яких один імператор позбувся голови, а другий — корони. Монархи Блефуску завжди підбурювали наш народ на заколоти, а коли їх придушували, давали в своїй державі притулок повстанцям. Нараховують одинадцять тисяч чоловік, які не згодились розбивати яйця з гострого кінця, воліючи піти на страту.

Не одну сотню томів видано про це питання, але твори прихильників тупого кінця не дозволено розповсюджувати і членів їхньої партії заборонено приймати на службу.

Імператори Блефуску не один раз подавали нам через своїх послів протести, обвинувачуючи нас у єресі та порушенні заповітів великого пророка Ластрога, викладених у 54 розділі Брандекроля — нашої священної книги. Та їхні докази нічого не варті. Адже в книзі сказано: «Всі вірні мають розбивати яйця з належного кінця». А котрий кінець належний — це, на мою думку, має підказати кожному його сумління або, в крайньому разі, вирішує влада.

Останнім часом вислані нами прихильники тупого кінця зібрали таку силу при блефускуанському дворі, що між нами почалася війна, яка зі змінним успіхом точиться вже тридцять шість місяців. Ми втратили сорок великих кораблів і куди більше менших, а також тридцять тисяч наших найкращих солдатів та моряків. Втрати ворога ще тяжчі, ніж наші. Але тепер ворог закінчує будувати новий величезний флот і готується висісти на нашому березі, тому його величність, покладаючись на вашу силу та відвагу, звелів мені розповісти вам про все це.

Я доручив секретареві передати його величності мою глибоку пошану й довести до його відома, що я, як чужоземець, не вважаю за потрібне втручатися в їхні партійні чвари, але ладен віддати життя, боронячи його та його державу від нападу будь-яких ворогів.

Розділ П'ЯТИЙ

Автор надзвичайно дотепним способом запобігає ворожому нападові. Йому дають високий титул. Приїздять посли імператора Блефуску і просять миру

Імперія Блефуску являє собою острів, розташований на північний схід од держави ліліпутів і відокремлений від неї протокою у вісімнадцять ярдів завширшки. Я ще не бачив цього острова, а, довідавшись про майбутній напад, умисно не підходив до берега, щоб мене не помітили з якогось ворожого корабля. В Блефуску про мене нічого не знали, бо всякі зносини між обома державами було суворо заборонено під страхом смерті, і наш імператор наклав ембарго¹⁴ на всі судна, куди б вони не йшли.

Поміркувавши трохи, я склав план захоплення всього ворожого флоту, що стояв тоді, як доповідали наші розвідники, у гавані, готовий рушити при першому попутному вітрі, і повідомив про свій план імператора.

Перш за все я розпитав найдосвідченіших моряків про глибину протоки, яку вони часто виміряли. Вони сказали мені, що глибина на самій середині не перевищує сімдесяти глемглефів (тобто шести європейських футів) навіть під час припливу, а в інших місцях становить щонайбільше п'ятдесят глемглефів. Я пішов на північно-східний берег, звідки видно було Блефуску, ліг за горбком і, глянувши в свою маленьку підзорну трубу, побачив з півсотні військових кораблів і велику силу транспортних суден, що стояли на якорі.

Повернувшись додому, я звелів (на що мав повноваження) приставити мені

¹⁴ Заборону виходити з порту.

найміцніший канат та залізних брусів. Канат був з нашу шворку завтовшки, а бруси — із спицю для плетіння завбільшки. Я сплів канат удвоє, щоб зробити його міцнішим, і з тією ж метою поскручував залізні бруси втроє, загнувши їхні кінці гачками. Причепивши п'ятдесят таких гачків до п'ятидесяти канатів, я знову подався на північно-східний берег. Там я скинув камзол, черевики та панчохи і в самій шкіряній куртці увійшов у воду за півгодини перед припливом. Спочатку я брів, а посередині проплив ярдів з тридцять, доки опинився на міліні, а через півгодини дійшов уже й до флоту.

Вороги, побачивши мене, так перелякалися, що пострібали в море і вплав добулися до берега, де їх зібралося не менш як тридцять тисяч. Тоді я взяв свої знаряддя, позачіпав гачки за отвори, що були в носі кожного корабля, а шворки від них зв'язав до купи. Поки я порався з цим, вороги пускали тисячі стріл, і багато з них впивалися мені в руки та обличчя, завдаючи пекучого болю й заважаючи мені працювати. Та найдужче боявся я за очі. Я напевне втратив би їх, якби раптом не згадав про надійний захист. Між інших дрібниць у мене зберігалися в потайній кишені окуляри — їх, як я вже казав, не помітили імператорські чиновники, коли обшукували мене. Я видобув їх, якнайміцніше приладнав на носі й сміливо став до роботи, не зважаючи на ворожі стріли, що часто влучали в скельця окулярів, не чинячи мені ніякої шкоди.

Позачіплявши всі кораблі гачками і взявшись за зв'язані вузлом канати, я почав тягти їх за собою. Але жоден корабель не зрушив з місця, бо якорі не пускали їх, і мені лишалася ще найважча частина справи. Не виймаючи гачків, я кинув шворки й рішуче перерізав ножем якірні линви, діставши при цьому сотні дві стріл у руки та обличчя; потім знов узявся за вузол і легко потяг за собою п'ятдесят найбільших ворожих кораблів.

Блефускуанці, не маючи ніякого уявлення про мої наміри, спершу остовпіли. Вони бачили, як я різав линви, і вирішили, що я хочу пустити судна в чисте море, де б вони порозбивалися одне об одне. Але помітивши, що весь флот пливе у цілковитому порядку слідом за мною, вони зняли такий лемент і вдалися в такий розпач, що й описати не можна. Вийшовши з-під обстрілу, я на хвилинку спинився, повиймав стріли з рук і обличчя, а рани намазав мазю. Знявши окуляри й переждавши з годину, поки вода трохи спала, я перебрів середину протоки, тягнучи за собою всю свою здобич, і цілий та неушкоджений прибув до свого порту.

Імператор і весь його двір стояли на березі, очікуючи кінця цієї великої події. Вони бачили, як півколом наближаються до них ворожі кораблі, але мене не помічали, бо я був по шию у воді, і зовсім занепали духом. Імператор думав уже, що я потонув, а цей флот наближається з ворожими намірами, і заспокоївся тільки тоді, коли побачив мене з канатами від суден у руках і почув, як я голосно гукнув: «Хай вічно живе наймогутніший імператор ліліпутів!» Великий монарх оддав мені належну честь і тут-таки, на березі, нагородив мене титулом *на р д а к а*, що в них уважають за найвищу відзнаку.

Але його величність відразу висловив бажання, щоб я привів йому решту ворожих кораблів і навіть (ось вона, царська чванливість) захотів не чого іншого, як обернення цілої імперії Блефуску на провінцію Ліліпутії з призначенням од нього віце-королем. Він збирався стратити всіх емігрантів з секти тупоконечників і примусити всіх блефускуанців розбивати яйця з гострого кінця. Тоді він став би володарем цього світу. Я спробував відрадити його від такого наміру, вдаючися як до політичних доказів, так і до міркувань справедливості, і нарешті рішуче відмовився бути знаряддям закріпачення вільного та відважного народу. Це питання обговорювали потім у державній раді, і найрозумніші міністри всі були на моєму боці.

Моя відверто й сміливо висловлена думка настільки суперечила політичним поглядам його величності, що він так і не зміг пробачити мені цього. Він дуже тонко дав це зрозуміти державній раді, де, як переказували мені, найрозумніші підтримували мене, принаймні своєю мовчанкою, зате інші, мої потайні вороги, не могли втриматися від деяких виразів, що відбилися-таки на мені, хоч і посередньо. Відтоді його величність і ворожа мені кліка міністрів розпочали інтригу проти мене, яка через два місяці ледве не спричинилася до моєї загибелі. Ось як мало важать найбільші послуги, вчинені монархам, у порівнянні з відмовою догоджати всім їхнім примхам.

За три тижні після цих подій з Блефуску врочисто прибула делегація, що смиренно просила миру. Незабаром вона підписала договір на умовах, дуже вигідних для нашого імператора. До складу її входило шість послів з поштом у п'ятсот чоловік, і прибули вони з великою урочистістю, яка відповідала величчю їхнього імператора та важливості дорученої їм справи. Договір був підписаний, у чому я завдяки тодішньому моєму впливові чимало допоміг їм.

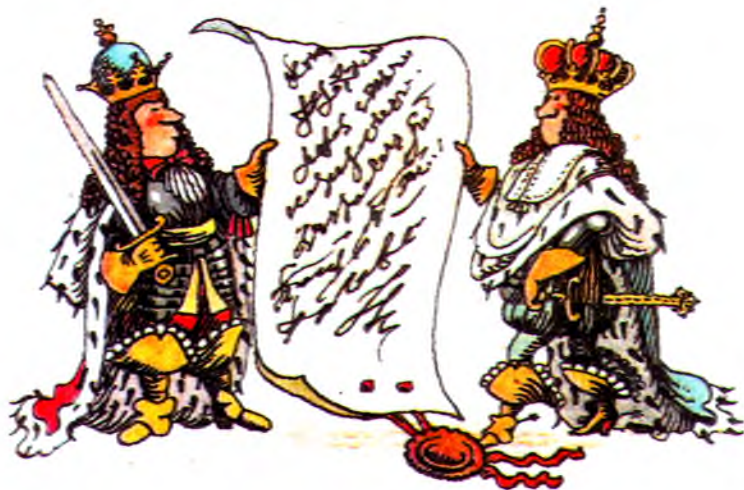
Після цього посли, яких приватно повідомили, що я був їм щирим другом, віддали мені офіційний візит. Почали вони з компліментів моїй одважності та великодушності і запросили мене іменем свого імператора відвідати їхню державу. Наприкінці вони попросили продемонструвати їм мою надзвичайну силу, про яку вони наслухались таких див. Я охоче вволив їхнє прохання. Але не хочу докучати читачеві подробицями.

Поговоривши деякий час із послами, я й собі попросив їх ясновельможності засвідчити мою пошану імператорові, їхньому володареві, прославленому на весь світ своїми чеснотами, і обіцяв відвідати його імператорську особу перед від'їздом на батьківщину. Отже, при першому ж побаченні з нашим імператором я звернувся до нього з проханням дозволити мені відвідати Блефуску. Він погодився, але, як я помітив, зробив це дуже неохоче. Я не міг зрозуміти причин цього, аж доки мені пояснили нишком, що Флімен і Болголам виставили розмову з послами як ознаку зневаги до імператора ліліпутів, хоч моє сумління перед його величністю було зовсім чисте.

Ось коли я вперше, хоч ще й невразно, почав розуміти, що таке міністри й царедворці.

Треба зазначити, що я провадив розмову з послами через перекладача, бо мови обох держав різняться одна від одної так само, як і мови будь-яких двох європейських націй. Так само, як і в нас, кожен народ пишається давністю, красою та виразністю своєї мови, зневажаючи мову сусідів. І наш імператор, використовуючи перемогу над їхнім флотом, зажадав, щоб посли представили вірчі грамоти й виголошували свої промови тільки мовою ліліпутів.

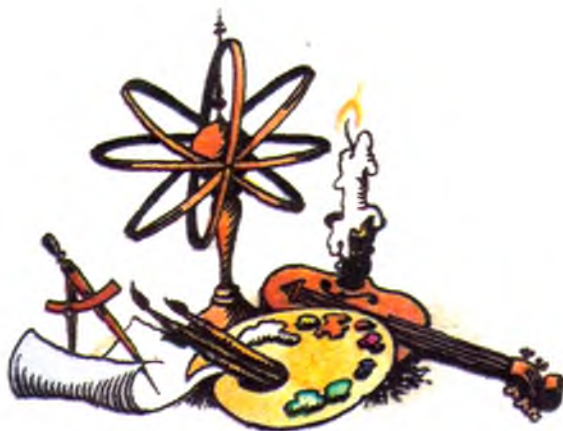
Правда, завдяки тісним торговельним зносинам, постійному обмінові емігрантами і звичаєві посилати дворянську молодь до сусідньої країни, щоб вона шліфувалася там і знайомила з світом, вивчаючи життя та звичаї людей,— завдяки цьому майже всі знатні люди, як і торговці й моряки, володіли обома мовами. Я особисто переконався в цьому, коли виріядився засвідчити своє шанування імператорові Блефуску.

Розділ ШОСТИЙ

*Про жителів Ліліпутії. Їхня наука, закони та звичай.
Як вони виховують дітей. Як жив автор у цій країні*

Г адаючи подати докладний опис Ліліпутії в окремому трактаті, я поки що хочу задовольнити цікавість читача деякими відомостями загального характеру. На зріст тубільці бувають до шести дюймів. Відповідні до цього пропорції мають там і всі інші тварини, рослини та дерева. Зріст найбільших корів і коней, наприклад, не перевищує чотирьох-п'яти дюймів, овець — півтора дюйма; їхні гуси — такі, як наші горобці, і так аж до найменших тварин, яких я майже не міг розгледіти. Та очі ліліпутів пристосовані саме до таких розмірів — і вони бачать чудово, але тільки зблизька. Ось приклад, який у них гострий зір: я з великою цікавістю спостерігав, як кухар скуб жайворонка з нашу муху завбільшки, а дівчина шила невидимою голкою з невидимою ж таки шовковою ниткою.

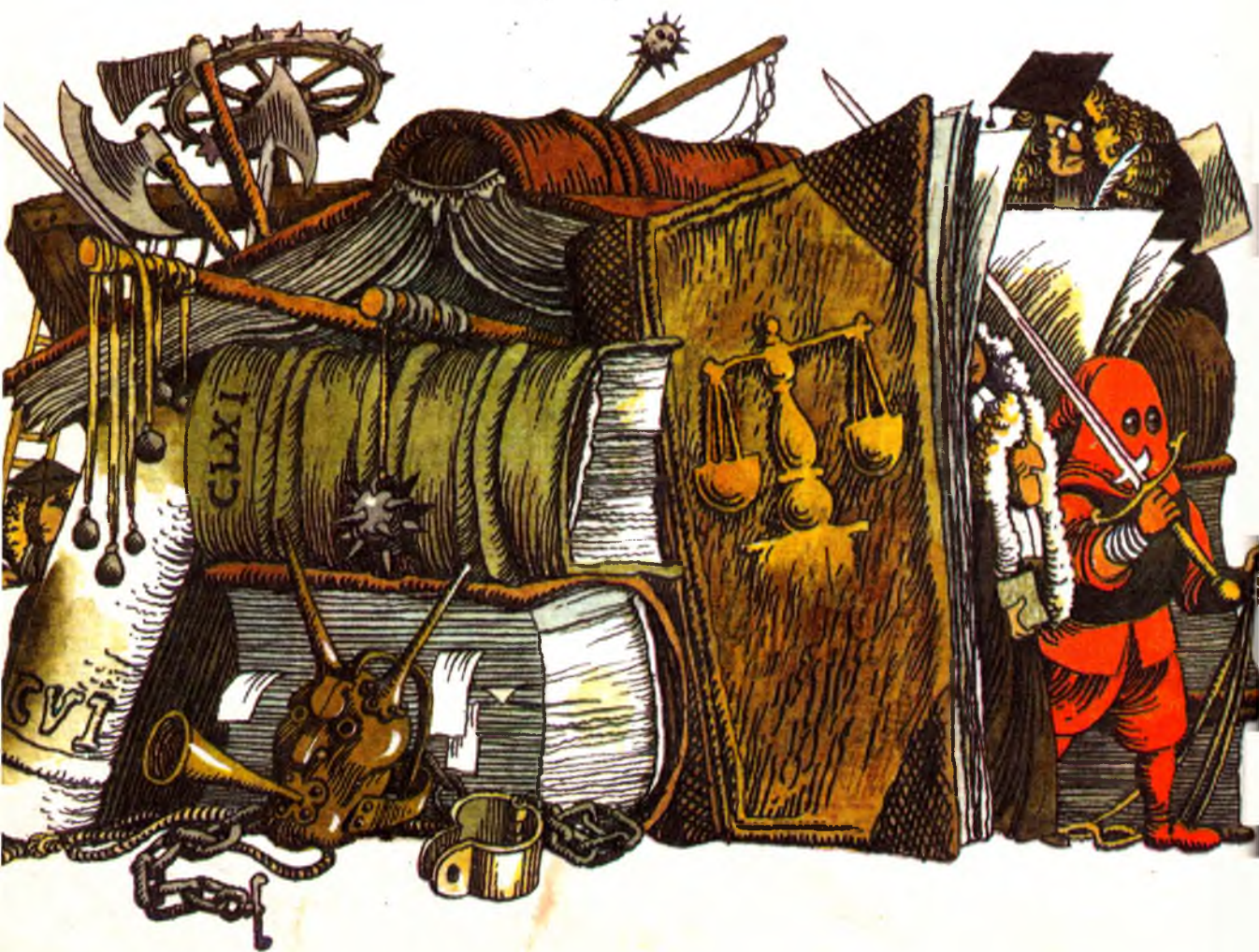
Найвищі дерева там не досягають і семи футів: я маю на увазі дерева з великого імператорського парку, до верхів'я яких я ледве міг дотягтися рукою. Решта рослин — відповідно нижчі, і нехай уже читач сам уявить собі їхні справжні розміри.

Я не говоритиму тут багато про освіту ліліпутів — наука в усіх її галузях завжди процвітала в цій країні, — а спинюся тільки на їхньому способі писати. Літери в них ідуть не від лівої руки до правої, як у європейців, і не від правої до лівої, як у арабів, і не згори вниз, як у китайців, а навскоси через сторінку.

Мертвих вони ховають догори ногами, бо вірять, що через одинадцять тисяч місяців мерці воскреснуть. А що на той час земля, яка по-їхньому плескувата, нібито має перекинутись низом догори, то їм легше буде стати на ноги. Вчені, правда, вважають цю теорію нісенітницею, але такий звичай, зважаючи на забобони простого люду, зберігається ще й досі.

Деякі закони та звичаї в них вельми своєрідні. Якби вони не були протилежні законам моєї любої батьківщини, я охоче сказав би дещо на їх виправдання. Бажано тільки, щоб їх додержували як слід. Насамперед згадаю про викажчиків. За всі злочини проти держави карають тут надзвичайно суворо, але якщо суд доведе невинність обвинуваченого, неправдивого викажчика зразу віддають на ганебну смерть: а з його нерухомого та рухомого майна стягають пеню на користь безневинного, відшкодовуючи йому втрачений час, небезпеку, якої він зазнав, знегоди, пережиті у в'язниці, і всі його витрати на свій захист. А якщо викажчикова майна на це не вистачає, то потерпілого щедро нагороджує держава. До того ж імператор прилюдно виявляє до нього прихильність, і про безневинність його оголошують у всьому місті.

Шахрайство вони вважають за тяжчий злочин, ніж крадіжку, і тому рідко не карають за нього смертю. А пояснюють це тим, що дбайливість та пильність, разом із звичайним здоровим глуздом, можуть уберегти майно від злодія, а проти спритного шахрая чесна людина не має чим боронитися.

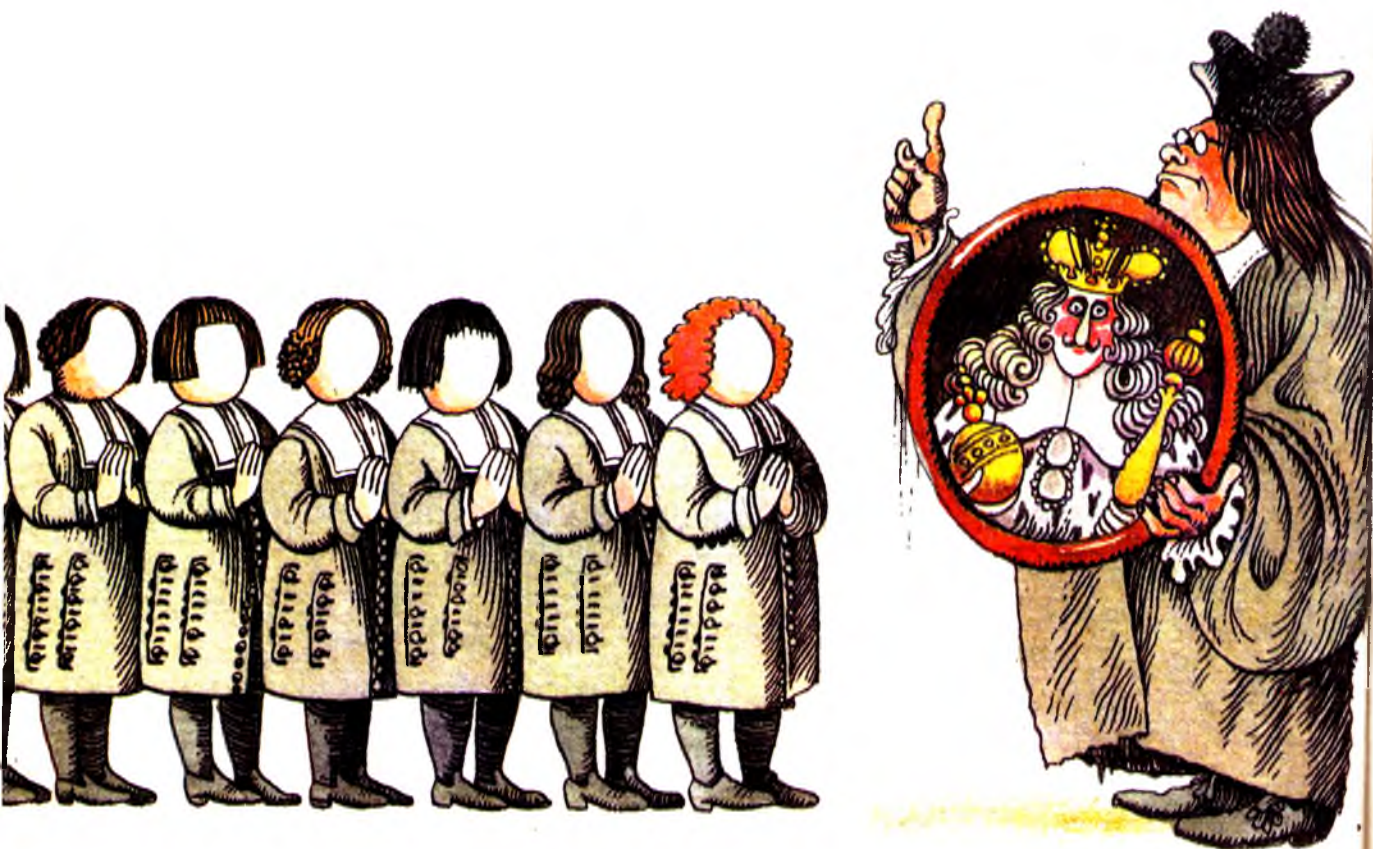

А оскільки при купівлі та продажу конче потрібен кредит, то коли не буде законів, як карають шахрайство, чесний комерсант завжди зазнає збитку, а шахрай матиме зиск.

Пригадую, як одного разу я заступився перед імператором за злочинця, що, за дорученням свого хазяїна, одержав велику суму грошей і втік з ними. Як обставину, що зменшує його провину, я навів був його величності міркування, що тут ідеться не про крадіжку, а тільки про зловживання довір'ям. Але імператор у відповідь сказав, що безглуздо боронити обвинуваченого таким аргументом, який лише збільшує його провину. Правду кажучи, мені залишилося тільки відповісти, що у кожного народу — свої звичаї. Але, признаюся, мені було дуже соромно.

Хоч ми й кажемо, що нагорода та кара є найсильнішою зброєю в руках кожного уряду, але ніде, крім Ліліпутії, я не бачив, щоб це правило було запроваджено в життя. Кожен, хто подасть достатні докази, що протягом сімдесяти трьох місяців він точно виконував усі закони країни, дістає право на певні пільги, відповідно до свого стану та звання, і одержує премію із спеціальних коштів. Крім того, йому дають титул с н і л ь п е л а, тобто законника, який прикладається до його імені, але не переходить до спадкоємців. Коли я сказав їм, що в нас закон підтримують тільки з допомогою кар, зовсім не згадуючи про нагороди, вони визнали це за величезну ваду нашого устрою. Через це статуя правосуддя в їхніх судових установах має шестеро очей — двоє спереду, двоє ззаду і по одному з боків (що символізує всевідання), у правій руці в неї — мішок золота, а в лівій — меч, і це означає, що правосуддя з більшою охотою нагороджує, ніж карає.

Призначаючи кого-небудь на державну посаду, ліліпути найперше звертають увагу на моральні якості і тільки потім — на здібності. Вони вважають, що коли вже влада є щось конче потрібне для людства, то кожна звичайна людина може займати ту чи іншу посаду. На їхню думку, провидіння ніколи не мало наміру зробити з громадських справ якесь таїнство, доступне тільки для небагатьох найбільших геніїв, що їх навряд чи народжується троє на століття. Вони гадають, що правдивість, справедливість, поміркованість та інші подібні якості — під силу кожному і що ці чесноти, при досвіді та добрих намірах, роблять кожного здатним служити своїй країні, окрім випадків, коли потрібні спеціальні знання. На їхню думку, найвища розумова обдарованість не може заступити браку моральних чеснот, і найбільша небезпека — віддавати посади до рук несумлінних людей; адже помилка, зроблена з незнання, але з добрим наміром, ніколи не має таких фатальних наслідків для загального добра, як вчинки людини, схильної до зловживань і обдарованої здібностями приховувати, множити та захищати їх.

Розповідаючи про ці та інші звичаї, я попереджаю, що маю на увазі споконвічні закони країни, а не сучасне перекручення їх — наслідок звироднілості людської природи. Наприклад, ганебну практику призначати на високі посади тих, хто добре танцює на канаті, або звичай давати нагороди за стрибки через палицю — хай занотує це читач — запроваджено дідом теперішнього імператора. І так прикро розвинулись ці перекручення тільки через невпинне зростання партій та фракцій. За невдячність ліліпути, так само, як деякі інші народи, карають смертю, міркуючи, що той, хто відплачує злом за добро, є ворог усім людям і недостойний жити.

В кожному місті є в них дитячі будинки, куди всі батьки, крім селян, повинні віддавати на виховання та науку своїй дітей — і синів, і дочок, — коли їм мине двадцять місяців; у цьому віці, як гадають ліліпути, зароджуються певні здібності. Ці школи бувають різних типів, залежно від стану батьків, окремо для хлопців і дівчат. Учителі там дуже досвідчені й готують дітей до життя відповідно до становища їхніх батьків у суспільстві та їхніх власних здібностей і нахилів. Спершу я скажу дещо про будинки для хлопців, а потім про будинки для дівчат.

В будинках, де виховуються сини вельмож і знатних дворян, працюють поважні, високоосвічені педагоги. Дітей там одягають і годують дуже просто і прищеплюють їм правила честі, справедливості, скромності, милосердя. В них розвивають релігійні почуття та любов до батьківщини. За винятком короткого часу на їжу та сон і двох годин на розваги та фізичні вправи, діти завжди мають якусь роботу. До чотирьох років їх одягають спеціальні доглядачі, а старші вихованці, хоч якого знатного роду вони були, мусять одягатися самі. Жінки-доглядачки — не молодші, як на наш рахунок, за п'ятдесят років — виконують тільки чорну роботу. Розмовляти з вихованцями заборонено, і все своє дозвілля діти бувають з учителями або їхніми помічниками; через це вони уникають шкідливих вражень і не знайомі з розпустою та всяким нечестям, що так псує наших дітей. Батькам дозволено відвідувати своїх дітей тільки двічі на рік, кожен раз не більше як на одну годину. Цілувати дітей дозволяють тільки при побаченні та при прощанні, а вчитель, який завжди буває тут же, стежить за тим, щоб дітям нічого не нашіптували, не вживали ніяких пестливих виразів і не приносили іграшок, солодощів тощо.

Коли батьки не платять за виховання та утримання своїх дітей, належні з них гроші стягає держава.

Так само влаштовано будинки й для дітей звичайних дворян, купців і ремісників. Проте діти, призначені бути ремісниками, від одинадцяти років починають вивчати своє ремесло, а діти осіб знатного роду продовжують загальну освіту до п'ятнадцяти років, що відповідає у нас двадцять одному. Останні три роки з ними поступово починають поводитися вже не так суворо.

Система виховання в будинках для дівчат дуже подібна до системи виховання хлопців. Для малят різниця полягає лише в тому, що служниці одягають дівчаток не до чотирьох, а до п'яти років. Няньок, які розповідають дітям казки або якісь жахливі, фантастичні історії, прилюдно тричі б'ють батогами, завдають на рік до в'язниці, а потім засилають на все життя до найдалших кутків країни. Через те тамтешні молоді панночки не менше за хлопців соромляться показати свою полохливість і за прикрасу жінки визнають лише цнотливість та охайність.

Я не помітив ніякої істотної різниці у вихованні хлопців та дівчат. Хіба що фізичні вправи для дівчат заведено не такі важкі та освіта їхня трохи вужча, зате дівчат навчають господарювання. Ліліпути додержуються погляду, що дружина, не маючи змоги бути вічно молодою, повинна завжди бути розумним і приємним товаришем. На дванадцятому році, коли для дівчини, як вони вважають, настає час шлюбу, батьки чи опікуни забирають її додому, і рідко буває, щоб розлучаючись із будинком та подругами, молода панна не плакала гіркими сльозами.

В будинках для дівчат простого походження їх навчають ремесла, відповідного до їхньої статі та становища в суспільстві. Тих, що мають заробляти собі на хліб самі, випускають з будинку на сьомому році, а решту держать до одинадцяти років.

Менш заможні родини, крім невеликої річної плати за пансіон, вносять якусь частку свого місячного заробітку. Таким чином збирається сума грошей, достатня для того, щоб молоді люди могли розпочати самостійне життя. А значні особи зобов'язуються забезпечити своїх дітей певною сумою, відповідною до їхнього громадського становища. Капітали ці завжди приміщують якнайвигідніше і використовують точно за призначенням.

Селяни тримають дітей удома, бо їм доведеться працювати тільки коло землі, і держава не надає великої ваги їх вихованню. Проте для старих та хворих улаштовано спеціальні притулки та шпиталі, і через це в країні не знають жебрацтва.

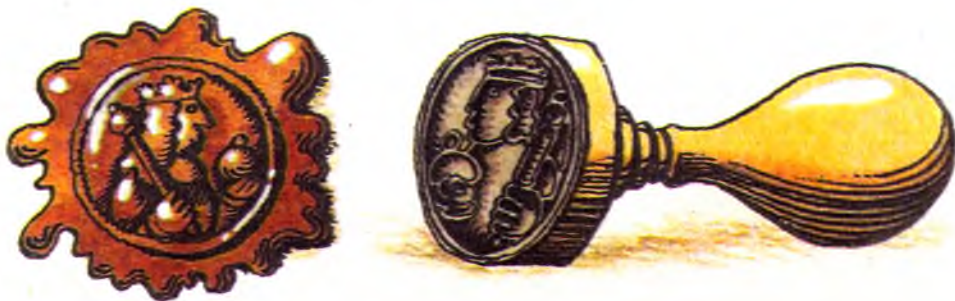
Тепер, може, допитливому читачеві буде цікаво довідатись про деякі подробиці мого життя в цій країні, де мені довелося перебути дев'ять місяців і тринадцять днів. Маючи природний хист ручної праці й спонукуваний потребою, я з найбільших дерев імператорського парку змайстрував собі досить пристойний стіл та стілець. Двісті швачок шили мені сорочки та білизну, і хоч полотна їм дали найцупкішого та найтовщого, вони, проте, мусили скласти його в кілька разів, бо й найтовще було тонше від нашого батисту. Сувої цього полотна мають звичайно три дюйми завширшки і три фути завдовжки. Я ліг на підлогу, і швачки зміряли мене мотузкою, яку тримали за кінці, стоячи одна на моїй шиї, а друга на коліні; третя лінійкою в один дюйм завдовжки виміряла довжину мотузки. Далі вони зміряли обвід великого пальця моєї правої

руки й на тому задовольнилися, бо в них математично точно вираховано, що обвід великого пальця дорівнює обводу зап'ястка, і так само встановлено співвідношення між зап'ястком, шиєю та грудьми. Отже, користуючись своїми розрахунками та взявши за взірєць мою стару сорочку, швачки пошили сорочки якраз на мій зріст.

Одяг шили мені триста кравців, які брали з мене мірку вже іншим способом: я став навколішки, а вони приставили до моєї шиї драбину і, вилізши на верхній її щабель, спустили від мого коміра до підлоги шнур з тягарцем на кінці. Довжина його мала відповідати довжині мого камзола. Пояс і руки я виміряв сам. Працювали кравці в моєму домі, бо інший будинок не вмістив би мого костюма. Коли він був готовий, то скидався на ковдру, пошиту з однобарвних клаптів.

Триста кухарів готували мені їжу в невеличких хатках, побудованих біля мого будинку. Вони жили із своїми родинами, і кожен з них готував по дві страви на сніданок, обід та вечерю. Я брав у жменю дванадцять лакеїв і ставив їх на стіл, сто лакеїв прислужували внизу, на підлозі. Одні вносили тарелі зі стравами, інші підкочували бочки з вином та всякими напоями. Ті, що були на столі, на мою вимогу піднімали їх дотепним способом з допомогою коловороту, як ми в Європі витягаємо відро з колодязя. Однієї тарілки вистачало мені на один ковток, так само, як і однієї бочки з вином. Їхня баранина поступається перед нашою. Зате яловичина — просто чудова. Іноді мене частували шинкою такого розміру, що я міг тричі вкусити її, але це траплялося рідко. Слуги страшенно здивувалися, побачивши, як я їв її разом з кістками, як їдять у нас ніжку жайворонка. Я за одним разом ковтав цілого гусака чи індики, і, мушу визнати, вони були куди смачніші за наших. Дрібнішу птицю я брав штук по двадцять, а то й по тридцять на кінчик ножа.

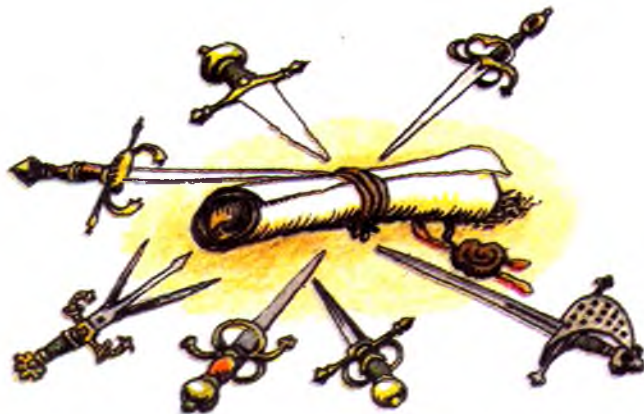
Одного дня його величність висловив бажання пообідати в мене разом із своєю дружиною і принцями та принцесами. Коли вони з'явилися, я розмістив їх на столі у парадних кріслах з почтом обабіч. Був з ними і Флімнеп, лорд-скарбник з білим жезлом у руці. Я спостеріг, що він раз у раз скося поглядає на мене, проте я їв більше, ніж звичайно, бажаючи підтримати честь моєї любої батьківщини, а також для того, щоб вразити двір. Я маю деякі підстави гадати, що цей обід дав Флімнепові привід обмовити мене перед його величністю. Хоч скарбник поводився зі мною по-приятельськи, але завжди був моїм потайним ворогом. Тепер же Флімнеп змалював імператорові скрутне становище скарбниці, вказав на великі проценти, під які мусив брати позику, на дев'ятипроцентне падіння кредитних білетів, на те, що я вже коштував його величності понад півтора мільйона спрагів (золота монета завбільшки з блискітку), і нарешті порадив імператорові позбутися мене при першій нагоді.

Розділ СЬОМИЙ

*Автора сповіщають про намір обвинуватити його
в державній зраді, і він тікає до Блефуску.
Як прийнято його там*

Г

ерше ніж розповісти про мій від'їзд з Ліліпутії, слід сказати кілька слів про інтриги, що аж два місяці точилися проти мене.

Через своє просте походження я завжди стояв осторонь од дворів царських, і хоч чував чимало про звичаї імператорів та міністрів, але ніколи не сподівався таких жахливих наслідків їхнього гніву в цій далекій державі, керованій, як здавалося мені, принципами зовсім не подібними до європейських.

Саме тоді, як я збирався відвідати імператора Блефуску, одного вечора дуже таємно, в закритих ношах, прибула до мене поважна персона з двору (якій я зробив дуже велику послугу, коли вона втратила ласку його величності) і, не називаючи свого імені, зажадала побачення зі мною. Носіїв було відіслано. Поклавши в кишеню камзола ноші разом з його явновельможністю, я звелів вірному слугі казати всім, що я нездужаю і ліг уже спати, а сам увійшов у помешкання, зачинив двері, поставив своїм звичаєм ноші на стіл і сів біля них. Коли ми обмінялися привітаннями, я помітив велику заклопотаність на обличчі його ясновельможності і спитав про її причини. Тоді він попросив терпляче вислухати його, бо справа йшла про мою честь та життя. Я записав його слова відразу, як він пішов. Ось що сказав мій доброзичливець:

— Насамперед,— почав він,— вам треба знати, що останнім часом кілька разів скликали таємні засідання державної ради з приводу вас, і два дні тому його величність дійшов остаточного вирішення.

Ви дуже добре знаєте, що Скайреш Болголам (гальбет, або головний адмірал) мало не з першого дня, як ви прибули сюди, став вашим запеклим ворогом. Я не знаю, як і чому виникла ця ворожнеча, але ненависть його особливо зросла після вашої перемоги над блефускуанцями, яка зовсім затьмарила його адміральську славу. Цей вельможа у спілці із лордом-скарбником Флімнепом, генералом Лімтоком, камергером Лелькеном і верховним суддею Бельмафом склали акт, де вас обвинувачують у державній зраді та інших злочинах, за які карають смертю.

Ця новина так збентежила мене, свідомого своїх заслуг і безвинності, що я вже хотів був перебити його, але він попросив мене мовчати і вів далі:

— На подяку за вчинені послуги я, ризикуючи головою, здобув протоколи засідань ради і скопіював акт обвинувачення. Ось він:

Акт обвинувачення

Квінбуса Флестріна (Чоловіка-Гори)

ПУНКТ I

З огляду на те, що зазначений Квінбус Флестрін, привівши до нашого берега флот імператора Блефуску і доставши від його імператорської величності наказ захопити також усі інші кораблі зазначеної імперії Блефуску з тим, щоб обернути імперію Блефуску на нашу провінцію з призначенням од нас віцекоролем і знищити та скарати смертю не тільки емігрантів — прихильників тупого кінця, а й усіх тих тубільців, що не зречуться зараз же своєї тупоконечної ересі,— вищеназваний Квінбус Флестрін, як віроломний зрадник, просив його найласкавішу та найсвітлішу величність увільнити його, Флестріна, від виконання розпорядження, бо він, мовляв, не хоче позбавляти волі безневинний народ і силувати його сумління.

ПУНКТ II

Крім того, коли до його величності прибула делегація блефускуанців благати замирення, зазначений віроломний зрадник Флестрін допомагав послам порадами, підмовляв і підбадьорював їх, хоч і добре знав, що вони служать монархові, який недавно був одвертим ворогом його величності і вів проти нього воєнні дії.

ПУНКТ ІІІ

Зазначений Квінбус Флестрін, всупереч обов'язкам вірогідданого, діставши усний дозвіл його величності, має намір одвідати державу й двір імператора Блефуску і під приводом цього візиту хоче в дійсності по-зрадницькому віроломно допомогти нашому запеклому ворогові імператорові Блефуску у ворожих діях проти нашого імператора.

— Є там ще й інші пункти, та я наводжу найважливіші. Під час дебатів його величність, треба визнати, виявив надзвичайну поблажливість, згадуючи раз у раз ваші заслуги й намагаючися зменшити тим вашу провину. Скарбник і адмірал, проте, наполягали, щоб стратити вас найжахливішим та найганебнішим способом, підпаливши вночі будинок, де ви живете. Генерал Лімток зважав за краще вислати проти вас тисяч двадцять солдатів з отруєними стрілами, щоб поранити вам руки та обличчя. Дехто пропонував намазати вам білизну маззю, од якої все тіло свербітиме так, що ви самі подерете його й помрете в невимовних муках. Генерал приєднався до цієї думки, й довгий час більшість була проти вас. Але імператор, вирішивши по змозі врятувати вам життя, повернув, нарешті, на свій бік камергера.

Після цього Релдресел, перший секретар таємної ради, що завжди виявляв до вас щиру приязнь, дістав од імператора наказ висловити свою точку зору. Своїм виступом він виправдав вашу добру думку. Він погодився, що злочини ваші великі, але милосердя імператора — найбільша царська чеснота, що так справедливо вславила його,— ще більше. Він сказав, що дружба між ним і вами відома кожному і що високі збори, мабуть, вважатимуть його через це

за небезсторонню особу, але, корячись наказові, він одверто висловив свою думку. Коли його величність, зважаючи на ваші заслуги й слухаючись своєї милосердної вдачі, захоче зберегти вам життя, наказавши тільки виколоти вам обоє очей, то, на його нікчемну думку, така кара і задовольнить правосуддя, і змусить цілий світ вітати лагідність імператора та розум і великодушність тих, що мають за честь бути його радниками. Бо сліпота анітрохи не відіб'ється на вашій фізичній силі, якою ви можете ще бути корисним його величності; без очей ви станете навіть відважніший, бо не бачитимете небезпеки. Адже саме побоювання за очі найдужче заважало вам привести сюди весь ворожий флот. Для вас, мовляв, досить буде дивитися очима міністрів, бо так само роблять і найбільші монархи.

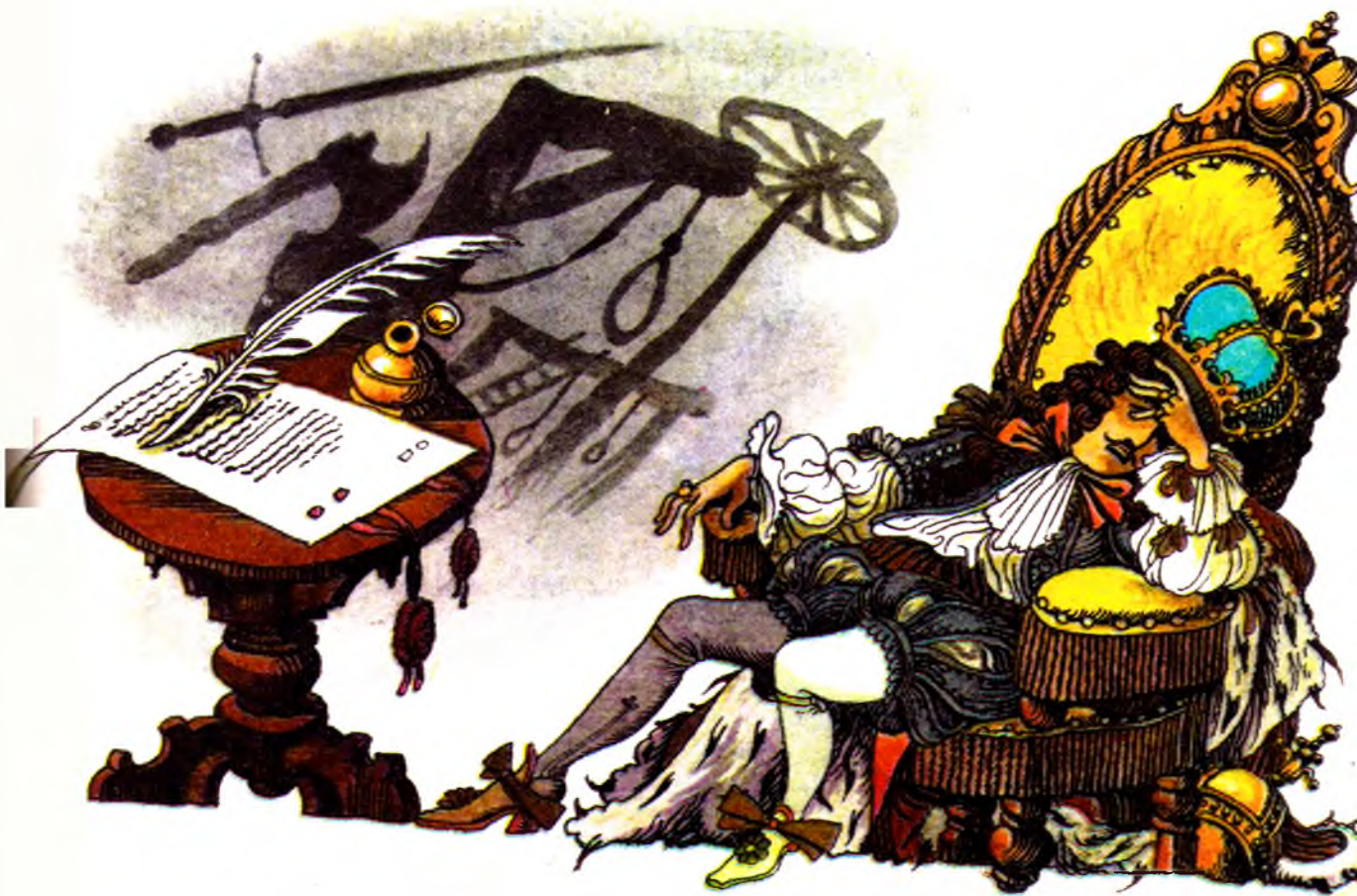
Державна рада зустріла цю пропозицію дуже неприємно. Адмірал Болголам, підвівшись, розлючено сказав, що дивується, як це секретар наважується захищати зрадника, і додав, що заслуги ваші тільки обтяжують вашу провину. Адже та сила, яка дозволила вам захопити кораблі блефускуанців, дасть вам змогу відвести їх назад. Він запевняв, крім того, що має певні підстави вважати вас за одноступця прихильників тупого кінця. А що зрада в серці з'являється раніше, ніж її виявляють у вчинках, то він обвинувачував вас у зраді й категорично вимагав вашої смерті.

До цієї думки приєднався і скарбник. Він доводив, що ваше утримання

вже коштувало його величності багато грошей, а в дальшому буде і зовсім над силу державі. Проте пропозиція секретаря виколоти вам очі не тільки не завадить цьому лихові, а ще й збільшить його, бо, як показали спроби з деякими тваринами, вони після цієї операції їдять ще більше і швидко гладшають. Він підкреслив також, що його величність і рада, яка судить тепер вас, певні вашої провини, і це одне дає вже право засудити вас, не шукаючи формальних доказів.

Та його величність, рішуче заперечуючи проти вашої страти, ласкаво пояснив, що коли рада вважає осліплення за недостатнє покарання, його можна збільшити додатковою карою. Тоді ваш прихильник, секретар, попросив ще раз слова і, відповідаючи скарбникові з приводу великих витрат на ваше утримання, сказав, що його ясновельможність, розпоряджаючись усіма прибутками імператора, може легко запобігти цьому лихові, день у день зменшуючи витрати на вас. Тоді, не одержуючи достатнього харчування, ви почнете слабшати, худнути, втратите апетит і загинете за кілька місяців. Перевага цього способу ще й у тім, що розкладання вашого трупа вже не являтиме такої небезпеки, бо ви станете легший більше ніж удвічі, і зразу по вашій смерті п'ять чи шість тисяч підданців його величності спроможуться за два-три дні відокремити на трупі м'ясо від кісток, поскладати його на вози, відвезти й закопати де-небудь далі, щоб не було зарази; а скелет лишиться пам'яткою на подив нащадкам.

Отже, через велику приязнь секретаря до вас справу розв'язано компромісом. Проект поступово заморити вас голодом ухвалено тримати в суворій таємниці, а вирок про осліплення занесено до протоколу. Заперечував проти цього тільки адмірал Болголам.

За три дні до вас відрядять вашого друга, секретаря таємної ради. Він прочитає вам акт обвинувачення, а тоді відзначить велику поблажливість та ласкавість його величності та ради, що завдяки їм вас засуджено тільки на осліплення. Його величність не має сумніву, що ви покійно та з подякою скоритесь присудові. Двадцять хірургів його величності будуть присутні при виконанні вироку, щоб стежити за процесом операції, яка полягатиме в тому, що вам пустять в очні яблука дуже гострі стріли, коли ви лежатимете на землі.

Гадаю, ваша розсудливість підкаже вам, яких саме заходів слід ужити. Щоб не викликати ні в кого підозри, я негайно мушу повернутися додому так само таємно, як і прибув.

І його ясновельможність поїхав, а я залишився вкрай стурбований та збентежений.

У ліліпутів є звичай, запроваджений нинішнім імператором та його міністрами і дуже відмінний, як запевняли мене, від практики колишніх часів. Якщо, задовольняючи мстивість монарха або злість його фаворита, суд дає особливо суворий вирок, то імператор на засіданні державної ради завжди виголошує промову про свою велику лагідність та добрість. Промову зараз же оголошують по всій державі, і ніщо не жахає народ так, як це вихваляння милосердя його величності, бо, що довша і переконливіша промова, то, як помічено, жорстокіша буває кара і безневинніша жертва. Мушу признатись, що, оскільки ні моє походження, ні виховання не дали мені змоги стати придворним вельможею, я був поганий суддя в таких питаннях і не вбачав у присуді ні лагідності, ні ласкавості, а вважав його (мабуть, помилково) скоріше за суворий, ніж за милосердний. Іноді мені спадало на думку виступити самому на свій захист, бо хоч я й не міг заперечувати наведених у пунктах фактів, але надіявся, що в моєму тлумаченні вони могли б допустити деяке полегшення присуду. А втім, я не раз читав про подібні процеси і помітив, що вони завжди закінчуються так, як бажають судді. Отож звіритися на правосуддя означало віддатися на ласку могутніх ворогів. Іноді мене спокушала думка про опір; адже я, поки був на волі, міг би впоратися з усіма збройними силами держави. Я легко міг закидати камінням і зруйнувати столицю. Але, згадавши присягу, яку дав імператорові, ту ласку, якою він обдаровував мене, та високий титул наркада, я зразу з огидою відкинув цей план. Я ніяк не міг навчитися придворної вдячності і переконати себе, що теперішня суворість імператора знімає з мене всі колишні зобов'язання.

Нарешті я спинився на вирішенні, за яке читає мене, мабуть, ганитиме. Треба признатися, що очі мої, а значить і волю, я зберіг тільки завдяки поспіхові та моїй цілковитій недосвідченності. Якби я знав тоді натуру міністрів та монархів і їхнє поводження із злочинцями, винними ще менше за мене, так як вивчив їх згодом, буваючи по багатьох дворах, то без заперечень і навіть з охотою скорився б милостивому присудові. Та я був молодий, до того ж мав формальний дозвіл його величності відвідати імператора Блефуску, і тому ще не минуло й три дні, як написав своєму другові секретареві листа, повідомляючи, що від'їжджаю.

Не чекаючи відповіді, я того ж таки ранку подався до тієї частини острова,

де стояв наш флот. Там я взяв великий військовий корабель, прив'язав до його носа канат, витяг якоря, роздягся, поклав на корабель свій одяг та ковдру, яку приніс під пахвою, і, тягнучи за собою судно, де вплав, а де й убрід добувся до порту Блефуску.

Блефускуанці давно вже чекали на мене. Вони дали мені двох людей, щоб провести мене просто до столиці, яка так само зветься Блефуску. Я поніс їх на руках. Не дійшовши двохсот ярдів до міської брами, я спинився і попросив оповістити державного секретаря, що чекаю розпоряджень його величності. За годину мені відповіли, що імператор разом з усією родиною та найзначнішими вельможами вирушив мені назустріч. Я пройшов ще сто ярдів. Імператор з почтом злізли з коней, а імператриця й дами вийшли з карети, причому я не помітив у них ніяких ознак занепокоєння або страху. Я ліг на землю, щоб поцілувати руку його величності та імператриці. Привітавшись, я сказав, що прибув до них з дозволу імператора ліліпутів заради високої честі побачити такого могутнього монарха та прислужитися йому, наскільки це не шкодитиме інтересам мого імператора, але й словом не згадав при тім про його неласку. Адже мене офіційно про неї не повідомлено, і я міг нічого не знати про лихі наміри щодо мене. Разом з тим у мене були підстави гадати, що імператор не захоче розголошувати таємницю, коли я не буду вже під його владою, але, як виявилось згодом, я помилявся.

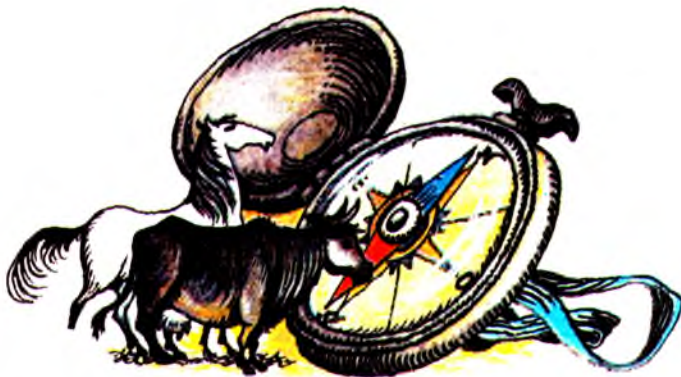
Я не хочу втомлювати читача, докладно описуючи, як мене приймали при дворі — з усією гостинністю, гідною великого монарха; обмину й невигоди, які тернів через те, що в Блефуску не знайшлось придатного для мене будинку та ліжка, а тому я мусив спати на землі, вкриваючись своєю ковдрою.

Дозділ ВОСЬМИЙ

*Авторові трапляється щаслива нагода покинути
Блефуску. Подолавши деякі труднощі, він повертається
цілий і неушкоджений на батьківщину*

Через три дні по прибутті до Блефуску я пішов з цікавості на північно-східне узбережжя острова і там, приблизно за півмилі від берега, помітив у морі якусь річ, що скидалася на перевернутий човен. Роззувшись та скинувши панчохи, я пройшов убрид ярдів із двісті й виразно побачив, що то справді човен — мабуть, одірваний бурею від якогось корабля. Підштовхуваний припливом, він помалу наближався до берега.

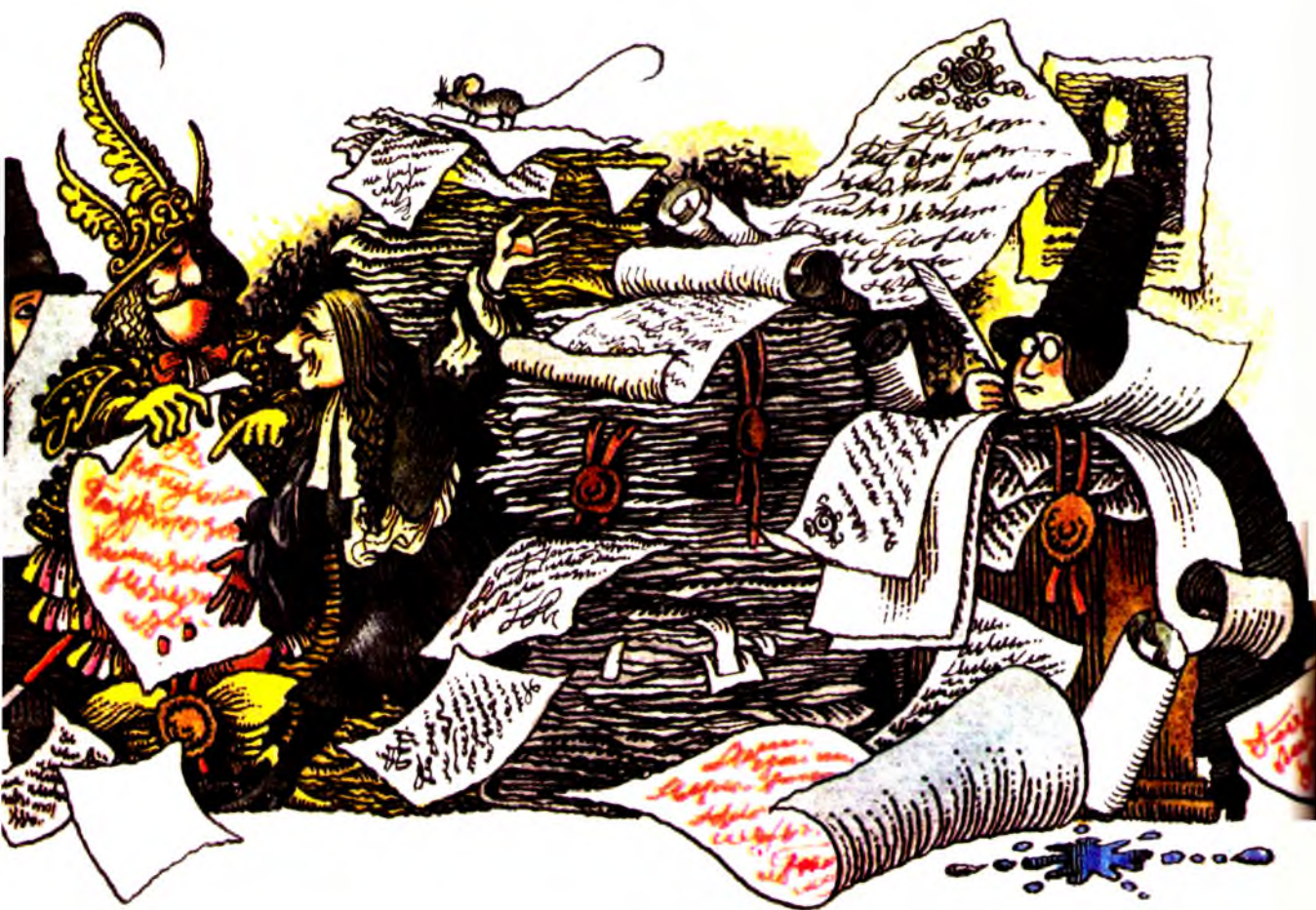
Я негайно вернувся до міста й попросив його величність довірити мені двадцять найбільших кораблів з числа тих, що лишилися після викрадення флоту, та три тисячі моряків з віце-адміралом на чолі.

Флот поплив кругом, а я найкоротшим шляхом пішов назад і побачив, що приплив підігнав човна ще ближче. У моряків був канат, який я заздалегідь зсукав до належної товщини. Коли прибули кораблі, я роздягся і увійшов у воду; спочатку я брів мілиною, а ярдів за сто від човна мені довелося поплисти. Матроси кинули мені кінець каната, я закріпив його в дірці на носі човна, а другий кінець прив'язав до військового корабля. Та користі з цього було мало. А сам я не діставав дна ногами й мусив підпихати човен однією рукою, пливучи ззаду. Приплив допомагав мені. Я плив дуже швидко й незабаром став на дно, по шию у воді. Перепочивши дві-три хвилини, я знову почав штовхати човен. Невдовзі вода сягала мені вже тільки під пахви. Тепер, коли найважчу частину роботи було закінчено, я взяв решту моїх канатів, складених на одному

з кораблів, і прикріпив їх одним кінцем до човна, а другим до дев'яти суден з числа тих, що супроводили мене. Вітер був сприятливий, кораблі тягли човен буксиром, а я підштовхував його ззаду, і таким способом ми наблизились на сорок ярдів до берега. Коли приплив скінчився, я витяг човен на суше. З допомогою двох тисяч матросів з канатами та машинами я перекинув його догори дном і побачив, що він не дуже пошкоджений.

Не буду надокучати читачеві, розповідаючи про труднощі, які мені довелося перемогти, щоб з допомогою весел (робив я їх десять днів) приставити свій човен до столичного порту, де мене чекала юрба народу, яку страшенно вразили велетенські розміри судна. Я сказав імператорові, що цей човен прислала мені моя щаслива доля, аби дати мені змогу допливти до якогось місця, звідки я зможу добутись до батьківщини, і попросив його величність дати мені потрібні для обладнання судна матеріали, а разом з тим і дозвіл виїхати. Його величність зразу почав переконувати мене, щоб я залишився, та врешті ласкаво задовольнив моє прохання.

Увесь цей час я дуже дивувався, що до двору Блефуску досі не найдійшло ніяких запитів про мене від нашого імператора. Як виявилось згодом, він не знав, що мені відомо його наміри, і думав, що я вибрався до Блефуску віддати обіцяний візит згідно з його дозволом, добре відомим при дворі, і за кілька днів, по закінченні всіх церемоній, повернуся назад. Кінець кінцем моя

тривала відсутність почала непокоїти його. Порадившись із скарбником та його прибічниками, він вирядив до Блефуску поважного урядовця з копією обвинувального акту. Посланцеві було доручено з'ясувати монархові Блефуску все милосердя імператора, що задовольнився такою незначною карою, як виколення мені обох очей, і переказати мені, щоб я протягом двох годин повернувся до Ліліпутії. А як ні, то у мене відберуть титул наркада і оголосять мене зрадником. Імператор не має сумніву, — додав до цього гонець, — що його брат, володар Блефуску, щоб зберегти мир і приязнь між обома країнами, негайно вишле мене із своєї держави, закутого по руках і ногах, як зрадника.

Імператор Блефуску по триденній нараді надіслав дуже чемну відповідь з силою перепрошень. Він писав, що вислати мене закутого, як то добре знає і його вінценосний брат, неможливо; що хоч я й позбавив його флоту, та саме завдяки моїй допомозі, було підписано мирну угоду; і нарешті — що незабаром питання розв'яжеться само собою на обопільне задоволення, бо я знайшов величезного човна, якого він звелів опорядити за моїми вказівками. Отже, за кілька тижнів, як сподівається він, обидві держави позбудуться такого нестерпного тягара.

З цією відповіддю посланець повернувся до Ліліпутії, а монарх Блефуску розповів мені все, що сталося. Під великим секретом він запропонував узяти мене під свій захист, коли я погоджуся вступити до нього на службу. Хоч я вірив його щирості, та не хотів більше покладатися ні на царів, ні на міністрів. Висло-

вивши глибоку подяку за честь, я уклінно попросив пробачити мені мою відмову. Я сказав, що, коли вже лиха чи щаслива доля посилає мені човен, я волію загинути в океані, ніж бути причиною розбрату між двома могутніми монархами. Імператор нічим не виявив свого незадоволення, а потім я випадково дізнався, що і він, і більшість його міністрів були навіть дуже раді моїй відповіді.

Такі міркування змусили мене прискорити підготовку до відпливу. Двір, нетерпляче дожидаючи мого від'їзду, охоче допомагав мені. П'ятсот майстрів шили двоє вітрил, склавши втринадцятеро найцупкіше полотно, яке знайшлося у Блефуску. Скручуючи по двадцять, а то й по тридцять щонайтовщих канатів, я сам поробив собі всі снасті. Великий камінь, який мені пощастило по довгих розшуках знайти на березі, я припасував до човна замість якоря. На просмолення човна та всякі інші потреби пішов лій з трьохсот великих корів. З неймовірними труднощами зрізав я кілька найвищих дерев на весла та щогли, в чім, що правда, допомагали мені корабельні теслі флоту його величності. Вони старанно обстругали їх після того, як я надав їм потрібної форми.

Приблизно через місяць, коли все було готове, я попросив у його величності аудієнції, щоб дістати у нього дозвіл на від'їзд та попрощатися з ним. Імператор з родиною вийшов з палацу. Я ліг ниць, щоб поцілувати йому руку, яку він ласкаво подав мені: так само зробили імператриця і молоді принци. Його величність подарував мені п'ятдесят гаманців з двомастами спрагів у кожному та свій порт-

рет на цілий зріст, який заховав собі у рукавичку, щоб не пошкодити його. Церемоніал від'їзду був занадто складний, щоб утомлювати ним читача.

В човен я поклав сто волячих і триста овечих туш, відповідний запас води та хліба і стільки печеного та вареного м'яса, скільки спромоглися приготувати чотириста кухарів. Крім того, я взяв шість живих корів, двох бугаїв і стільки ж овець та баранів, щоб розвести цю породу в Англії, а також чималу в'язку сіна та мішок зерна. Я охоче забрав би з собою і десяток тубільців, але імператор ніяк не дозволяв цього. Не задовольнившись трусом у моїх кишнях, він зажадав урочистої обіцянки не вивозити нікого з його підданців, навіть з їхньої згоди або бажання.

Закінчивши всі готування, 24 вересня 1701 року о шостій годині ранку я нап'яв вітрила, пройшов при південно-східнім вітрі щось із чотири ліги¹⁵ у північно-західному напрямі і ввечері того ж таки дня помітив на відстані півліги якийсь маленький острів. Я повільно посувався наперед і кинув якір з підвітряного боку цього безлюдного острова. Я трохи під'їв і ліг відпочити. Спав я добре, і, гадаю, щонайменше шість годин, бо через дві години після того, як я прокинувся, стало розвиднятись. Ніч була світла. Я поснідав перед світанком і, піднявши якір, при сприятливім вітрі рушив у тому самому напрямі, як і вчора, керуючись своїм кишеньковим компасом. Я мав намір добутися, якщо буде змога, одного з островів, що лежали, на мою думку, на північний схід од Ван-Діменової Землі.

Того ж дня я не побачив нічого, а приблизно о третій годині другого дня, відпливши од Блефуску, за моїми розрахунками, на двадцять чотири ліги, побачив вітрило, що рухалось на південний схід, тоді як я плив просто на схід. Я почав гукати, але не дістав відповіді. Вітер ущухав, і я спробував наздогнати судно. Я розпустив обоє вітрил, і за півгодини мене помітили, на кораблі викинули прапор і вистрілили з гармати.

Нелегко висловити радість, що охопила мене від несподіваної надії побачити знов улюблену батьківщину і любих родичів та друзів. Корабель згорнув частину вітрил, і я підплив до нього 26 вересня між п'ятою та шостою вечора. Серце моє закалатало в грудях, коли я побачив англійський прапор. Я поклав корів та овець у кишені камзола і зійшов на палубу з усім своїм невеличким вантажем.

То було англійське торговельне судно, що поверталось південними та північними морями з Японії під командою капітана Джона Біделя з Дептфорда — дуже гарної людини і вправного моряка. Ми були тоді під тридцятим градусом південної широти. Екіпаж судна складався з п'ятдесяти чоловік, і серед них я зустрів одного свого товариша, Пітера Вільямса, який дуже добре відрекомендував мене капітанові. Той повівся зі мною дуже люб'язно і запитав, звідки я повертаюся та куди прямую. Я розповів йому про себе в кількох словах, але він подумав, що я марю і що пережиті небезпеки потьмарили мені розум. Тоді я видобув із кишені своїх корів та овець, які дуже вразили його і переконали в справедливості моїх слів. Потім я показав йому подаровані імператором Блефуску гроші, портрет його величності на цілий зріст та деякі інші дивинки з тієї країни. Я подарував йому два гаманці з двомастами спрагів

¹⁵ *Ліга* — англійська міра довжини. Морська ліга дорівнює 5,56 км.

у кожному і обіцяв дати йому, повернувшись до Англії, тільну корову та кітну овечку.

Не буду втомлювати читача подробицями нашої загалом щасливої подорожі. Ми прибули в Дувр 13 квітня 1702 року. Я мав на судні тільки одну неприємність — пацюки вкрали одну із моїх овечок, і я знайшов коло їхньої нірки самі обгризені кістки. Решта худоби доїхала ціла й неущокоджена. Коли я пустив її на пашу в Грінвічі, вона чудово паслася на тоненькій ніжній травиці тамтешніх луків, хоч я й побоювався спершу, що вона не зможе їсти нашої паші. Я не зберіг би її під час такого тривалого переїзду, якби капітан іноді не давав мені своїх найкращих сухарів, які я перетирав на порошок і, змішуючи з водою, годував цим кормом свою худобу. За недовгий час мого перебування в Англії я заробив чималі гроші, показуючи свою худобу різним поважним особам і просто цікавим людям, а перед другою моєю подорожжю продав її за шістсот фунтів. Повернувшись з останньої подорожі, я побачив, що худоба дуже розплодилася, особливо вівці. Сподіваюся, що їхня тонка вовна поліпшить якість наших шерстяних тканин.

З дружиною та дітьми я прожив тільки два місяці, бо невгамовне жадання бачити чужі країни штовхало мене на нові пригоди. Влаштувавши дружину в гарному будинку в Редріффі, я залишив їй тисячу п'ятсот фунтів готівкою, а решту грошей узяв із собою, частково обернувши їх на крам, бо сподівався добре заробити на ньому. Старий мій дядько Джон залишив мені в спадщину ферму біля Епнінга, яка давала щось із тридцять фунтів прибутку на рік: крім того, я взяв у довготермінову оренду корчму «Чорний бик» у Феттер-Лейні, яка давала стільки ж. Отже, я не боявся, що родині моїй буде потрібна допомога від парафії. Син мій Джонні, названий так на честь мого дядька, вчився у початковій школі і був слухняним хлопчиком. Моя донька Мері (вона тепер одружена і має дітей) училась тоді шити. Я попрощався з дружиною, сином та донькою, причому не обійшлося без сліз, і сів на корабель «Пригода», що під командою Джона Ніколаса ішов до Сурата.

Але описові цієї подорожі буде присвячена друга частина моєї книжки.

ЧАСТИНА ДРУГА

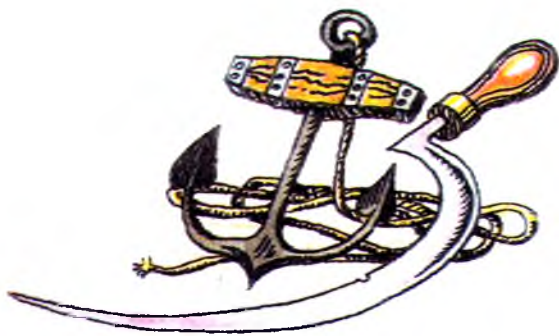

Подорож
до Бробдінгнегу

Розділ перший

*Опис шторму. З корабля виряджають баркас по прісну воду.
Автор їде на баркасі досліджувати країну. Він залишається
на березі, його підбирає один із тубільців і односить до фермера.
Як його прийняли там. Різні пригоди, що трапилися з ним
у фермера. Опис мешканців*

Не судилося мені жити вдома, у колі сім'ї, серед близьких та рідних. Обставини змусили мене через три місяці після повернення знову залишити рідний край, і 20 червня 1702 року я відплив з Даунса на кораблі «Пригода», що під командою капітана Джона Ніколаса з Корнуельсу¹⁶ йшов до Сурата.

До мису Доброї Надії, де ми спинилися, щоб запастися свіжою водою, подував попутний вітер, але раптом виявилось, що корабель протікає, а до того й капітан наш захворів на пропасницю. Нам довелося розвантажити судно й просидіти там аж до кінця березня. Розпустивши вітрила, ми щасливо пливли аж до Мадагаскарської протоки. Коли ж судно опинилося на північ од острова Мадагаскар, десь на п'ятому градусі південної широти, помірні вітри, що звичайно віють у цих морях од початку грудня до початку травня з північного заходу, 19 квітня раптом подули з більшою, ніж звичайно, силою. Вони віяли майже просто з заходу цілих двадцять днів. За цей час нас однесло трохи на схід від Молуккських островів та градусів на три на північ од екватора, як обчислив 2 травня наш капітан. Вітер тоді вже вщух, і настала цілковита тиша, з якої я дуже радів. Але капітан, який дуже добре знав ці моря, звелів нам усім готуватися до шторму, і він справді з'явся наступного дня, коли подув південний вітер, званий тут південним мусоном.

Бачачи, що вітер дужчає, ми згорнули блінд¹⁷ і збиралися вже згортати

¹⁶ Корнуельс — графство на південному заході Англії.

¹⁷ Блінд — чотирикутне вітрило.

фок¹⁸. Погода дедалі гіршала, ми обдивилися, чи добре прикріплені наші гармати, і прибрали трохи бізань¹⁹. Судно було в чистому морі, і ми визнали, що краще йти за вітром, ніж лягти в дрейф²⁰. Ми прибрали фок, а тоді напнули шкоти²¹. Корабель тримався добре. Шторм лютував, море розбурхалось. Щоб легше було стерничому, ми прип'яли канатом стернове колесо. Ми не хотіли спускати клівера²², бо судно йшло за вітром, а брам-стеняга, як відомо, допомагає керувати кораблем і прискорює його хід. Коли буря трохи вщухла, ми поставили грот²³ та фок і лягли у дрейф; потім розгорнули бізань і обидва марселі²⁴. Вітер дув з південного заходу й гнав нас на північний схід.

Маневрували ми з допомогою бізані, намагаючись використовувати вітер і розгортати стільки вітрил, скільки могли витримати щогли.

Під час цього шторму нас, за моїми розрахунками, однесло миль на п'ятсот на схід, але визначити точно, де ми опинилися, не міг і найдосвідченіший моряк з нашого судна. Їжі в нас було вдосталь, корабля буря не пошкодила, екіпаж був у доброму здоров'ї, бракувало тільки води, і це всіх дуже непокоїло. Щоб нас не знесло до північно-західних берегів Великої Татарії²⁵, а потім і до Льодовитого океану, капітан визнав за краще йти тим самим курсом, аніж повертати на північ.

16 червня 1703 року юнга на щоглі помітив землю, а 17 червня ми вже стояли біля великого острова, а може, й материка (ніхто-бо не знав, що воно таке), від якого вибігала в море коса, а за нею виднілася бухта, надто мілка для судна тоннажем понад сто тонн.

Кинувши якоря за лігу від бухти, капітан вирядив до берега баркас з дванадцятьма добре озброєними матросами й посудом на воду, якщо вона там знайдеться. Попросив дозволу поїхати з ними і я, щоб оглянути країну й зробити, коли пощастить, яке-небудь відкриття.

Висівши на острів, ми не знайшли ні річки, ні джерела, ні будь-яких ознак людей. Матроси, шукаючи прісної води, пішли берегом, а я подався у глиб острова. Пройшовши з милю й не побачивши нічого, крім голого, скелястого ґрунту, я почав стомлюватись і вирішив повернутися до корабля. Озираючись на бухту, я побачив, що всі матроси сидять уже в човні й чимдуж гребуть до судна. Я хотів був гукнути до них (певна річ, вони не почули б мене), але побачив, що за човном женеться якась велетенська істота. Вона дуже швидко брела морем, що доходило їй до колін. На щастя, наші люди на півліги випередили її, та й море в тому місці було засіяне гострим камінням, так що потвора не спромоглася наздогнати човна. Все це мені розповіли вже потім, бо я не наважився чекати кінця тієї жахливої пригоди. Кинувшись прожогом назад, я зліз на стрімкий горбок. Переді мною розгорнувся куточок заселеної країни. Я побачив оброблені лани, але найбільше вразили мене луки, де трава була по двадцяти футів заввишки.

¹⁸ Фок — вітрило, що кріпиться на передній щоглі.

¹⁹ Бізань — нижнє скісне вітрило задньої щогли.

²⁰ Дрейф — збочення судна зі свого напрямку під впливом вітру або течії; також — непоправне положення судна внаслідок особливого розміщення вітрил і стерна.

²¹ Шкоти — корабельні снасті (мотузи) для напінання вітрил.

²² Клівер — переднє трикутне вітрило.

²³ Грот — головне вітрило, що кріпиться на середній, найвищій щоглі.

²⁴ Марселі — вітрила другого ярусу.

²⁵ Велика Татарія — старовинна назва Центральної та Східної Азії.

З горбка я зійшов на битий шлях, який насправді був лише стежкою серед ячменю. Я йшов деякий час, не бачачи майже нічого, бо вже надходили жнива і стебла витяглися не менше як на сорок футів над землею. Цілу годину йшов я до кінця поля, обгородженого тином футів сто двадцять заввишки і обсадженого деревами такої висоти, що я й приблизно не міг би її визначити. До сусіднього лану вів перелаз. Він являв собою чотири приступки футів по шість заввишки кожна, зверху був ще камінь, понад двадцять футів заввишки.

Поки я шукав щілини в огорожі, з суміжного поля до перелазау підійшов чоловік такого зросту, як і той, що гнався за нашим човном. Кожен крок його дорівнював приблизно десяти ярдам, а заввишки він був такий, як сільська дзвіниця. З переляку я сховався у ячмінь і звідти спостерігав, як він ліз на перелаз і, озираючись на сусідній лан праворуч, почав кликати когось голосом, куди гучнішим, ніж сурма. Спершу мені навіть здалося, що то був не голос, а грім, з такої висоти він лунав. На покрик з'явилося ще семеро таких самих страховищ з серпами завдовжки із сім наших кіс. Я зрозумів, що це його слуги або наймити, бо одяг їхній був гірший; вислухавши його, вони заходилися жати той лан, де я ховався.

Я прагнув утекти від них якомога далі, але пересуватися доводилось з великими труднощами, бо стебла були одне від одного не більше як на фут, і я ледве протискувався між ними. Проте я все-таки посувався вперед, аж доки потрапив на ділянку, де ячмінь виліг від вітру та дощу. Тут уже я не міг ступити й кроку, бо стебла так поперепліталися, що протиснутись між ними було зовсім неможливо, а остюки на колосках були такі цупкі та гострі, що крізь одяг в'їдалися мені в тіло. Тим часом я почув, що жінці наблизилась ярдів на сто до мене.

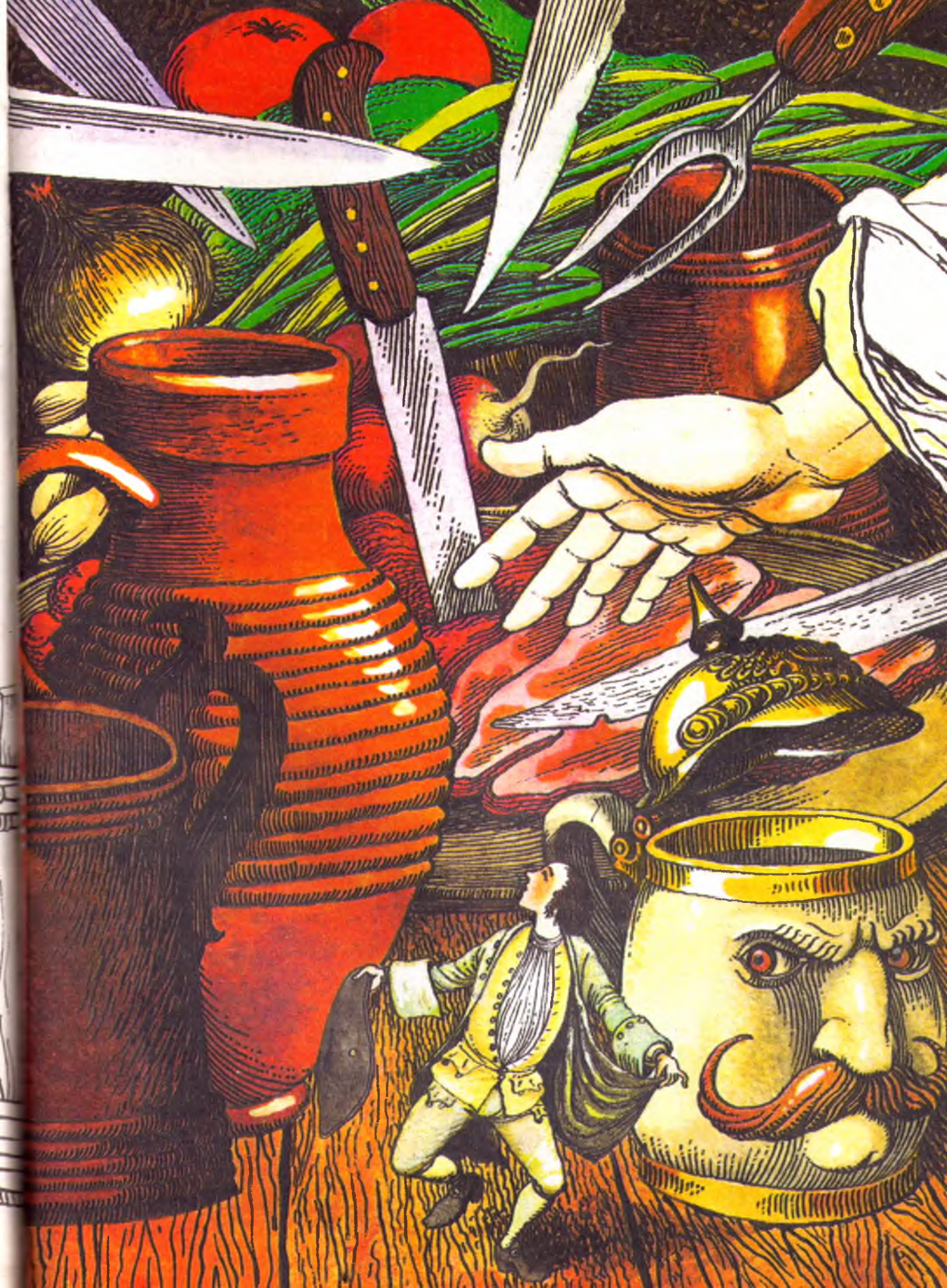
Знесилений і засмучений, я в розпачі ліг у борозну, щиро бажаючи вмерти, і став оплакувати свою дружину з осиротілими дітьми та клясти шалену впертість, яка штовхнула мене на цю подорож, всупереч порадам усіх моїх родичів та друзів. Серед таких сумних думок у моєму мозку майнула гадка про країну ліліпутів, де мене вважали за найбільше чудо в світі, де я здатний був однією рукою тягти увесь імператорський флот і де я зробив багато інших вчинків, записаних назавжди в літописи держави. Ті вчинки здадуться неймовірними майбутнім поколінням, хоч вони й були засвідчені мільйонами очевидців. Я передбачав, що ці велетні дивитимуться на мене із зневагою, і порівнював себе з ліліпутом, який випадково опинився б між нас. Та я розумів — зневага буде найменшим лихом. Якщо людські істоти виявляють жорстокість і лють пропорційно своєму зростові, то чого ж я мав сподіватися від цих варварів, коли перший-ліпший з них міг проковтнути мене, навіть не помітивши цього. Безперечно, філософи мають рацію, коли кажуть, що немає ні малого, ні великого і що ці поняття встановлюються лише порівнянням. Може трапитися так, що й ліліпути зустрінуть народ, дрібніший від них настільки, наскільки вони були дрібніші від мене. І хтозна, чи немає в якій-небудь далекій, невідомій нам досі країні раси, що перевершує своїм зростом навіть оцих велетнів.

Незважаючи на переляк та розгубленість, я так заглибився в ці міркування, що опам'ятався тільки тоді, коли один із жіноцьких підійшов ярдів на десять до моєї борозни; за мить він мав або розрізати мене серпом, або розчавити ногою. Коли він намірився ступити далі, я скрикнув так голосно, як кричать тільки з переляку. Велетень спинився, оглянувся на всі боки й кінець кінцем побачив мене на землі.

З хвилину він вагався, наче людина, що міркує, як би зручніше схопити звірючку, не давши їй укусити або вжалити себе, як це не раз робив я сам, ловлячи лисиць в Англії. Нарешті він великим і середнім пальцями взяв мене за поперек і, щоб краще роздивитися, підніс ярдів на три до своїх очей. Я вгадав його намір і настільки опанував себе, що не пручався, хоч він боляче стискав мої боки, тримаючи мене футів на шістдесят од землі. Я тільки дозволив собі звести вгору очі і, молитовно склавши руки, вимовив кілька слів сумним, приниженим тоном, що найдужче пасував до мого тодішнього становища. Я весь час боявся, що він жбурне мною об землю, як ми звичайно робимо з маленькими шкідливими звірятками, яких хочемо знищити. Але, на моє щастя, його, видимо, зацікавив мій голос та рухи, і він почав пильніше приглядатися до мене та зачудовано дослухатися до моїх слів, хоч і не розумів їх. Тим часом я все стогнав, показуючи головою, що він боляче стискає мене пальцями. Він, здається, зрозумів, чого я хочу, бо обережно поклав мене в полу своєї куртки і побіг до хазяїна — того самого фермера, якого я попередю бачив на полі.

Той, вислухавши наймитову розповідь, одломив соломинку з добру палицю завбільшки і підняв нею поли мого камзола, думаючи, очевидно, що це якась особлива оболонка, дарована мені природою; потім він здмухнув мені з лоба волосся, щоб краще роздивитись моє обличчя. Він скликав усіх наймитів і запитав їх (як дізнався я згодом), чи не бачили й вони таких маленьких

тварин, потім обережно поставив мене рачки на землю. Я відразу звівся на ноги й почав повільно походити сюди-туди, даючи зрозуміти цим людям, що не маю наміру тікати. Тоді вони, щоб краще бачити мої рухи, посідали всі долі круг мене, а я, знявши капелюха, низенько вклонився фермерові; потім упав навколiшки, підняв угору руки, звів очі, якомога голосніше промовив кілька слів і уклінно подав фермерові гаманець із золотими монетами, що був у мене в кишені. Велетень поклав його собі на долоню і підніс, щоб краще роздивитись, до очей. Витягши з рукава шпильку, він кілька разів штрикнув нею в гаманець, але так і не здогадався, що це таке. Тоді я на мигах попросив його покласти руку на землю, відкрив гаманець і висипав йому в жменю все золото. Там було шість іспанських золотих по чотири пістолі кожний і щось із двадцять чи тридцять дрібніших монет. Наслинивши пальця, він підняв ним одну монету, потім другу і, як видно, не знаючи, що воно таке, знову знаками звелів мені сховати їх у гаманець і покласти в кишеню. Я ще кілька разів запропонував йому взяти гроші, та врешті мусив скоритися.

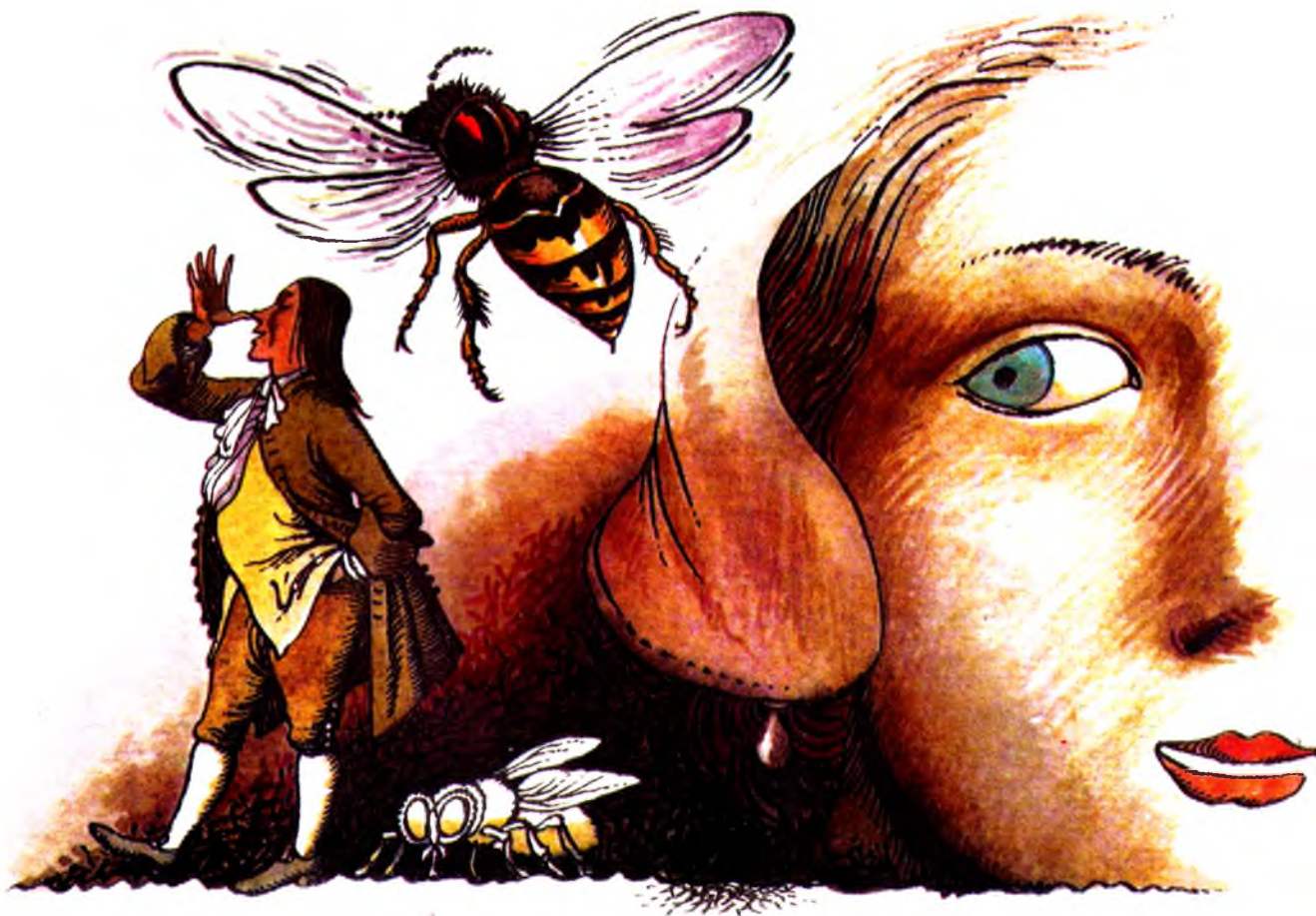
Все це переконало фермера, що він має справу з розумною істотою. Він раз у раз звертався до мене зі словами, що гули у мене в вухах, наче водяний млин, дарма що вимовляв він їх дуже виразно. Я відповідав йому якомога голосніше різними мовами, але велетень, хоч і нахилив своє вухо ярдів на два до мене, не втямив нічого. Нарешті він одіслав наймитів жати, а сам видобув з кишені хусточку, згорнув її вдвоє, поклав собі на ліву долоню і, спустив-

ши руку до землі, запропонував мені злізти на неї. Долоня його була завтовшки не більше як фут, і виконати таке розпорядження було не важко. Щоб не впасти, я ліг, випроставшись на цілий зріст, а він для більшої безпеки, вкрив мене хусточкою і так поніс додому. Дома він покликав свою жінку і показав мене їй, але та заверещала й утекла, як тікають англійські жінки, уздрівши жабу або павука. Проте, побачивши згодом мою добру поведінку й те, що я слухняно корився кожному знакові її чоловіка, вона скоро примирилася зі мною і кінець кінцем почала ставитись до мене дуже ласкаво.

Було вже близько одинадцятої години дня, і наймичка подала обід з однієї страви, як то личить звичайним хліборобам. Миска, яку вона принесла, була принаймні двадцять чотири фути в діаметрі. Сім'я складалася з фермера, його дружини, трьох дітей і старої бабусі. Фермер примістив мене недалеко від себе на столі на висоті тридцяти футів од підлоги. Я страшенно боявся впасти й старався триматися далі від краю стола. Жінка відкраяла мені маленький шматочок м'яса, вломила трохи хліба й поклала переді мною. Я низенько вклонився їй, витяг свій ніж та виделку і заходився їсти, чим страшенно захопив їх. Далі хазяйка послала наймичку принести найменшу чарку, в якій містилося щось із два галони²⁶, і налила туди якогось питва. Ледве-ледве вхопивши чарку обіруч, я якнайпоштивіше випив до її милості і виголосив коротеньку промову

²⁶ Галон — англійська міра об'єму рідких і сипких тіл, дорівнює 4,5 літра.

по-англійському, намагаючись вимовляти кожне слово якнайвиразніше, чим викликав у моїх слухачів вибух сміху, що замалим не оглушив мене. Питво нагадувало легке яблучне вино і дуже мені сподобалося. Ідучи до фермера, що кивком голови покликав мене, я, дуже розгублений від усього баченого — як то легко зрозуміє ласкавий читач, — дорогою спіткнувся об скоринку хліба й упав обличчям на стіл, не заподіявши собі, правда, ніякої шкоди. Підвівшись й помітивши, що моє падіння схвилювало цих добрих людей, я помахав у себе над головою капелюхом і тричі скрикнув «ура» на знак того, що зі мною все гаразд. Та коли підійшов до хазяїна (так я називатиму далі фермера), його молодший син — десятирічний пустун — схопив мене за ноги й підняв так високо, що я ввесь затрусився зі страху. Батько страшенно розсердився, вирвав мене з його рук, давши синові такого ляпаса, що скинув би з сідла цілий ескадрон європейської кавалерії, і звелів йому вийти з-за столу. Щоб не настроїти хлопця проти себе, добре пам'ятаючи, як наші діти люблять мордувати горобців, кролів, кошенят та щенят, я впав навколішки і, показуючи пальцем на пустуна, попросив хазяїна простити синові його пустощі. Фермер погодився, і хлопець знову сів до столу; я підійшов і поцілував йому руку, а хазяїн мій змусив його ніжно погладити мене.

Під час обіду на коліна до хазяйки скочив її улюблений кіт. Почувши шум, неначе від дванадцяти панчішних верстатів, я повернув голову й побачив, що то муркоче звір, утричі більший від нашого бика. Він приязно муркотав, бо хазяйка його годувала та гладила, але лютий погляд тварини завдав мені великого страху, хоч я й стояв футів за п'ятдесят од кота, а хазяйка міцно тримала його, щоб він не кинувся і не схопив мене у свої пазурі. Виявилося, проте, що мені не загрожувала небезпека, бо кіт зовсім не звернув на мене уваги, навіть коли хазяїн підніс мене футів на три до нього. Я чув од людей і знав з власного досвіду, що хижі звірі завжди нападають на тих, хто від них тікає або виявляє страх перед ними, і вирішив у цьому небезпечному випадку нічим не виявляти ляку. П'ять або шість разів я підступав до самісінької морди кота, і він не те що не займав мене, а ще й відсувався назад, наче побоюючись невідомої істоти. Собаки, що під час обіду — як то звичайно буває по фермерських господарях — увійшли в кімнату, лякали мене менше. Один із них — мастіф²⁷ — був учетверо більший від слона, а другий — хорт — ще вищий, але худіший за нього.

Під кінець обіду увійшла нянька з однорічною дитиною на руках. Дитина зразу помітила мене і так заверещала, просячи дитячим звичаєм, щоб мене віддали їй як іграшку, що крик її напевне почули б на Лондонському мості, якби вона була в Челсі²⁸. Мати, щоб побавити свою улюбленицю, взяла мене й піднесла до дитини, що миттю схопила мене в руку й засунула мою голову собі в рот. Я скрикнув так голосно, що пустунка, злякавшись, розтулила пальці, і я неминуче скрутив би собі в'язи, якби мати не підставила свій фартух. Щоб заспокоїти дитину, нянька почала забавляти її калатальцем — воно являло собою порожню посудину, повну великих каменюк, і було прив'язане канатом до пояса дитини.

Втихомирюючи малу, нянька сіла на низенький стільчик так близько від мене, що я міг розглянути її обличчя. Признаюсь, це було неприємне видовище. Вся шкіра була покрита якимись горбками, ямками, плямами і товстезними

²⁷ *Мастіф* — порода сторожових собак.

²⁸ *Челсі* — один з районів Лондона.

волосинами. А здалеку вона видалась мені досить принадною. Це викликало в мене деякі думки з приводу ніжної білої шкіри наших англійських дам. Вони здаються нам такими гарними тому, що вони однакового з нами зросту. Тільки через збільшувальне скло можна побачити, яка насправді груба, шорстка і погано забарвлена найніжніша й найбільша шкіра.

Пригадую, що, коли я був у Ліліпутії, колір обличчя тих малесеньких людей здавався мені найпрекраснішим у світі. А коли з приводу цього я розмовляв з одним ученим ліліпутом, щирим моїм приятелем, то він сказав, що обличчя моє здається йому здала куди приємнішим, ніж зблизька, коли я беру на руку й підношу до свого обличчя, яке з першого погляду, признався він, просто вжахнуло його. Він казав, що бачить у моїй шкірі глибокі ями, що кожна волосинка моєї бороди вдсятеро грубша за щетину кабана, а колір обличчя — багатобарвний і взагалі неприємний для ока. А тим часом я зовнішністю не гірший за більшість моїх земляків і дуже мало засмаг, подорожуючи. З другого боку, розмовляючи зі мною про дам імператорського двору, він часто говорив, що в одної — ластовиння, в другій — великий рот, в третій — довгий ніс, чого я ніяк не міг побачити. Правда, такі міркування не дуже нові, але я хочу поділитися ними, щоб читач не подумав, ніби ці величезні створіння — справді потвори. Навпаки, мушу сказати, вони — гарний народ.

По обіді мій хазяїн пішов до своїх наймитів, наказавши дружині, як догадався я про те з його голосу та жестів, подбати про мене. Я був стомлений і хотів спати. Помітивши це, хазяйка поклала мене на своє ліжко і вкрила чистою, білою носовою хусткою, завбільшки з вітрило нашого бойового корабля.

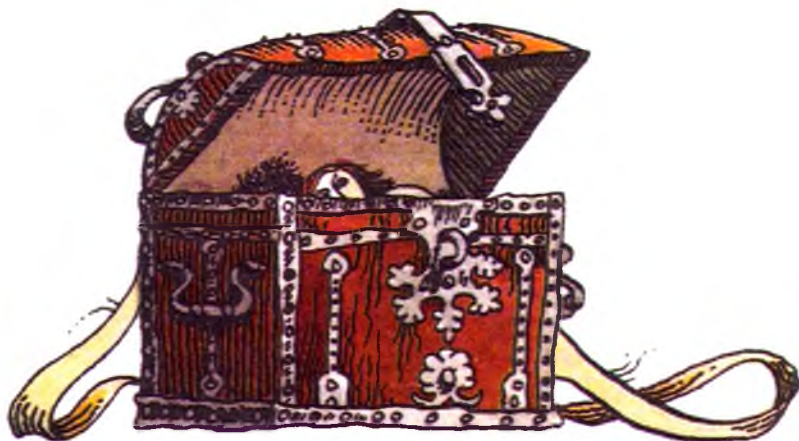
Я проспав години дві. Мені приснилося, що я вдома зі своєю дружиною та дітьми. Тому я страшенно засумував, коли, прокинувшись, побачив себе у величезній кімнаті, футів двісті або триста завдовжки та двісті заввишки, на широчезному двадцятитардовому ліжку. Моя хазяйка в якихось домашніх справах вийшла з дому й замкнула двері на ключ. Ліжко стояло на вісім футів од дверей. Коли я прокинувся, два пацюки видряпалися запоною на ліжко й забігали по ньому, принюючись. Один із них підбіг близько до мого обличчя, і я, вжахнувшись, скочив на ноги й видобув свій тесак, щоб захищатися. Ці страшелезні тварини напали на мене з обох боків, одна вже зачепила лапою мій комір, але мені пощастило розпороти їй черево перше, ніж вона встигла заподіяти шкоду. Пацюк упав мені до ніг, а другий, побачивши сумну долю свого товарища, кинувся навтіки, залишаючи кривавий слід з великої рани на спині. Вчинивши цей подвиг, я став любенько походити по ліжку, щоб заспокоїтись і дати лад своїм думкам. Пацюки були зростом з великих собак, але куди моторніші та лютіші. Якби перед сном я скинув з себе пояс, на якому у мене висів тесак, вони, безперечно, зжерли б мене. Я виміряв хвіст мертвого пацюка. Він був без одного дюйма два ярди завдовжки. Мені гидко було взятися за нього, щоб скинути пацюка з ліжка, де він ще спливав кров'ю. Помітивши в ньому деякі ознаки життя, я міцним ударом перетяв йому шию і зовсім dokonав його.

Незабаром увійшла до кімнати моя хазяйка. Побачивши, що я весь у крові, вона підбігла до ліжка й узяла мене на руки. Я показав на мертве страховище, сміхом та знаками даючи їй зрозуміти, що воно не заподіяло мені шкоди. Жінка надзвичайно зраділа і, покликавши наймичку, звеліла їй викинути пацюка у вікно щипцями. Потім вона поставила мене на стіл; я показав їй свій скривавлений тесак, витер його об полу і вклав у піхви.

Доздін другий

*Донька фермера. Автора везуть до сусіднього міста,
а потім до столиці. Подобиці його подорожі*

Змоїх хазяїв була дев'ятирічна донька, дуже розвинена, як на свій вік. Вона чудово вміла плести й дуже гарно зодягала свою ляльку. Разом з матір'ю вона пристосувала для мене лялькове ліжко і примостила його в скриньку. Вони поставили скриньку на привішену до стелі дошку, щоб убезпечити мене від пацюків. Ця споруда правила мені за спальню, поки я жив у них, але вони вносили в неї деякі поліпшення в міру того, як я вивчав їхню мову і казав їм про свої потреби. Дівчинка була така спритна, що, бачивши тільки один або два рази, як я переодягаюсь, навчилася одягати й роздягати мене. Проте я ніколи не зловживав її послугами і охоче робив це сам. Вона пошила мені сім сорочок та дещо з іншої білизни, взявши найтоншого, але товщого, ніж наше рядно, полотна, і завжди сама прала. Вона ж таки була моєю вчителькою і вчила мене їхньої мови, називаючи кожну річ, на яку я показував пальцем: через кілька днів я міг уже попросити всього, чого б мені не забажалося. Характер у неї був лагідний, зріст, як на її вік, невеликий, не більше як сорок футів. Вона називала мене Грільдріг. Це ім'я так і залишилося за мною — спершу в родині фермера, а потім і в усім королівстві. Їй найбільше я завдячую те, що лишився живим у тій чужій країні. Ми ніколи не розлучалися, поки я жив там. Я звав її Глемделкліч, тобто маленька нянька, і був би дуже невдячним, якби не згадав тут з пошаною про її піклування та увагу до мене. Щиро бажаючи віддячити їй, я на-

томість став мимовільною, але згубною для неї причиною неласки, якої вона — як маю я багато підстав боятися — зазнала.

Незабаром сусіди довідалися, що мій хазяїн знайшов у полі якусь дивовижну тваринку розміром із сплєкнок (їхня комаха, футів шести завдовжки), а будовою тіла подібну до людини. Переказували, що ця тварина точно наслідує всі людські рухи; розмовляє своєю власною мовою, але знає вже багато і їхніх слів; ходить і стоїть на двох ногах; лагідна та слухняна; підходить, коли її кличуть, і робить усе, що їй наказують; що руки, ноги і все тіло цієї істоти надзвичайно малі та ніжні, як у панської трирічної дитини.

Один фермер, що жив біля нас і більше за інших приятелював з моїм хазяїном, умисне прийшов пересвідчитися, чи все це правда. Мене зразу поставили на стіл, і я ходив там, витягав з піхов тесака і вкладав його назад, вітав нашого гостя; його мовою питався, як його здоров'я, і висловлював радість, що бачу його,— точнісінько так, як навчала мене моя маленька нянька. Старий гість мав поганий зір і, щоб краще розглянути цікавого чоловічка, наклав собі на ніс окуляри. Глянувши на його очі, що блищали, неначе два повні місяці крізь вікна, я зареготався від щирого серця. Родина мого хазяїна, зрозумівши причину мого сміху, весело підхопила той сміх, а старий дурень страшенно розсердився. Він мав славу великого скнари і тут-таки порадив моєму хазяїнові показувати мене за гроші в базарні дні в найближчому місті, до якого було з півгодини верхової їзди, цебто щось із двадцять дві милі. Бачивши, як вони з моїм хазяїном шепечуться та іноді показують на мене пальцем, я зрозумів, що вони готують мені якусь прикрість; зі страху мені здалося навіть, що я зрозумів деякі їхні слова.

Другого ранку Глемделкліч, вивідавши все від матері, розповіла, що саме вони вирішили. Бідна дівчинка притулила мене до грудей і ревно заплакала з горя та сорому. Вона побоювалась, що грубі, прості люди на смерть затискають мене або, взявши в руки, покалічать. Глемделкліч знала, який я скромний, як пильную своєї честі і якою образою буде для мене таке виставляння за гроші на потіху грубої юрби. Вона сказала, що батько й мати пообіцяли віддати їй Грільдріга в її цілковиту власність, але тепер вона бачить, що вони її обдурили, як і торік, коли подарували ягнятко, а потім продали його різникові, ледве воно відгодувалося.

Щодо мене, то, мушу признатись, я був уражений менш за неї. В мені завжди жила надія рано чи пізно знов дістати волю, отож, будучи чужинцем у цій країні, я не вбачав для себе ніякої ганьби в тому, що мене виставлятимуть напоказ. Я думав, що на батьківщині ніхто не закидатиме мені цього, бо в моєму становищі таку образу мусив би стерпіти навіть сам король Великобританії.

Послухавшись свого приятеля, мій хазяїн найближчого базарного дня повів мене в скриньці до сусіднього міста. Він узяв із собою й дочку, мою няньку, посадовивши її на подушку позад сидла. В скриньці, закритій з усіх боків, були дверцята, а також кілька продухвин для доступу свіжого повітря. Піклуючись про мене, дівчинка не забула покласти туди й стьобану ковдру з ліжка своєї ляльки, щоб я міг полежати. Дарма що ми їхали тільки півгодини, дорога страшенно втомила й виснажила мене. Кінь ступав не менше як на сорок футів і хитався, як корабель, що під велику бурю то підіймається, то падає вниз, тільки куди частіше. Проїхали ми трохи більше, ніж од Лондона до Сент-Олбенса.

Мій хазяїн спинився у корчмі, де завжди оселявся, приїздячи до міста, і, порадившись з корчмарем та закінчивши всі необхідні приготування, послав г р у л ь т р у д а, або кликуна, сповістити цілому місту, що в «Зеленому орлі» показуватимуть чудну тварину, не більшу за сплекнока, але будовою тіла надзвичайно подібну до людей, і та тваринка вміє вимовляти багато слів та робити різні цікаві штуки.

Мене поставили на стіл у найбільшій кімнаті, яка мала щось із триста квадратних футів. Біля столу на низенькому стільці стала моя нянька, щоб пильнувати мене та демонструвати мої дивовижні здібності. Щоб не було натовпу, мій хазяїн пускав у кімнату за один раз не більше як тридцять чоловік. Виконуючи накази дівчинки, я походжав по столу. Вона ставила мені такі запитання, які я вже добре розумів, і я відповідав їй якомога голосніше; часто вклонявся глядачам, то вітаючи їх, то запрошуючи ласкаво відвідати мене, то вимовляючи кілька інших вивчених мною фраз. Я брав наперсток, у який замість келиха наливала мені вина Глемделкліч, і пив за їхнє здоров'я; видобував свій тесак і вимахував ним так, як це роблять майстри фехтування в Англії. Моя нянька дала мені маленьку соломинку, і я робив нею вправи, як із списом, чого навчився ще замолоду.

Того дня мене показали дванадцятьом партіям глядачів і перед кожною з них я мусив був повторювати всі ці дурниці, аж доки зовсім знесилився від утоми та досади. Бо ті, хто бачив мене, нарозповідали в місті таких чудес про крихітну людину, що цікаві плавом пливли до корчми й мало не висадили дверей, ломлячись до кімнати. У своїх власних інтересах хазяїн не дозволяв нікому торкатися до мене і, для більшої безпеки, лави круг столу розставив так, щоб до мене не можна було досягти рукою. Проте якийсь школяр, добре націлившись, мало не влучив у мене горіхом, і неминуче розстрошив би мені голову, якби горіх — з гарбуз завбільшки — не пролетів мимо. Я з задоволенням побачив, як глядачі, полатавши молодому бешкетникові боки, витурили його з кімнати.

По дванадцятому сеансі хазяїн повідомив усіх, що знову показуватиме мене найближчого базарного дня, а тим часом заходився майструвати мені вигідніший екіпаж, бо перша моя подорож і безперервне восьмигодинне розважання публіки так стомили мене, що я ледве тримався на ногах і не міг вимовити жодного слова. Тільки через три дні я трохи отямився, але й дома не мав спокою через сусідів, які, прочувши про мій успіх, приїздили до мого хазяїна за сто миль, щоб подивитись на мене. Протягом короткого часу нас одвідало не менше як тридцять чоловік з жінками та дітьми (бо країна та дуже багатолюдна), і мій хазяїн, показуючи мене, брав щоразу як за повну кімнату, хоч присутня була тільки одна родина. Отже, хоч мене й не возили до міста, я був зайнятий усі дні тижня, крім серед, що заступають у них неділю.

Зрозумівши, що на мені можна заробити добрі гроші, хазяїн вирішив поїхати до найголовніших міст королівства. Запасшись всім потрібним для далекої подорожі та влаштувавши свої домашні справи, він попрощався з жінкою і 17 серпня 1703 року вирушив зі мною та Глемделкліч до столиці, що була в самому центрі країни, тисячі за три миль од нашого дому. Глемделкліч і тепер їхала на подушці позад сідла, а скринька зі мною, прив'язана їй до пояса, стояла в неї на колінах. Дівчинка вислала її зсередини найтоншою тканиною, добре оббила підлогу, поставила туди ліжко своєї ляльки, послала білизну,

одне слово, постаралася влаштувати все якомога краще. За нами їхав хлопець-наймит, що віз наш багаж.

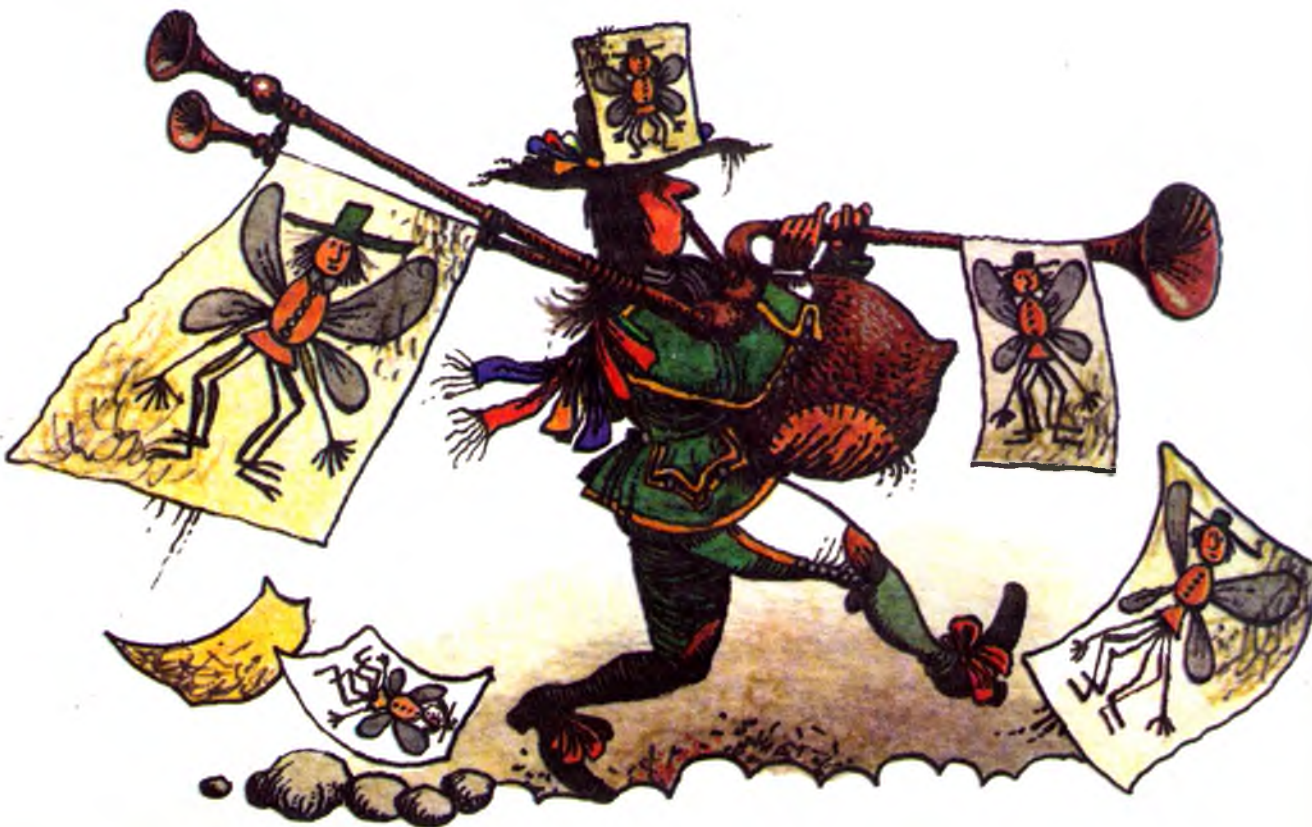
Мій хазяїн мав намір показувати мене по всіх містах, що лежали на нашому шляху; крім того, він звертав іноді на п'ятдесят або сто миль убік, якщо траплялося село або маєток якогось вельможі, де він сподівався мати зиск.

Ми їхали дуже повільно, роблячи на день сто або сорок миль, бо Глемделкліч жаліла мене й просила батька не поспішати, кажучи, що їзда верхи стомлює її. Вона часто на мої бажання виймала мене із скриньки, але, щоб я не впав, тримала мене за шлейки. Ми переїхали п'ять чи шість річок, куди ширших і глибших, ніж Ганг або Ніл, і не бачили майже жодного струмка, вужчого за Темзу під Лондонським мостом. Так ми подорожували десять тижнів, і мене показували у вісімнадцяти містах, не рахуючи сіл і окремих осель.

28 жовтня ми прибули до столиці, що звалася Лорбрульгруд, або по-нашому — Гордощі Світу. Хазяїн зупинився в заїзді на головній вулиці, поблизу царського палацу, і своїм звичаєм зараз же виставив об'яву з докладним описом моєї особи та моїх якостей.

Він найняв велику кімнату щось із триста або чотириста футів завширшки. У ній він поставив стіл, футів шістдесят у діаметрі, на якому я мусив проробляти свої вправи. Стіл цей був обнесений загородкою завширшки в три фути, щоб я не впав додолу. Показували мене щодня по десять разів, на загальний подив та втіху. Тепер уже я непогано розмовляв їхньою мовою і розумів усе, що вони казали. Крім того, я вивчив їхній алфавіт і міг сяк-так прочитати й пояснити деякі фрази, бо Глемделкліч і дома, і в дорозі кожної вільної хвилини вчила мене. При ній була кишенькова книжка, трохи більша за сансонівський ²⁹ атлас, що містила в собі короткий катехізис для дівчат. З неї вона й учила мене читати та пояснювала мені слова.

²⁹ Сансонівський атлас — цього географічного атласа склав батько французької географії — М. Сансон. Це була дуже велика за розміром книга, з півметра завдовжки і така ж завширшки.

Дозвіл третій

Автора викликають до двору. Королева купує його у фермера і представляє королю. Автор дискутує з великими вченими його величності. Для автора влаштовують приміщення в палаці. Королева виявляє до нього велику ласку. Він боронить честь своєї батьківщини. Його сварки з карликом королеви

Б

езнастанна, щоденна праця — протягом кількох тижнів — помітно відбилася на моєму здоров'ї. Що більше заробляв мій хазяїн, то зажерливішим він ставав. Я тим часом утратив апетит і перевівся на справжній скелет. Помітивши це, фермер подумав, що я скоро помру, і вирішив, поки я ще живий, використати мене з найбільшим для себе зиском. Коли він саме міркував, як зробити це найкраще, до нього з'явився сладра, або двірський пристав, з наказом негайно приставити мене до двору на розвагу королеві та її фрейлінам. Дехто з них уже бачив мене: ті, що бачили, переказували дивні речі про мою красу, манери та розум.

Моя поведінка зачарувала й королеву з усім її почтом. Я впав навколішки і просив ласкаво дозволити мені поцілувати ногу царську. Але великодушна королева простягла мені свій мізинець, і я, стоячи на столі, обхопив його обома руками і шанобливо притулився вустами до його кінчика. На запитання про мою батьківщину та мандри я відповідав якомога стисліше й змістовніше. Далі королева запитала, чи хотілося б мені жити при дворі. Я схилився аж до столу й казав, що я — раб свого хазяїна; але якби це залежало від мене, то з гордістю присвятив би своє життя її величності. Тоді вона спитала мого хазяїна, за яку ціну він може мене продати. Той, боячись, що я не проживу й місяця, зрадів, що може позбутися мене, і запросив тисячу золотих, які йому тут же й видали. Кожен з них дорівнював восьмистам моїдорам³⁰, але, якщо взяти до уваги співвідношення між розмірами речей у тій країні та в Євро-

³⁰ Моїдор — старовинна португальська золота монета.

пі, ця сума навряд чи перевищить тисячу англійських гіней. Ставши тепер васалом і властністю королеви, я уклінно просив її величність, щоб Глемделкліч, яка досі з такою добротою і так уміло доглядала мене, взяли до двору і залишили й надалі моєю нянькою та вчителькою.

Її величність задовольнила моє прохання і легко дістала на це згоду фермера, якому приємно було бачити свою доньку придворною дамою, а бідна дівчинка не могла приховати своєї радості. Мій колишній хазяїн, відходячи й прощаючись зі мною, побажав мені здоров'я і сказав, що радий залишити мене на гарній службі, але я не відповів йому на те ні слова й ледве кивнув головою.

Королева помітила мою холодність і, коли фермер вийшов з кімнати, запитала про її причину. Я насмілювався так відповісти її величності: «Я зобов'язаний йому тільки тим, що він не розстроив голови мені — бідному безневинному створінню, випадково знайденому на полі. Але ж він одержав немалий прибуток, показуючи мене по всьому королівству, а до того ще й великі гроші, заплачені за мене королевою». Я також розповів, що робота, яку він примушував мене виконувати, могла б доконати витривалішу істоту, що я зовсім утратив здоров'я і що якби мій хазяїн не побоювався за моє життя, то її величність не придбала б мене так дешево.

— Але тепер,— закінчив я,— під охороною великої й доброї королеви — окраси природи, улюблениці цілого світу — я не боюся нічого і сподіваюся, що передбачення мого хазяїна не справдяться, бо сама присутність її величності відновлює мої сили й дає поживу для розуму.

Такий був зміст моєї промови, виголошеної з багатьма помилками. Остання частина її відповідала манері висловлюватись, заведеної у тій країні, й складалася з фраз, що їх навчила мене Глемделкліч, їдучи зі мною до столиці.

Королева поблажливо поставилася до моїх помилок і була дуже здивована, побачивши стільки розуму та дотепності в такій маленькій істоті. Взявши мене на руки, вона понесла до короля, що сидів тоді у себе в кабінеті. Його величність король — поважний і суворий — спершу не розгледів мене як слід і спитав у своєї дружини, відколи це стала вона кохатись у сплєкноках (я лежав ниць на долоні королеви, і він, очевидно, вважав мене за цю комаху). Тоді королева — дуже розумна й добра жінка — поставила мене на чорнильницю і звеліла розповісти свою історію. Небагатьма словами я розказав усе, а Глемделкліч, яка, не бажаючи й на хвилину спускати мене з ока, стояла коло дверей кабінету, ствердила, коли її пустили в кімнату, все, що сталося зі мною від часу мого прибуття до них.

Король, хоч і був особою дуже вченою і як ніхто знався на природознавстві, а надто на математиці, спершу, доки я не заговорив, подумав, що йому принесли якусь механічну ляльку, зроблену спритним годинником (виго-товляти такі речі вміють у цій країні дуже досконало). Однак, почувши мої слова та побачивши, що вони розумні, він не міг приховати свого подиву. Але оповідання про мій приїзд до їхнього краю його не задовольнило, і він вирішив, що все це вигадали Глемделкліч та її батько і що вони навчили мене так говорити, аби продати дорожче. Перевіряючи мої слова, його величність ставив мені багато запитань, але щоразу діставав відповідь, цілком доладну, тільки висловлену не зовсім правильною мовою та з чужоземним акцентом. Крім того, я ще тоді не знав витонченого придворного стилю й іноді вживав селянських зворотів, яких навчився, живши на фермі.

Король запросив трьох учених, що, за тамтешнім звичаєм, одбували на той

час тижневе чергування при дворі. Ці добродії, уважно вивчили мій зовнішній вигляд, прийшли до трьох різних висновків. Вони погоджувалися тільки на тому, що мене створено поза нормальними законами природи, бо я не можу захищати своє життя, ні прудко бігаючи, ні лазячи по деревах, ні копаючи нори в землі. Докладні спостереження над моїми зубами довели їм, що я належу до м'ясоїдних тварин, але вони не могли уявити собі, чим годуюся, якщо не їм слимаків та інших комах, бо всі чотириногі сильніші за мене, а польова миша та інші дрібні тварини для мене занадто прудкі.

Один з цих розумників висловив навіть гадку, що я — зародок або передчасно породжена тварина. Проте інші відкинули таку думку, зауваживши, що всі частини мого тіла цілком розвинені і що я прожив уже багато років, як свідчить моя борода, що її вони помітили крізь сильне збільшувальне скло. Мій надзвичайно малий зріст не дозволяє їм визнати мене й за карлика, бо улюбленець королеви, найменший відомий у цій країні карлик, був усе ж таки щось із тридцять футів заввишки. По довгих суперечках мудреці одностайно визнали, що я являю собою якусь дивовижну гру природи. Таке пояснення цілком відповідає і сучасній європейській філософії, світила якої, намагаючись приховати своє неучтво, вигадали цей чудернацький термін для розв'язання всіх труднощів і цим надзвичайно збагатили науку.

Після того як вони зробили цей висновок, я попросив вислухати і мене. Звертаючись до його величності, я запевнив його, що прибув з країв, де живуть мільйони чоловіків і жінок такого зросту, як і я, де всі речі — рослини, тварини й будівлі — мають відповідні розміри, що дозволяє нам змагатись за своє життя не гірше від його підданців. Така була моя відповідь на всі аргументи вчених.

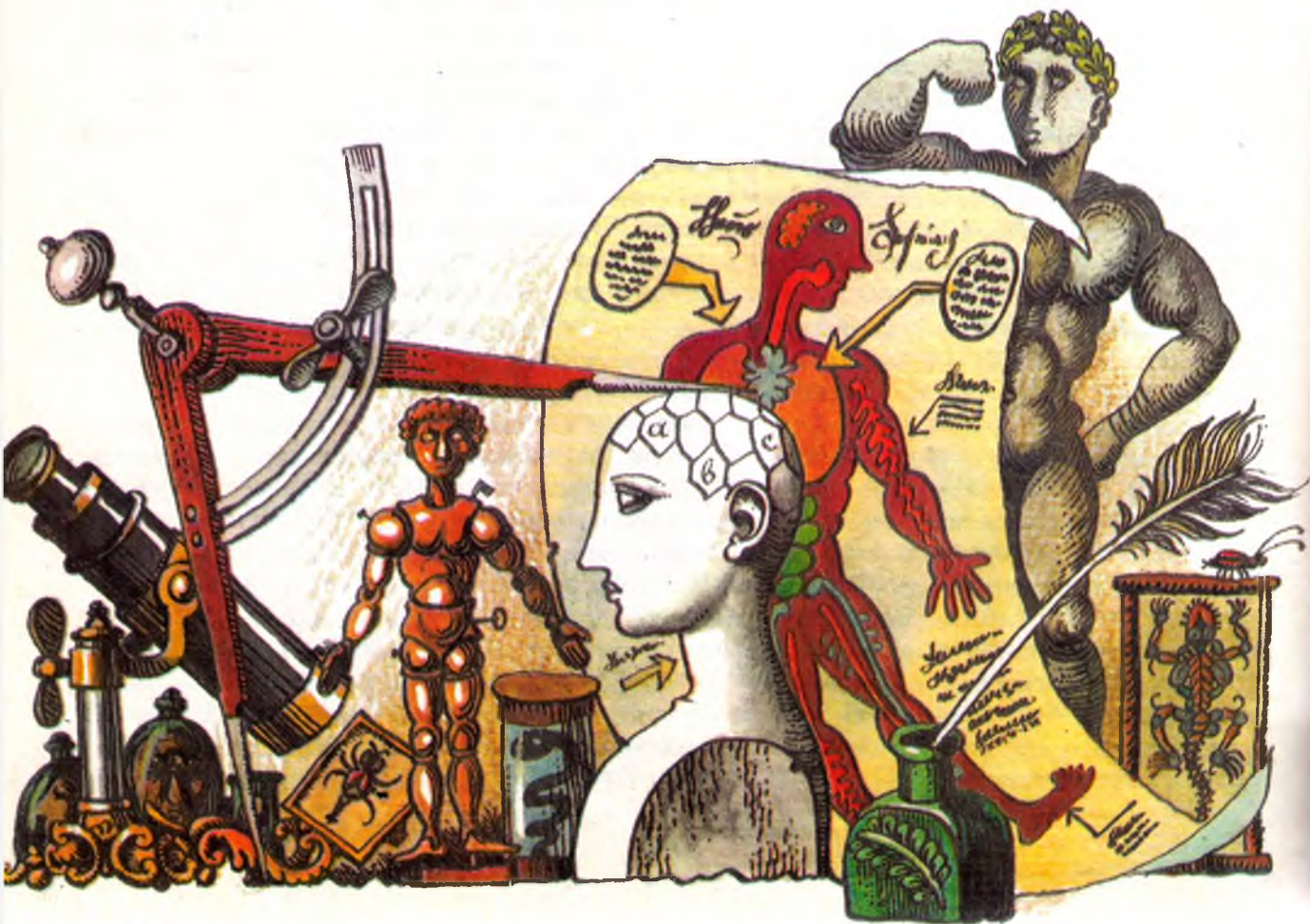
На цю довідку вони, зневажливо посміхаючись, відказали, що я добре засвоїв науку, яку дав мені фермер. Його величність виявив себе розумнішим, ніж вони, і, відпустивши їх, послав по фермера, який, на щастя, не встиг ще виїхати з міста. Розпитавши попереду його самого, а потім його дочку і зіставивши обидві розповіді, король вирішив, що моє оповідання правдиве. Він попросив королеву особливо піклуватися мною і дозволив Глемделкліч залишитися коло мене, бо бачив, як міцно ми подружилися. При дворі їй дали цілком пристойну окрему кімнату, призначили до неї виховательку, щоб завершити її освіту, і дали одну служницю, що одягала її, та ще двох для інших послуг.

Королева замовила придворному тесляреві, за зразком, ухваленим мною спільно з Глемделкліч, скриньку, що правила мені за спальню. Той тесляр був чудовий майстер і за три тижні зробив дерев'яну кімнату в шістдесят квадратних футів і в дванадцять футів заввишки, з відсувними вікнами, дверима й двома шафками в стіні, як то буває в спальнях лондонських будинків. Стеля була на двох завісках, і це давало Глемделкліч змогу виймати щоранку ліжко, виготовлене меблярем її величності, щоб провітрювати його, власноручно прибирати і ставити назад, знову спускаючи стелю. Дуже добрий майстер зробив для мене два стільці, з бильцями та спинками, з матеріалу, подібного до слонової кістки, а також два столи та комод. Всі стіни кімнати, підлога та стеля були оббиті зсередини м'якою тканиною, щоб запобігти нещасливим випадкам і зменшити поштовхи під час перенесення або перевезення скриньки. З остраху перед мишами та пацюками я попросив зробити мені замок на двері, і по багатьох спробах слюсар виготовував замок, найменший з усіх бачених там, але в Англії мені тільки раз довелося бачити більший, на воротах палацу

одного вельможі. Ключ од нього я завжди носив у кишені, бо боявся, щоб Глемделкліч не загубила його. Для мого одягу королева звеліла взяти щонайтоншого шовку, трохи товщого проти наших ковдр; мені в ньому було дуже незручно, доки я не при звичаївся. Убрання пошили за тамтешньою модою, що почасти нагадувала перську, почасти китайську, і воно мало цілком скромний та пристойний вигляд.

Королева так уподобала моє товариство, що не могла обідати без мене. На її столі, біля лівого ліктя її величності, завжди ставили мій столик та стілець, а Глемделкліч прислужувала мені, стоячи на стільці біля столу. У мене був срібний сервіз, який у порівнянні з посудом королівським здавався іграшковим. Такі, я бачив, продають для ляльок по лондонських крамницях. Цей посуд моя маленька нянька носила в срібній-таки шкатулці в своїй кишені і по обіді сама мила та чистила його. За одним столом з королевою, крім мене, обідали тільки дві королівни — старша, шістнадцяти років, та молодша, що мала тринадцять років і один місяць.

Звичайно королева клала мені на тарілку шматок м'яса, який я розрізував сам, а вона з цікавістю дивилася на наші мініатюрні порції. Сама королева (вона насправді мала поганий апетит) ковтала разом стільки, що вистачило б дванадцяти англійським фермерам на цілий обід, і попервах я не міг на це без огиди дивитися. Крило жайворонка, що було вдв'ятеро більше за крило нашого великого індики, вона перекушувала разом з кістками, клала в рот шматок хліба з дві дванадцятипенсові хлібини завбільшки і одним духом вихиляла свою золоту чашу, не меншу за нашу бочку. Ніж у неї був такий, як дві наші

коси, якби їх випрямити на кісці: виделки, ложки й усе інше було відповідного розміру. Пригадую, що ніде не бачив я такого видовища, як на королівській кухні, куди мене принесла Глемделкліч і де в куші лежало десять, а то й дванадцять величезних ножів та виделок.

Кожної середи (цебто їхньої неділі) королева і діти обідали в покоях його величності. На таких обідах мій стіл і стілець ставили біля лівої руки короля перед солянкою, і король, який тим часом вельми полюбив мене, розважався, розпитуючи про звичаї, релігію, закони, урядування та освіту в Європі, на що я відповідав якомога краще. У нього був на диво ясний розум. Слухаючи мою розповідь, він висловлював дуже глибокі думки й робив влучні зауваження. Мушу признатися, що після однієї моєї промови, коли я трохи занадто багатослівно описав свою любу батьківщину, її торгівлю, релігію та політичні партії і розповів про всі війни на морі та на суші, він поставив мене на свою праву долоню і, обережно поляскавши мене по спині другою рукою, з усмішкою запитав, до кого я належу, до лібералів чи до консерваторів. Потім, обернувшись до прем'єр-міністра, що стояв позаду, тримаючи білий жезл завдовжки із щоглу на найбільшому нашому кораблі, король зауважив, яка нікчемна ота пиха людська, що її наслідують і такі дрібні комахи, як я.

— А втім,— сказав він,— ручуся, що й у цих створінь є свої титули та ордени, і вони ліплять собі гнізда та риють нори, називаючи їх будинками та містами, і вони по-своєму пишно одягаються та озброюються, і вони по-своєму кохають, воюють, сперечаються, обдурюють та зраджують.

Слухаючи такі й подібні до них міркування, я червонів від обурення за нашу благородну батьківщину, що веде перед у мистецтві, у науці, ремеслах та й у військовій справі, цей бич Франції, суддю цілої Європи, осередок доброчесності, милосердя та правди, гордість і заздрість всесвіту.

Проте, не мавши змоги помститись за образу, я по довгих роздумах почав вагатися і не міг уже сказати напевне, чи маю я право ображатися. Проживши серед них кілька місяців, я настільки звик до інших масштабів, що їхні розміри та вигляд уже не лякали мене, і якби я зустрів тут англійських лордів та леді у їхніх святкових убраннях і з їхніми великосвітськими вихилясами, то й сам сміявся б із них не менше за короля та його вельмож. Я мимоволі сміявся з самого себе, коли королева, поставивши мене собі на долоню, підходила до великого дзеркала, що на весь зріст одбивало наші постаті. Та й справді, не було нічого кумеднішого за це видовище, і мені кінець кінцем почало навіть здаватися, що я набагато поменшав проти звичайного свого зросту.

Ніхто не дратував і не зневажав мене так, як карлик королеви, якого перед моїм приїздом вважали за найменшу людину в державі, бо на зріст він не мав і тридцяти футів. Тепер він зовсім знахабнів і завжди глузував з мене. А надто лютився він, коли проходив передпокоєм королеви і бачив мене на столі, оточеного панами та паніями, які охоче розмовляли зі мною. Він майже ніколи не пропускав нагоди зачепити мене гострим словом або кинути який-небудь дотеп про мій малий зріст. Я міг мститися тільки тим, що називав його братом, викликав на герць і відповідав так, як то ведеться серед придворних пажів.

Одного дня, за обідом, цей злий маленький виродок так розлютився на якісь мої слова, що скочив на стілець її величності, схопив мене з стільця, коли я найменше сподівався цього, вкинув у велику срібну чашу з вершками й дременував чимдуж геть. Я поринув по саму маківку, і, якби не вмів добре плавати, мені

довелося б дуже скрутно, бо Глемделкліч на той час була на другому кінці кімнати, а королева так розгубилася, що не могла допомогти мені. Моя маленька нянька прибігла рятувати мене тільки тоді, коли я проковтнув уже з кварту вершків. Мене відразу ж поклали в постіль, і я відбувся тільки втраченою одягу, що зовсім зіпсувався. Карлика жорстоко відшмагали різками й на кару присилювали випити всі вершки з чаші, куди він укинув мене. Відтоді він утратив царську ласку. Невдовзі королева віддала його одній знатній дамі, і ми, на велике моє задоволення, більше не бачилися. Не знаю, до чого б могла дійти злість цього виродка, якби він лишився при дворі.

Перед цим він утнув зі мною один брутальний жарт, який хоч і насмішив королеву, але водночас і розсердив її; вона зараз же прогнала б зловмисника, якби я великодушно не заступився за нього. Її величність узяла до себе на тарілку кістку і, вийнявши з неї мозок, поклала кістку назад на велику таріль. Карлик, скориставшись з того, що Глемделкліч одійшла до буфета, здерся на стільчик, на якому вона завжди стояла біля мене під час обіду, взяв мене обіруч і, стиснувши мені ноги, встромив по пояс у кістку. Деякий час я являв собою вкрай кумедне видовище. Мабуть, минула щонайменше хвилина, поки побачили, що сталося зі мною, бо кричати я вважав не гідним себе. В королівській родині рідко їли страви гарячими, і я не обпік собі ніг, але мої панчохи й штани були у прикрому стані. Карлика завдяки моєму заступництву покарали тільки тим, що добре відбатожили.

Королева не раз глузувала з моєї полохливості і часто питала, чи всі у нас такі боягузи, як я. Спричинилося до цього ось що: в королівстві тому влітку дуже багато мух, і ці кляті комахи, не менші за жайворонка, коли я обідав, увесь час дзижчали круг моєї голови і не давали спокійно їсти. Іноді вони навіть сідали на мої страви, залишаючи на них свій огидний слід та яєчка. Я дуже добре бачив їх, але тубільці не помічали того, бо їхні величезні зорові органи не так чітко бачили дрібні речі, як мої очі. Іноді вони сідали мені на ніс або на лоб і боляче кусали мене; вони гидко смерділи, і я бачив ту липучу речовину, що, як кажуть наші природознавці, дає їм змогу лазити по стелі догори ногами. Я мав багато клопоту, боронячись од цих огидних тварин, і мимоволі схоплювався, коли вони сідали мені на обличчя. Улюбленою розвагою карлика було спіймати у жменю кілька мух, як ото роблять наші школярі, і потім кинути їх на мене, щоб потішити королеву. Мене рятував тільки мій тесак, яким я рубав їх уліт, дивуючи всіх своєю спритністю.

Пригадую, як одного разу Глемделкліч поставила мою скриньку на підвіконня, щоб я міг подихати чистим повітрям (бо я ніколи не згоджувався, щоб скриньку вішали на гвіздох за вікном, як ми робимо з клітками в Англії). Коли, піднявши віконце, я зі шматком пирога сів до столу поспідати, в мою кімнату, приваблені запахом солодкого, влетіло штук із двадцять ос — з таким дзижчанням, неначе заграло двадцять волинок. Одні накинулися на пиріг і миттю рознесли його на шматочки, а інші кружляли навколо моєї голови, навіваючи на мене жах своїми жалами. Проте я зважився напасти на них і своїм тесаком зарубав чотирьох уліт. Інші відлетіли, і я зараз же зачинив вікно. Вбиті оси були з куріпок завбільшки. Я повиймав їм жала, що були півтора дюйма завдовжки, і старанно зберіг їх, а потім показував у Європі разом з іншими дивинками. Троє жал я подарував Грешемському коледжеві в Англії, а четверте залишив собі.

Лоздін Четвертий

Опис країни. Пропозиція виправити сучасні карти.

Королівський палац і кілька слів про столицю.

Яким способом подорожував автор.

Опис головного собору

Тепер я хочу дати читачеві короткий опис цієї країни, принаймні тої частини, яку я бачив під час своїх подорожей, що сягали не далі як на дві тисячі миль в усі боки від їхньої столиці — Лорбрульгруда. Королева, яка завжди брала мене з собою, ніколи не їздила далі і зупинялася в якому-небудь місті, поки його величність оглядав свої кордони. Володіння цього короля тягнуться тисяч шість миль уздовж і від трьох до п'яти тисяч ушир. Звідти я роблю висновок, що європейські географи дуже помиляються, гадаючи, ніби між Японією та Каліфорнією немає нічого, крім моря. Я особисто завжди думав, що там мусить бути якийсь континент, який урівноважував би великий континент Татарії. Виходить, сучасні карти слід виправити, нанісши на них на північний захід од Америки чималий клапоть землі, і я охоче допоможу в цій справі.

Королівство Бробдінгнєг являє собою півострів. На північно-східному кордоні його тягнеться пасмо непрохідних гір миль у тридцять висотою, з вулканами на вершинах; навіть найвизначніші вчені не знають, які істоти живуть по той бік гір чи є там взагалі життя. З трьох інших боків півострів оточений океаном. У цілому королівстві немає жодного морського порту, бо море коло гирла річок та й усе узбережжя так засіяні гострими скелями, що й найменші човни не наслідуються виходити в море; отже, цей народ не має ніяких зносин з рештою світу. По великих річках плаває багато кораблів і водиться чудова риба. Морської риби тут звичайно не ловлять, бо вона такого самого розміру, як

у Європі, і через це не цікавить рибалок. Звідси видно, що природа, створивши тварин та рослини таких незвичайних розмірів, обмежила себе цим континентом. Причину такого явища хай уже визначають філософи. Проте там іноді ловлять китів, і простий люд охоче вживає їх на їжу. Мені траплялось бачити таких китів, що один чоловік ледве міг покласти їх собі на плечі, а іноді їх, як дивину, приносили в кошиках і в Лорбрульгруд. Одного з них я бачив на тарелі на королівському столі. Вважали його за дивину, але я не помітив, щоб він сподобався королю. Гадаю навіть, що йому була гидка така велика тварина, хоч у Гренландії я бачив і більших китів.

Країна заселена дуже густо: в ній п'ятдесят одно місто, щось із сто містечок і велика кількість сіл. Щоб задовольнити цікавого читача, досить буде описати Лорбрульгруд. Місто лежить над річкою, що ділить його на дві майже рівні частини. В ньому понад вісімдесят тисяч будинків і близько шестисот тисяч мешканців. Завдовжки воно три глонглани (приблизно п'ятдесят чотири англійські милі), а завширшки два з половиною глонглани. Всі розрахунки я провів з допомогою зробленої з наказу короля карти. Спеціально для мене карту розгорнули на землі, де вона простяглася на сто футів. Я, роззувшись, кілька разів пройшов круг неї і через неї, а тоді, користаючись масштабом, точно встановив розміри держави.

Палац королівський являє собою не звичайну споруду, а групу будівель сім миль у обводі. Парадні кімнати мають здебільшого двісті сорок футів заввишки при відповідній довжині та ширині. Для мене та Глемделкліч дали окрему карету, в якій моя нянька часто їздила зі своєю вихователькою оглядати місто чи щось купувати, і я завжди супроводив їх у своїй скриньці. Щоправда, коли я хотів того, дівчинка часто виймала мене й тримала на долоні, щоб я міг краще бачити вулиці, якими ми проїздили, будинки та перехожих. Думаю, карета наша була площею із зал Вестмінстерського абатства, але не така висока, хоч точно встановити її розміри я не можу.

Крім звичайної скриньки, в якій мене завжди возили, королева замовила ще й меншу, футів у двадцять завдовжки та завширшки і футів у дев'ять заввишки. Її зробили спеціально для подорожей, бо більша була зовелика для колін Глемделкліч і забирала надто багато місця в кареті. Змайстрував її за моїми вказівками той самий майстер. Ця дорожня скринька була зовсім квадратна; з трьох боків вона мала по вікно, заготованому залізним дротом, а з четвертого — двоє міцних кілець, крізь які, коли я вирушав у подорож, особи, що везли скриньку, просували цупкий ремінь, підперізуючись ним потім, як поясом. Обов'язки носія виконував один поважний, цілком надійний слуга, що супроводив мене й тоді, коли я їздив на прогулянку з королем або з королевою, а також щоразу, коли Глемделкліч була хвора, а мені спадало на думку піти в сад або відвідати якусь двірську даму чи міністра. Адже скоро я завоював прихильність та повагу найвищих вельмож — більше, здається, через те, що я користувався ласкою короля й королеви, ніж через мої власні заслуги. Коли подорож у кареті стомлювала мене, слуга пристібав до себе мою скриньку і ставив її на подушку перед собою, і тоді крізь вікна я бачив місцевість з трьох боків. У моїй кімнаті висів на стелі гамак і стояло дорожнє ліжко, стіл да два стільці, пригвинчені до підлоги, щоб вони не падали на труській дорозі. І хоч як іноді мене трусило, та, звиклий до моря, я не дуже страждав од цього.

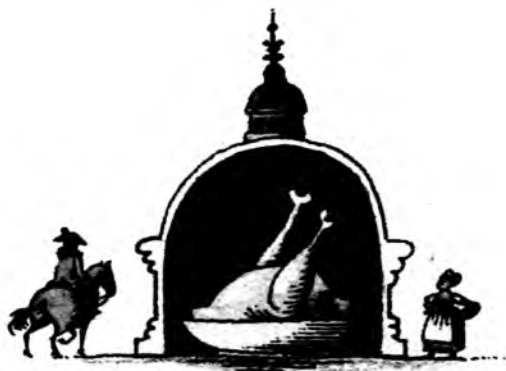
Коли я хотів подивитись на місто, Глемделкліч ставила мою дорожню

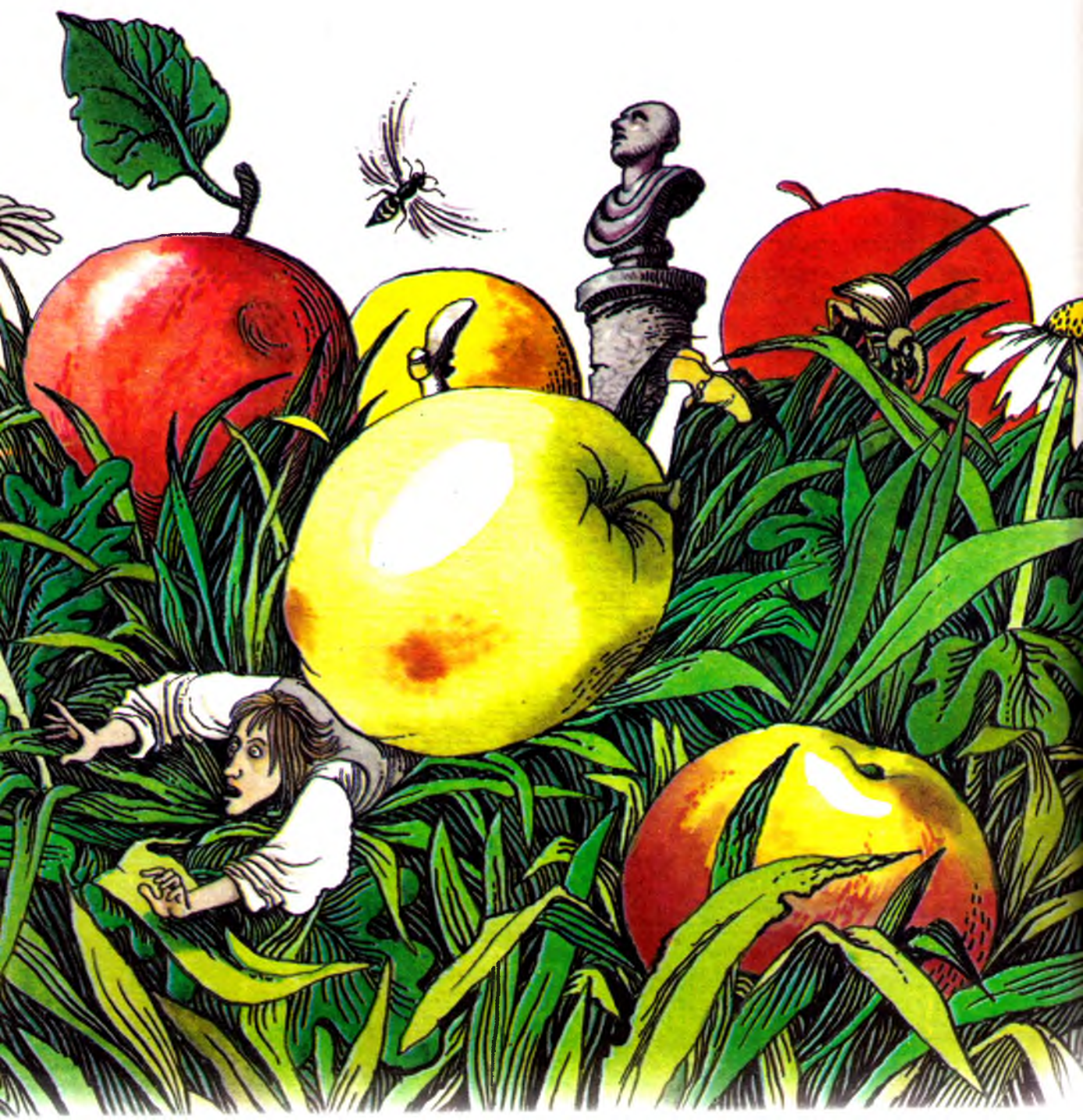
хатку собі на коліна й сідала в одкриті ноші, що їх, за звичаєм цієї країни, несли чотири чоловіки й супроводили два лакеї королеви. Народ, який багато чув про мене зацікавлено обступав нас, і тоді Глемделкліч спиняла носіїв і брала мене за руку, щоб зручніше було мене показувати.

Мені дуже хотілося побачити головний собор столиці, а надто дзвіницю його, яку вважали за найвищу в королівстві. Моя нянька одного дня поїхала туди зі мною, але я повернувся додому зовсім розчарований. Дзвіниця була не більше як три тисячі футів заввишки. Взявши до уваги різницю у зрості між цими людьми та нами, дивуватися з неї не було чого, вона відповідно нижча за дзвіницю в Солсбері. Проте, щоб не принижувати нації, якій я, поки житиму, буду вдячний, мушу сказати, що недостатня висота славетної дзвіниці цілком компенсується її красою та мічністю. Стіни її, складені з тесаного каменю, щось із сто футів завтовшки і скрізь прикрашені мармуровими статуями богів та королів, більшими за природний зріст і приміщеними в нішах. Я виміряв мізинець однієї із статуй, що відломився і лежав у пилюці. Довжина його сягала чотирьох футів і одного дюйма. Глемделкліч загорнула його в хусточку, поклала в кишеню і взяла з собою, щоб приєднати його до інших дрібничок, що їх вона, як і всі діти її віку, любила збирати.

Кухня королівська, щось із шістсот футів заввишки, являє собою величний будинок із склепінням угорі. Велика піч тільки на десять кроків вужча за купол собору святого Павла, який я спеціально виміряв, повернувшись до Лондона. А якби я став докладно описувати весь кухонний посуд: величезні горщики та казани, туші, що їх смажено на рожнах, та інші дива, то навряд чи повірить читач моїм словам. Суворий критик, може, навіть подумає, що я перебільшую, так само як і інші мандрівники. З другого боку, я боюся, щоб — коли моя книга, перекладена бробдінгнеською мовою, потрапить до рук короля або когось із його підданців, — вони не гнівались на мене за неправдиве та применшене відображення.

В стайнях його величності рідко буває більше як шістсот коней. Зростом вони від п'ятидесяти чотирьох до шістдесяти футів. Під час урочистих виїздів короля супроводить п'ятсот озброєних вершників, що являють собою найблискучіше видовище, як гадав я, доки не побачив частини його війська в повному бойовому обладунку.

Розділ ПЯТИЙ

*Деякі пригоди, що трапилися з автором.
Автор показує свою вправність у мореплаванні*

Моє життя в цій країні можна було б назвати щасливим, якби не кумедні та прикрі випадки, що іноді траплялися зі мною через мій маленький зріст. Про деякі з них я дозволяю собі тут розповісти. Глемделкліч часто виносила мене в меншій скриньці в королівський сад і не раз, вийнявши із скриньки, тримала на руці або пускала ходити по землі. Одного дня карлик, що тоді жив у королеви, пішов у сад разом з нами. Я йшов по землі і, опинившись разом із ним коло карликової яблуні, захотів раптом виявити свою дотепність дурним порівнянням карлика з тим деревом. Злостивий негідник, вибравши зручну мить, струснув його саме над моєю головою, і з дванадцят� яблук, кожне з добру брістольську бочку завбільшки, впали навколо мене. Одне з них, коли я нахилився, вдарило мені по спині, і я зразу повалився ниць на землю. На щастя, падіння не заподіяло мені ніякої шкоди, і я попросив пробачити карлика, бо сам перший зачепив його.

Іншого разу Глемделкліч, залишивши мене на м'якому моріжку, пішла кудись із своєю вихователькою. Раптом почалася злива з градом; я звалився з ніг, а градини, завбільшки з тенісний м'яч, дошкульно посікли мені тіло. Але мені пощастило долізти на всіх чотирьох до заростей кмину й заховатись у них, лігши ницьма. Після цієї пригоди я десять днів не виходив з кімнати, так у мене все боліло. Проте в цьому немає нічого дивного, бо природа зберігає тут ті самі пропорції в усіх своїх виявах, і тамтешні градини в тисячу вісімсот разів

важчі за європейські. Це я зможу засвідчити з власного досвіду, бо з цікавості виміряв і зважив їх.

В тому ж таки саду зі мною трапилася ще страшніша пригода. Віднісши мене в безпечне, як їй здавалося, місце, моя маленька нянька залишила мене на самоті із своїми думками (про що я часто просив її). Цього разу вона не взяла з дому моєї скриньки, щоб не утруднювати себе. Залишивши мене самого, вона разом з іншими придворними дамами пішла на другу половину саду. Коли вона зайшла так далеко, що не могла вже чути мого голосу, маленький білий спанієль одного із садівників якось ускочив у сад і опинився біля грядки, де я лежав. Понюхавши повітря, він зараз же підійшов до мене, схопив у зуби, побіг до свого хазяїна і, крутячи хвостом, обережно поклав мене перед ним на землю. На щастя, він був так добре вимуштруваний, що не заподіяв мені ніякої шкоди й навіть не подер одягу. Бідолашний садівник — мій добрий знайомий і приятель — страшенно перелякався. Він обіруч підняв мене з землі й запитав про моє здоров'я, але я був такий розгублений, що не міг звести духу й спершу не відповів нічого. Трохи згодом садівник одніс мене до моєї няньки, що тим часом повернулася туди, де я залишився, і дуже схвилювалася, не знайшовши мене. Глемделкліч добре-таки вилаяла садівника за його собаку, але нікому не сказала про цю пригоду, боячись накликати на нього гнів королеви; а я мовчав, бо думав, що така пригода не додає мені честі.

Після цього випадку Глемделкліч вирішила ніколи не спускати мене з ока надворі. Я й раніш побоювався такого рішення і втаїв од неї кілька невеличких прикростей, що скоїлися зі мною під час її відсутності. Одного разу шуліка, літаючи понад садом, напав на мене; він не схопив мене в пазурі тільки тому, що я видобув свій тесак, я потім утік під захист кущів. Другим разом, зійшовши на свіжу кротовину, я по саму шию провалився в яму, через яку кріт викидав нагору землю, і мусив вигадати якусь брехню, щоб пояснити, чому в мене забруднений одяг. Трапилося мені також зламати собі праву гомілку, спіткнувшись об черепашку равлика, коли я гуляв сам та думав про мою бідну Англію і про дружину з дітьми.

Не можу сказати, чи мені було приємно, чи ображало, що під час моїх самотніх прогулянок дрібні птахи зовсім не виявляли остраху переді мною. Вони стрибали не далі як на ярд од мене, шукаючи хробаків та іншу поживу, і поводились так байдуже, неначе біля них не було нікого. Я пригадую, як один дрізд наважився вихопити в мене з рук шматок пирога, що його дала мені Глемделкліч на сніданок. Коли я хотів упіймати яку-небудь пташину, вона починала нахабно кружляти навколо мене, намагаючись схопити мене за пальці, а потім спокійно летіла геть шукати черву та слимаків. Тільки один раз мені пощастило влучити ціпком по голові коноплянку так, що вона як мертва впала на землю. Обхопивши обома руками шию птиці, я з виглядом переможця поніс її до моєї няньки, але дорогою коноплянка, тільки приголомшена ударом, очумалась і почала бити мене крилами по голові (хоч я й тримав її далеко від себе, і вона не могла досягти мене кігтями). Я, мабуть, разів двадцять думав, що от-от упущу її. Визволив мене один слуга, скрутивши птиці шию, а на другий день, з наказу королеви, мені подали її на обід. Якщо пам'ять не зраджує мене, коноплянка була трохи більша за англійського лебедя.

Королева, яка любила слухати оповідання про мої пригоди на морі й докладала всіх зусиль, щоб розважити мене, якось запитала, чи вмію я оруду-

вати вітрилом та веслами і чи не пошкодять моєму здоров'ю невеликі вправи з веслування. Я відповів, що веслюю добре, бо, хоч я й лікар, під скрутний час мені часто доводилось працювати звичайним матросом. Я тільки не уявляю собі, як прикласти це вміння в країні, де найменший човен — такий, як наш найбільший військовий корабель, а судно, яким я міг би орудувати, не подолає течії тутешніх річок. Але її величність сказала, що тесляр, за моїми вказівками, зробить для мене човен, а вона подбає про місце, де я зможу плавати.

Тесляр показав себе добрим майстром і за десять днів зробив та опорядив баркас, що вмістив би вісім європейців. Королеві він так сподобався, що вона зараз же понесла показати його своєму чоловікові. Король звелів пустити його разом зі мною в бочку, повну води, але там було замало місця навіть для моїх невеличких весел. Тоді королева вигадала інше. Вона замовила тесляреві корито у триста футів завдовжки, п'ятдесят завширшки і вісім завглибшки, звеліла обсмолити його, щоб воно не протікало, і поставила в одній із кімнат палацу. Двоє слуг протягом півгодини легко наповнювали корито водою, а на дні його був чіп, щоб спускати воду, коли вона засмердиться.

В цьому басейні я не раз веслував, розважаючись сам і розважаючи королеву та її дам, що захоплювались моєю спритністю й моторністю. Іноді я розпускав вітрило, і тоді мені лишалося тільки кермувати, бо дами робили для мене вітер своїми віялами; втомившись, вони наказували пажам дмухати над коритом. А я тим часом показував свою вмілість, ведучи човен то правим, то лівим галсом. Коли я кінчав ті вправи, Глемделкліч забирала човен до своєї кімнати й вішала його там на кілок сушитися.

Під час такий вправ зі мною тільки раз трапилася пригода, що мало не коштувала мені життя. Бажаючи посадити мене в човен, який паж уже пустив у корито, вихователька Глемделкліч люб'язно підняла мене, але так невдало, що я вислизнув з-поміж її пальців і неминуче впав б. з височини сорока футів на підлогу, якби, на щастя, мене не затримала шпилька, що стриміла в корсажі милої дами. Своїм поясом я зачепився за головку шпильки і висів у повітрі, аж доки Глемделкліч прибігла і врятувала мене.

Іншим разом один із слуг, який що три дні мусив міняти воду в кориті, ненароком пустив туди величезну жабу. Коли я сів у човен, вона, побачивши вигідне для відпочинку місце, скочила до мене й так нахилила човен, що я всією своєю вагою мусив налягти на другий борт, щоб не перекинутись. Опинившись в човні, жаба заплигала, перестрибуючи через мою голову й бруднячи мені обличчя та одяг своїм огидним слизом. Жаба була величезна, і мені здалося, що такої мерзеної тварюки я не бачив ніколи. Проте я попросив Глемделкліч дати мені розправитись із нею самому. Я почав бити її своїм веслом і кінець кінцем змусив-таки вистрибнути з човна.

Але найбільшої небезпеки зазнав я в цім королівстві від мавпи, що належала одному з кухарчат. Пішовши чи то в гості, чи то в якихось справах з дому, Глемделкліч замкнула мене в своїй кімнаті. Був жаркий день, і вікно кімнати, так само, як вікна та двері великої скриньки, де я жив, були відчинені навстіж. Я сидів біля столу, поринувши в свої думки і раптом почув, як щось стрибнуло у вікно й забігало по кімнаті. Я хоч злякався, але визирнув, не встаючи зі свого стільця, і побачив жваву мавпу, яка, побігавши та пострибавши, надібала мою скриньку і стала з цікавістю зазирати в усі вікна та двері. Я забився у самий куток скриньки; з переляку я розгубився і не додумався сховатись.

під ліжку, що було дуже легко зробити. Мавпа швидко помітила мене. Кривляючись та джеркочучи, вона просунула у вікно руку, погратися зі мною, як кішка з мишею, і, хоч я й перебігав з місця на місце, щоб утекти від неї, спіймала мене за полу камзола (зробленого з тамтешнього шовку, дуже товстого та цупкого) і витягла із скриньки. Вона поклала мене по праву руку, як кладе дитину мамка, збираючись годувати її груддю, а коли став пручатись, стиснула мене так, що я вирішив скоритися. Думаю, що вона вважала мене за маля з своєї породи, бо раз у раз гладила лапою мені обличчя.

Коли двері, відчиняючись, рипнули, мавпа злякалася й миттю вистрибнула у вікно, крізь яке вона влізла в кімнату. По ринві вона видряпалась на дах, біжачи на трьох лапах і тримаючи мене в четвертій. Я чув, як скрикнула Глемделкліч, побачивши мене в руках мавпи. Бідна дівчинка мало не збожеволіла. В палаці зчинився переполох. Слуги побігли по драбини. Сотні людей дивилися, як мавпа сіла на самий верх покрівлі і, держачи мене, наче немовлятко, однією рукою, другою пхала мені в рот їжу, яку виймала з-за щоки, а коли я не хотів їсти, била мене. Бачачи це, дехто з юрби, що зібралася внизу, не міг утриматись од сміху, і я, слово честі, не дорікав їм за це, бо справді видовище було досить кумедне для всіх, опріч мене. Дехто кидав угору каміння, сподіваючись улучити в мавпу, але це суворо заборонили, бо мені могли б розтрити голову.

Нарешті принесли драбини, і по них полізло багато людей. Побачивши, що її оточили з усіх боків, і зрозумівши, що втекти на трьох лапах їй не пощастить, мавпа залишила мене на вершечку покрівлі, а сама кинулася навітки. Я опинився на висоті п'ятсот ярдів, кожної хвилини чекаючи, що мене здмухне вітер або в мене запаморочиться в голові і я скочуся сам на край даху. Я сидів там, аж доки на дах видерся один із слуг Глемделкліч і, поклавши мене в кишеню штанів, щасливо зійшов на землю.

Кляте створіння так пом'яло в своїх обіймах усе моє тіло, що я зовсім заслаб і мусив був два тижні пролежати в ліжку. Король, королева і двір щодня посилали довідатись про моє здоров'я, а її величність навіть відвідала мене кілька разів.

Мавпу вбили й видали наказ, що забороняв тримати цих тварин близько від палацу.

Одужавши, я пішов подякувати королю за його ласку, і його величність довго сміявся з моїх пригод. Він запитував, про що саме я думав, коли лежав у мавпячих обіймах, як подобались мені її страви, як вона частувала мене і чи не додало мені апетиту свіже повітря на покрівлі. Він поцікавився, що зробив би я в подібному випадку в Європі. Я відповів його величності, що в нас немає мавп, крім тих, що їх привозять, як дивинки, з чужих країн, але вони такі маленькі, що я сам би міг подужати десять штук. А щодо жажливої тварини, з якою я оце мав справу (мавпа й справді-таки була із слона завбільшки), то, якби я трохи не розгубився з несподіванки і рубонув би її тесак (говорючи це, прибрав лютого вигляду й поклав руку на тесак), коли вона просувала лану в мою скриньку, то завдав би їй такої рани, що вона якомога швидше дременула б з кімнати. Останні слова я вимовив рішучим тоном людини, яка боїться, щоб її мужність не взяли під сумнів. Але промова моя тільки викликала голосний сміх, від якого, попри всю пошану до його величності, не могли втриматися й присутні. Це

примусило мене замислитись над тим, як даремно домагатися поваги від людей, що живуть у цілком відмінних умовах, ніж ми. Мені частенько доводилось спостерігати таку поведінку по моїм поверненні до Англії, де який-небудь нікчемний прихвостень сумнівного походження, не маючи ні особистих заслуг, ні дотепності, ані здорового глузду, пиндючиться та пнеться, намагаючися зрівнятися з найвидатнішими особами в державі.

Щодня смішив я двір якою-небудь своєю пригодою, і Глемделкліч, хоч як надмірно любила мене, безжально оповідала королеві про всі мої витівки, які, на її думку, могли потішити її величність. Одного разу, коли дівчинка була не зовсім здорова, вихователька повезла її подихати свіжим повітрям миль за тридцять од міста. Біля стежки в полі вони вийшли з карети. Глемделкліч поставила на землю мою дорожню скриньку, і я вийшов з неї погуляти. На стежці лежав коров'ячий кізяк, і я вирішив показати свою спритність, перестрибнувши через нього. Я розбігся, але, на лихо, не розрахував відстані й загруз по коліна в кізяку. Тільки з великими труднощами пощастило мені вибратися звідти, і один з лакеїв якомога старанніше обтер мене своєю хусточкою, бо я страшенно забруднив собі одяг. Глемделкліч не випускала вже мене зі скриньки, доки ми не повернулися додому, де про цю подію незабаром дізналася королева, а лакей розголосив її серед придворних; отже кілька днів увесь двір сміявся з мене.

Розділ ШОСТИЙ

Різні витівки автора для розваги короля та королеви. Автор показує свої музичні здібності. Король розпитує про державний лад Англії, і автор розповідає про нього. Зауваження короля з цього приводу

Б уваючи двічі або тричі на тиждень у спальні короля під час його ранкового туалету, я часто бачив, як голив його голяр. Спершу це видовище наганяло на мене жах, бо їхні бритви вдвічі більші від наших кіс. За звичаєм своєї країни король голився тільки двічі на тиждень. Одного разу я попросив голяра віддати мені змилки й вибрав сорок чи п'ятдесят найцупкіших волосинок. Потім я взяв скіпку гарного дерева, вирізав з неї спинку гребінця і найменшою, яку міг знайти в Глемделкліч, голкою пробив дірочки на однаковій відстані одна від одної. Я повставляв у них волосинки, попередку застругавши їх своїм ножем, і в мене вийшов цілком пристойний гребінець, який дуже придався мені, бо зубці мого гребінця так повиламувалися, що він став майже зовсім негодящий. Не знаю, чи міг би якийсь тамтешній майстер виконати таку тонку роботу.

Я пригадую ще одну забавку, якій присвячував тоді багато часу. Я попросив покоївку королеви зберігати для мене волосся з гребінця її величності і невдовзі зібрав його чимало. Порадившись з моїм приятелем-теслярем, я попросив його зробити каркаси двох стільців, не більших за ті, що були в моїй скриньці, а також проколоти шилом у певних місцях спинок та сидінь невеликі дірочки, і в тих дірочках я закріпив найцупкіші із зібраних мною волосинок, переплівши їх так, як це роблять на англійських плетених стільцях. Закінчивши цю роботу, я подарував стільці її величності, а вона поставила їх у своїй кімнаті

і показувала як дивинку. Вони й справді дивували всіх, хто їх бачив. Королева часто запрошувала мене сідати на ті стільці, але я щоразу рішуче відмовлявся, кажучи, що волю радше померти найгіршою смертю, ніж сісти на дорогоцінне волосся, що колись прикрашало голову її величності. З того ж таки волосся я виплів гарненького гаманця футів із п'ять завбільшки, з вензелем королеви на ньому, сплетеним із золотих літер. З дозволу королеви, я подарував його Глемделкліч. Правду сказати, користі з гаманця не було ніякої, бо він не витримав ваги великих монет, і через це Глемделкліч носила в ньому дрібнички, що їх так люблять дівчатка.

Король дуже любив музику і частенько влаштовував при дворі концерти. Іноді приносили на них і мене в скриньці. Але страшний грім інструментів заважав мені розрізнити окремі ноти. Я певний, що якби всі барабанщики й сурмачі нашої армії забили та засурмили в свої інструменти під самими вашими вухами, шум був би менший. Я звичайно просив поставити мою скриньку якомога далі від виконавців, зачиняв свої вікна й двері, запинав завіски, і тоді музика здавалася мені не дуже неприємною.

Замолоду я вчився грати на спінеті³¹. Цей інструмент стояв у кімнаті Глемделкліч, і двічі на тиждень до неї приходив учитель музики. Я назвав інструмент спінетом, бо він був подібний до спінета виглядом, і грали на ньому так, як на спінеті. Мені спало на думку розважати короля та королеву, загравши їм англійських пісень на цьому інструменті. Та виявилось, що то не дуже легка річ, бо спінет був щось із шістдесят футів завдовжки, а кожний клавіш — у фут завширшки. Розіпнувши руки, я міг дістати не більше як до п'яти клавішів, а щоб видобути бодай слабенський звук, мусив щосили бити по них кулаком. Тоді я розміркував інакше. Я зробив собі дві круглі палички, розміром із звичайний кий, обтягнув товщі кінці їх мишачою шкірою, щоб не побити клавішів і щоб не псувати музику сторонніми звуками. Біля спінета поставили лаву, футів на чотири нижчу від клавіатури, і примостили мене на ній. Бігаючи по лаві якомога швидше, я ударяв киями по білих клавішах і спромігся заграти джигу³², чим завдав чималої втіхи їх величностям. То була найважча фізична вправа, яку я будь-коли робив. Але я міг бити тільки по шістнадцяти клавішах, а значить, не міг заразом грати на басах та дискантах, як то роблять усі музиканти, і це дуже шкодило моєму виконанню.

З наказу короля, що був, як уже я казав, дуже розумним монархом, мене часто приносили в моїй скриньці до його кабінету і залишали на письмовому столі. Він пропонував мені винести мого стільця, садовив мене на комоді ярдів за три від себе, і тоді його обличчя було врівні зі мною. Одного дня, розмовляючи таким способом, я насмілювався сказати його величності, що зневага, з якою він ставиться до Європи та решти світу, не відповідає його високим розумовим здібностям. Розумові здібності,— вів я далі,— зовсім не зв'язані зі зростом людини, і в нашій країні ми спостерігаємо, що найросліші звичайно бувають обдаровані найменшим розумом. Адже й серед комах бджоли та мурашки вславилися своєю працьовитістю та розсудливістю, а куди більші за них тварини позбавлені таких здібностей. Та і я сам,— додав я,— незважаючи на свій зріст, сподіваюся ще прислужитися якось його величності. Король уважно вислухав

³¹ *Спінет* — старовинний клавішний інструмент.

³² *Джига* — англійський народний танець.

мої слова і після того змінив на краще свою думку про мене. Незабаром по цій розмові він попросив описати йому якнай докладніше державний лад Англії. Хоч монархи, як правило, і люблять над усе звичай своєї країни (так гадав він про інших монархів на підставі моїх попередніх оповідань), але він хотів дізнатися від мене про все, що може стати вартим наслідування.

Уяви ж собі, ласкавий читачу, як мені кортіло тоді мати красномовність Ціцерона або Демосфена, щоб ушанувати чесноти моєї любої батьківщини у висловах, гідних її заслуг та добробуту.

Я почав своє оповідання з повідомлення про те, що наші володіння складаються з двох островів, де містяться три могутні королівства під владою одного монарха, а також з колоній в Америці. Я довго говорив про наш клімат та родючість землі. Потім я докладно розповів про організацію англійського парламенту, частину якого становить славетна палата лордів — осіб найблагороднішої крові, власників найстародавніших та найбільших родових маєтків. Я описав, як дбайливо піклуються про них, докладають усіх зусиль, щоб навчити їх мистецтв та військової справи і таким чином зробити з них надійних радників короля, державних мужів, здатних укладати закони, виконувати обов'язки членів найвищого суду, вироки якого не підлягають оскарженню, і завжди готових доблесно й самовіддано захищати короля та країну. Я сказав, що вони — краса й підпора держави, достойні наслідувати їхніх славетних предків, які вважали честь за достатню нагороду своєї доблесті, і що нащадки бережуть цю честь, як зіницю ока. Крім того, у нас є ще духовні особи у званні єпископів, що теж засідають у верхній палаті, маючи за свій обов'язок дбати про релігію та про тих, що проповідують її народів. Обирають та вишукують їх королі із своїми радниками серед духовництва всієї країни — серед тих священиків, які найбільше відзначаються праведним життям та глибиною знань. Вони і є справжні духовні батьки духовництва та народу.

Другу частину парламенту, розповідав я, становить палата громад, що складається з видатних дворян, за свої здібності та патріотизм вільно обраних самим народом репрезентувати мудрість цілої нації. Ці дві палати, казав я, являють собою найблискупчіші в Європі національні збори — парламент, який разом з королем відає всім законодавством держави.

Потім я перейшов до судових установ, де судді, ці поважні мудреці та тлумачі закону, керують розв'язанням усяких судових справ, карають нечестя і боронять невинність. Далі я згадав про розважне керування нашими фінансами, про відвагу та подвиги нашої армії й флоту. Я вирахував кількість населення в нашій країні, перелічивши, скільки є мільйонів у кожній релігійній секті та в політичних партіях. Не обминув я й нашого спорту та ігор, а також інших деталей, що, як здавалося мені, могли вславити мою батьківщину. Закінчив я коротеньким нарисом історичних подій в Англії за останні сто років.

Наші розмови розтяглися більше як на п'ять аудієнцій; кожна з них тривала кілька годин. Король слухав мене надзвичайно уважно, часто записував мої слова і занотовував питання, які згодом мав мені поставити.

Коли за шостим разом я скінчив своє довге оповідання, його величність, подивившись у свої нотатки, попросив з'ясувати йому деякі неясності й розв'язати сумніви, викликані в нього моїми словами. Він спитав, якими методами виховують душу й розвивають тіло вельможної молоді нашої країни і в яких заняттях

проводить вона перші свої самостійні роки — коли людина найбільш сприятлива до добра і зла; хто в палаті лордів заступає представника вимерлого роду; від чого залежить надання людині звання лорда — чи від примхи монарха, чи від певної суми грошей, даної якійсь придворній дамі або прем'єр-міністрові, чи від бажання підсилити партію, що йде проти загального добра; наскільки добре ті лорди знають закони своєї країни і як це дозволяє їм остаточно вирішувати долю своїх співгромадян: чи не впливає на їхні присуди корисливість і належність до партії або грошові труднощі і чи не трапляється серед них хабарництва або якогось ще гіршого нечестя, чи справді ті духовні люди, про яких я говорив, дістають посади завдяки своїй обізнаності в справах релігії та своєму праведному життю: чи за часів, коли вони були звичайними священиками, не мали вони ніяких вад; чи не стають єпископами продажні капелани високопоставлених вельмож, думку яких вони по-рабському підтримують, ставши членами палати.

Далі король поцікавився, яким чином у нас проводять вибори до палати громад. Він спитав, чи не може нікчемна людина заявитися в будь-яке місто з повним грошей гаманом і примусити виборців оддати їй перевагу перед місцевим жителем — видатним і корисним діячем. Він не міг зрозуміти, чому всі так домагаються пройти до парламенту: адже це, як я казав, завдає їм багато клопоту й призводить до великих витрат, а часто й до зубожіння їхніх родин, бо вони не одержують ніякої платні. Його величність мав деякий сумнів

щодо їхньої щирості і хотів знати, чи не відіграє тут ролі можливість винагородити себе за жертви суспільству зисковою посадою, яку може дати їм розбещений і легкодухий монарх у спілці з продажними міністрами. Він засипав мене питаннями та запереченнями, намагаючись вивідати все, що я знав у цій справі. Повторювати його слова було б необачно й незручно для мене.

Задовольнити його цікавість щодо нашого суду було мені найлегше, бо мене майже зuboжила тяганина в найвищому суді, хоч я й виграв процес і дістав назад судові витрати. Король запитав, скільки часу звичайно витрачають у нас на те, щоб установити, де правда, а де неправда, і скільки це коштує грошей. Чи насмілюються адвокати доводити невинність запеклих злочинців, що ображають та утискають своїх співгромадян. Чи не впливають на судовий вирок політичні або релігійні міркування. Чи знають адвокати те добре, що є в законах інших країн, і чи шукають загальної справедливості, чи, може, діють, керуючись самими національними, провінційними та іншими вузькими інтересами. Чи беруть вони та судді участь у складанні законів, що їх потім самі тлумачать та коментують. Чи не трапляється адвокатам обстоювати думку, проти якої вони раніше виступали, спираючись при цьому на ті самі закони. Чи заможні вони, чи бідні. Чи платять їм за виступи в суді і, на решті, чи обирають їх на членів нижньої палати.

Після цього король перейшов до фінансів; він сказав, що, мабуть, я помилився, коли вираховував, що наші податки на рік становлять п'ять або шість мільйонів; потім, коли я назвав суму видатків, вона, за його підрахунками, вийшла вдвічі більшою. Він, мовляв, бажаючи використати досвід у своїй країні, цілком точно записував мої слова і не міг помилитись у своїх підрахунках. А якщо я кажу правду, то він просто не розуміє держави, що розтринькує свої багатства, наче якийсь марнотратник. Він питав, хто наші кредитори і де ми беремо гроші, щоб платити їм. Йому дивно було чути про такі обтяжливі та згубні війни; він казав, що ми або дуже задерикуватий народ, або ж у нас лихі сусіди, і що наші генерали, мабуть, багатші за наших королів. Він запитував, які справи маємо ми поза нашими островами опріч торгівлі, дипломатичних зносин та оборони берегів з допомогою нашого флоту. Найбільше дивувала його наша наймана армія, яку ми, вільний народ, тримаємо й мирного часу. Якщо ми маємо самоврядування, казав він, здійснюване нашими ж представниками, то йому незрозуміло, кого ми боїмося або з ким маємо воювати. Він питав мене, чи не краще захищатимуть будинок його господар з дітьми та родиною, ніж півдесятка розбишак-галабурдників, найнятих десь на вулиці за невеличку плату. Адже такі захисники можуть дістати, мабуть, у сто разів більше, перерізавши горлянку тим, кого мають захищати.

Він сміявся з моєї чудернацької арифметики (як він зволив її назвати), з допомогою якої я вираховував кількість населення, підсумовувавши число членів різних релігійних сект та політичних партій. Він не розумів, чому той, хто має переконання, що суперечать поглядам правлячої партії, мусить міняти їх.

Довідавшись од мене, що серед розваг нашої дворянської та поміщицької молоді є азартні ігри, король запитав, од якого й до якого віку дозволяють у нас цю розвагу та скільки часу на неї витрачають, чи не захоплюються нею люди так, що програють усе своє майно; чи не буває, що нікчемні, лихі люди, набивши руку в цім мистецтві, доходять великого багатства і ловлять у свої тенета значних людей, а ті, призвичаївшись до підлого товариства, ки-

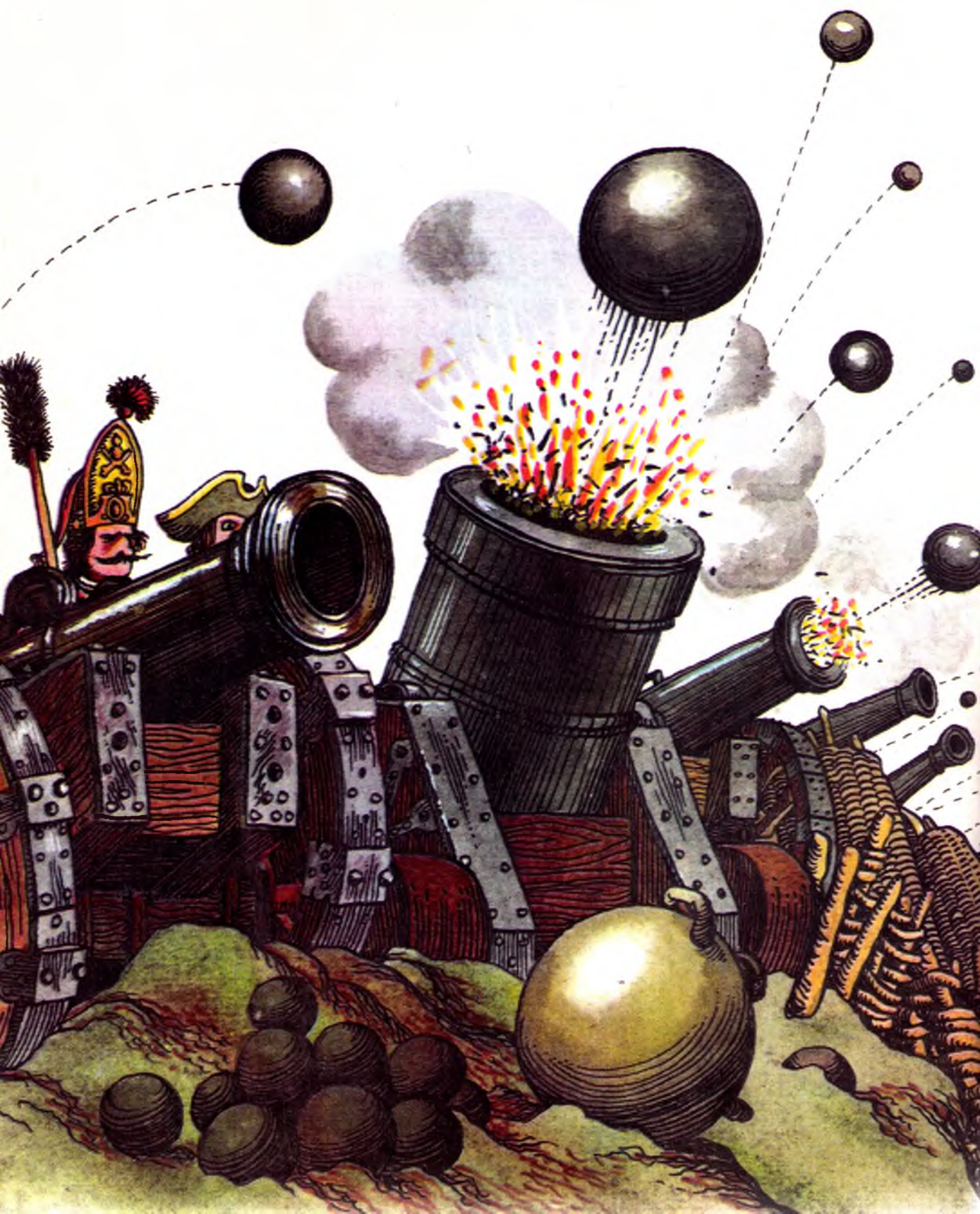
дають розвивати свої розумові здібності і, програвшись своєю чергою, починають вивчати та використовувати проти інших ганебну спритність шахраїв.

Мій історичний нарис розвитку нашої країни протягом останнього сторіччя надзвичайно здивував короля; в нашій історії він убачав самі змови, заколоти, вбивства, страти та заслання. Все це були, на його думку, наслідки зажерливості, незгоди, брехливості, зрадництва, жорстокості, гніву, безумства, злостивості, заздрощів, розпусти та чванливості наших політичних діячів.

На другій аудієнції його величність підсумував свої враження від моєї розповіді. Поставивши мене собі на долоню і ніжко гладячи, він звернувся до мене зі словами, яких я ніколи не забуду:

— Ви намагалися виставити в найкращому світлі вашу батьківщину, мій любий маленький приятелю Грільдріг. Але натомість ви довели мені, що найпотрібніші якості для законодавця — неуцтво, лінощі та розбещеність. Що найкраще тлумачать і застосовують закони ті, хто завжди перекручує правду і сам ніколи не виконує її. Є у вас, правда, і дещо корисне, але воно на одну половину не здійснюється в житті, а на другу половину забруднене загальною розпустою. З ваших слів не видно, що доброчесність справді допомагає висунутись у вашому суспільстві; що за добрі прикмети дають титул лорда, за вченість і побожність звання єпископа, що солдата нагороджують за його подвиги й мужність, суддю — за безсторонність, сенатора — за любов до батьківщини, радника — за мудрість. Самі ви, — вів далі, — безперестанку мандруючи, уникли, сподіваюсь, багатьох вад ваших земляків, але, підсумовуючи ваші відповіді, яких мені так важко було домогтися від вас, я не можу не дійти висновку, що більшість ваших співвітчизників являють собою плем'я гидкої черви, найшкідливішої з тієї, яка будь-коли плазувала по землі.

Розділ СЬОМИЙ

Любов автора до батьківщини. Він робить королю дуже вигідну пропозицію, але його величність відхиляє її. Необізнаність короля з політикою. Наука в цій країні дуже недосконала й обмежена. Закони, військова справа та партії в їхній державі

Т

ільки безмежна любов до правди не дозволила мені обминути цю частину моєї історії. Даремно було виявити своє обурення, бо з нього могли тільки посміятися; і я мусив терпляче слухати, як образливо трактували мою любу, благородну батьківщину. Я сумував так щиро, як на моєму місці сумував би й кожен із читачів, але монарх цей з такою цікавістю й так уперто допитувався до всіх деталей, що я з самої вдячності та чемності повинен був давати правдиві відповіді. На виправдання своє мушу, проте, сказати, що я майстерно обминув багато запитань і кожен пункт подав у куди сприятливішому освітленні, ніж дозволяла істина. Щодо моєї батьківщини, то я завжди дотримувався похвальної небезсторонності, яку Діонісій Галікарнаський³³ справедливо радить історикам. Він рекомендує затушковувати хиби та вади своєї політичної матері і якнайсприятливіше для неї висвітлювати її красу та чесноти. Саме це й намагався я щиро робити під час численних розмов із монархом, але, на щастя, без ніяких наслідків.

На виправдання короля мушу сказати, що він завжди жив оддалік од решти світу і був мало обізнаний із звичаями та правилами доброї поведінки, які переважають серед інших народів. Така необізнаність спричинюється до

³³ Діонісій Галікарнаський — грецький історик і ритор (учитель красномовності). Жив у першому сторіччі до нашої ери.

забобонів та вузькості світогляду, і тому ясно, що погляди цього ізольованого від інших країн монарха на чесноти та хиби людські ні в якому разі не можуть бути міркою для нас — культурних європейців.

На доказ цього і щоб показати сумні наслідки вузького виховання, я наводжу далі один неймовірний випадок. Аби здобути ще більшу ласку його величності, я розповів йому, що три або чотири сторіччя тому у нас винайдено порох; що, коли в купу такого пороху, нехай хоч із гору заввишки, потрапляє щонайменша іскра, він вибухає з гуркотом, сильнішим, ніж грім; що певна кількість такого пороху, забита в порожню залізну або чавунну трубу, виштовхує чавунку або свинцеву кулю з такою силою та швидкістю, що протистояти їй ніщо не може. Що найбільші викинуті таким способом кулі не тільки враз нищать цілі лави солдатів, а й руйнують ущент найміцніші мури, пускають на дно кораблі з тисячами людей, а з'єднані поміж себе ланцюгом — трощать щогли та снасті, шматують тіла людські й пустошать усе навколо. Що ми часто кладемо цей порох у великі порожні залізні кулі й кидаємо їх спеціальними машинами в обложені нами міста, і що вони зривають брук, висаджують у повітря будинки, вибухають і розкидають на всі боки залізні скалки, трощаючи голови всім, хто трапиться поблизу. Що я знаю складові частини того пороху і що вони дуже дешеві й прості. Я вмю змішувати їх, можу навчити його робітників виготовляти такі труби, розміри яких будуть пропорційні всім речам у його королівстві, і найдовші з них не повинні мати більше як сто футів. Що двадцять або тридцять таких труб, заряджені відповідною кількістю

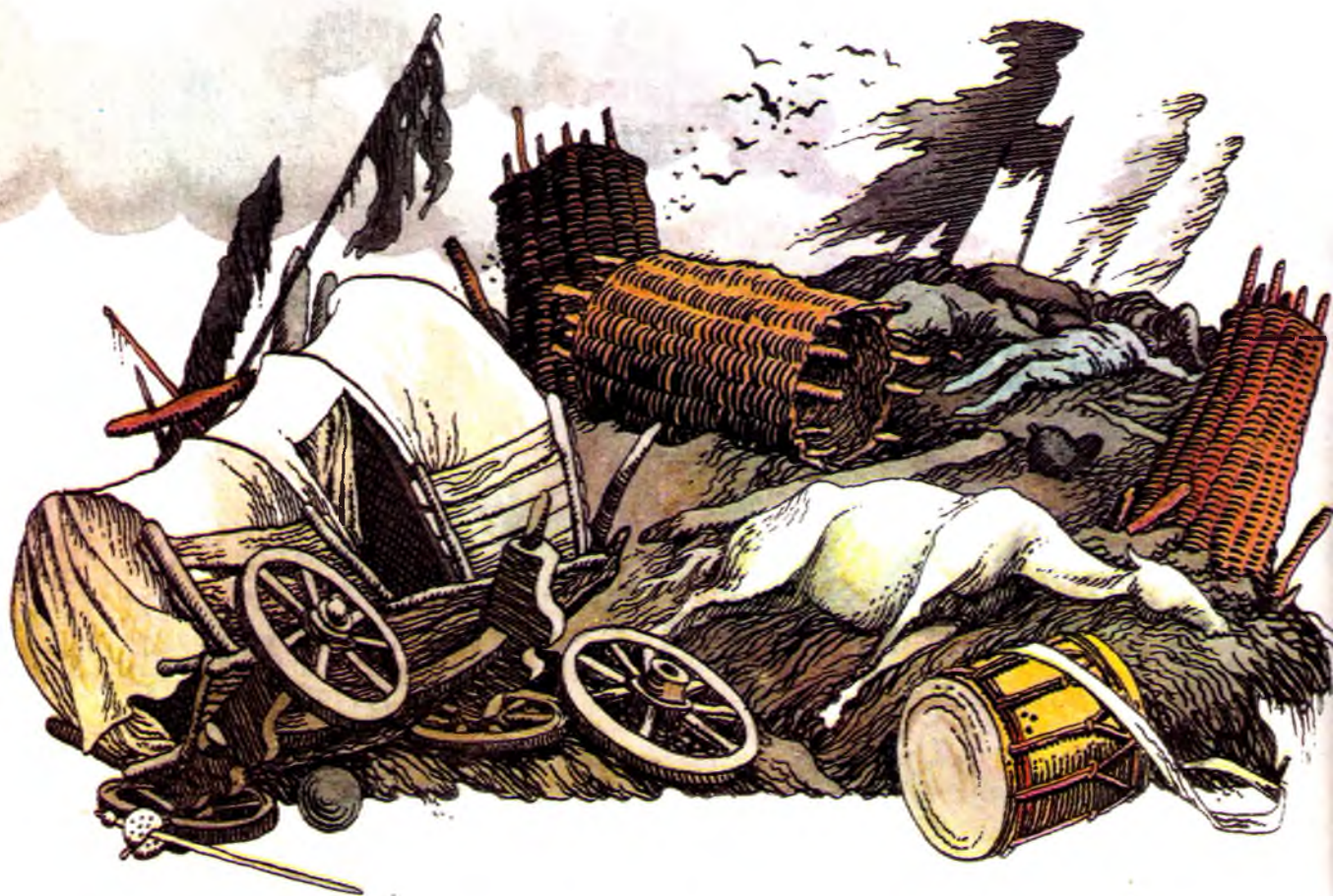

пороху й куль, за кілька годин можуть зруйнувати мури найбільшого в королівстві міста і навіть знищити всю столицю, якщо вона повстане, коли йому завгодно буде встановити необмежену владу. Розповівши про все, я уклінно запропонував йому свої послуги в створенні нової зброї — на ознаку моєї вдячності за ласку та опіку.

Моя розповідь про ці страшні знаряддя руйнування вкинула короля у великий жах. Він дуже дивувався, що такий нікчемний непомітний плазун (як він назвав мене) може мати такі нелюдські думки і так звик до них, що цілком спокійно розповідає про такі криваві страхіття, заподіювані цими згубними машинами, що їх, безперечно, вигадав якийсь лихий геній, ворог роду людського. Щодо нього самого, то, хоч як кохається він у нових відкриттях, але він ладен позбутися половини своєї держави, аби не вживати таких винаходів. Мені ж він порадив ніколи не згадувати про них, якщо я хоч трохи шаную своє життя.

Ось вони, наслідки недостатнього виховання та короткозорості! Обдарований усіма прикметами, що забезпечують йому любов та повагу народу, здібний, освічений, талановитий монарх, майже обожнюваний своїми підданими, з якоїсь непотрібної, незрозумілої європейцям делікатності відмовляється стати цілковитим хазяїном життя, долі та свободи тих підданців! Кажучи так, я ніякою мірою не хочу зменшити заслуг цього справді прекрасного короля, хоч і розумію —

моє оповідання принизить його в очах читача-англійця. Я наводжу цей приклад тільки як доказ конечної потреби об'єднувати науку з політикою, що роблять найбільші уми в Європі. Пригадую також, як одного разу я розповів йому про тисячі книжок, написаних нами про мистецтво керування, але це (всупереч моєму бажанню) викликало в нього ще більшу до нас відразу. Він сказав, що вважає за злочин будь-які інтриги, таємниці або хитрощі короля та його міністрів. Йому було важко зрозуміти, що таке державна таємниця, яку приховують не від чужої держави, а від власного народу. На думку його величності, правителеві потрібні тільки здоровий глузд, почуття справедливості, милосердя, прагнення швидко розглядати справи та ще декілька властивостей, настільки ясних для кожного, що за них не варто й згадувати. І він упевнено сказав, що той, хто знайде спосіб зростити два колоски там, де досі родив один, зробить для своєї країни та всього людства куди більше добра, ніж усі політичні діячі разом.

Освіта цього народу дуже вузька — вони вивчають тільки етику, історію, літературу та математику, яку вони, безперечно, знають дуже добре. Але в математиці їх цікавить тільки застосування її до життя — до поліпшення сільського господарства та техніки, за що у нас їх шанували б мало. Що ж до абстрактних ідей, то вони аж ніяк не вміщуються в їхніх головах.

Жоден закон у цій країні не має слів більше, ніж літер у їхньому алфа-

віті, який складається з двадцяти двох знаків, але й таких довгих законів у них обмаль. Всі вони викладені в найстисліших та найзрозуміліших виразах. Щоб тлумачити їх по-своєму, ці люди не досить хитрі, а за писання коментарів до законів винного карають смертю. Провадження судових справ, як цивільних, так і карних, дуже нескладне, і вони не можуть похвалитися тут якоюсь надзвичайною майстерністю.

Як і китайці, вони знають мистецтво друку з незапам'ятних часів, але бібліотеки їхні невеликі. В найбільшій їхній бібліотеці, яка належить королю, нараховують не більше тисячі томів, розміщених у галереї завдовжки тисячу двісті футів. Для читання столяр королеви спорудив мені в одній з кімнат Глемделкліч дерев'яний пристрій у формі сходів двадцяти п'яти футів заввишки; кожен східець був до п'ятдесяти футів завдовжки. Проти сходів ставили, притуливши до стіни, книжку. Я сходив на верхній східець, повертався обличчям до книжки й починав читати сторінку зверху. Щоб прочитати рядок, я мусив пройти вісім-дев'ять кроків з правого боку до лівого, тоді вертався назад. Прочитавши так кілька рядків, я спускався на один східець, а дочитавши сторінку, знов піднімався аж нагору й таким самим способом починав читати дальшу. Перегортав я їх обіруч, і це не завдавало мені великих труднощів, бо папір був не товщий за наш картон, а аркуші в найбільших фоліантах — не довші за вісімнадцять або двадцять футів.

Стиль книжок — ясний, мужній і плавний, але не цяцькований, бо вони уникають зайвих слів та повторень. Я перечитав багато їхніх книжок, надто з історії та з питань моралі. Між іншим, мене дуже потішив маленький старий трактат, що завжди лежав у спальні Глемделкліч і належав її виховательці, поважній літній жінці, що цікавилася творами з питань релігії та моралі.

В цій книжці розглянуто вади людського роду, і вона має великий авторитет тільки серед жінок та простого люду. Проте мені цікаво було подивитися, що міг написати про це їхній письменник. Автор, як виявилось, повторював усі звичайні фрази європейських моралістів, показуючи, яке мале природою своєю, нікчемне та безпорадне створіння — людина; як нездатне воно захищати себе від негоди та лютих звірів: наскільки вищі одні тварини проти неї своєю силою, другі — прудкістю, треті — завбачливістю, четверті — працьовитістю. Він додав до цього, що останні сторіччя природа почала занепадати та вироджуватись і творить тепер лише маленьких недоносків, як порівняти їх з людьми, що жили в старовину. На його думку, є багато підстав гадати, що представники людської породи спочатку були більші розмірами і що за давніх часів навіть існували велетні, як розповідає про те історія та перекази і як стверджують величезні кістки й черепи, викопані по багатьох місцевостях королівства: розміром своїм вони набагато перевищують кістки теперішньої здрібнілої людської раси. Він запевняв, що самі закони природи вимагають, щоб спочатку ми були більші та дужчі й не гинули від кожного незначного випадку — черепиці, яка впаде з будинку, каменюки, кинутої хлопчаком, або струмочка, де можна втопитись. З цих міркувань автор виводив кілька правил моралі, корисних у практичному житті, але повторювати їх тут не варто. Я не міг не замислитись над питанням, чому всі так люблять розводитись на теми моралі, висловлювати своє невдоволення та скаржитись на нашу боротьбу з природою. Гадаю, що по уважному дослідженні всі ці скарги виявляться і в нас обгрунтованими не краще, ніж у того народу.

Бробдінгнежці пишаються своєю армією, що складається із ста сімдесяти шести тисяч піхоти і тридцяти двох тисяч кінноти, хоч навряд чи можна назвати армією зборища торгового люду по містах та фермерів у селах, які перебувають під командою дворян і не дістають ніякої платні або іншої винагороди. Правда, вони досить добре муштровані та дисципліновані, але чи могло ж би бути інакше, коли кожен фермер служить під командою свого поміщика, а городяни підлягають місцевій старшині, обраній, як у Венеції, загальним голосуванням.

Мені часто доводилось бачити військові вправи столичного ополчення на великому полі в двадцять квадратних миль, недалеко від міста. Хоч на полі було не більше двадцяти п'яти тисяч піхотинців і шести тисяч вершників, але я нізащо не міг би точно порахувати, скільки їх — таку величезну площу вкривали вони. Кавалерист на коні сягав щось із сто футів. Я бачив, як весь цей корпус за командою враз витягав із піхов мечі й вимахував ними в повітрі. Не можна уявити собі грандіознішої та дивовижнішої картини. Здавалося, ніби палахувало десять тисяч блискавок, укриваючи собою все небо.

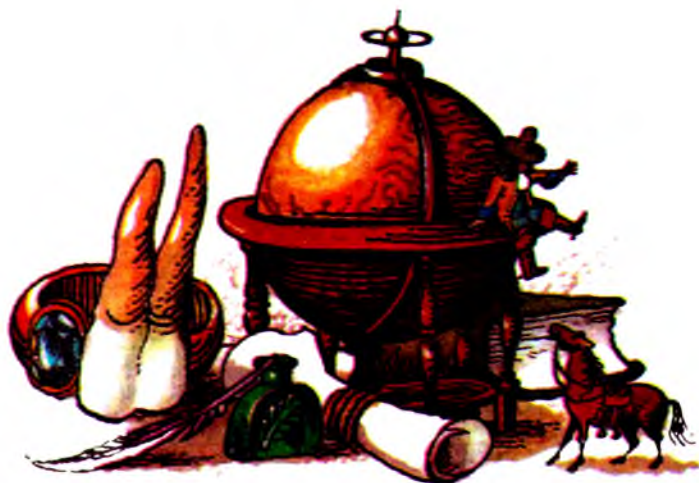
Мене дуже зацікавило, яким чином король додумався організувати армію і навчити свій народ військової дисципліни. Адже його володіння ніде не межують з іншими державами. З розмов та з прочитаних книжок я довідався, що прогом багатьох сторіч бробдінгнежці хворіли на недугу, спільну для всього цівства: дворянство намагалось поширити свої права, народ боронив свою волю, король хотів бути необмеженим володарем. Все це не раз призводило до громадянської війни, якій поклав край дід теперішнього короля, порозумівшись з двома партіями. Тоді й було засновано ополчення, яке завжди стоїть на варті цівків.

Розділ ВОСЬМИЙ

*Король і королева їдуть до кордонів. Автор супроводить їх.
Докладне оповідання про те, яким способом покинув він країну.
Він повертається до Англії*

З мене завжди було передчуття, що рано чи пізно я знову буду на волі, хоч сказати, як це має статися, або скласти більш-менш реальний план утечі я не міг. Корабель, яким я приїхав, був перший бачений біля цих берегів, і король наказав витягати на берег усяке судно, яке будь-коли з'явиться, і разом з пасажирами та екіпажем приставляти його возом до Лорбрульгкуда.

Я прожив уже два роки в цій країні; на початку третього року мені з Глемделкліч довелося супроводити їх величності в подорожі до південного берега королівства. Мене, як уже я казав, возили в дорожній скриньці, що являла собою дуже зручну кімнату в двадцять футів завширшки. До чотирьох кутків стелі я наказав підвісити на шовкових нитках гамак, що правив мені за ліжко, коли я дорогою хотів спати. В ньому було не так трусько, як у ліжку. Над самим моїм гамаком тесляр на моє прохання випиляв отвір з квадратний фут завбільшки для доступу свіжого повітря в спеку; його я міг, за своїм бажанням, затуляти лядою, що ходила в жолобках.

Діставшись кінцевої мети нашої подорожі, король вирішив одпочити кілька днів у своєму палаці біля Фленфласніка — міста, яке лежало за миль вісімнадцять від узбережжя. Глемделкліч і я дуже потонули. Я трохи застудився, а бідна дівчинка почувала себе такою слабою, що мусила сидіти в кімнаті. Мене кортіло побачити океан, бо тільки ним я міг би втекти звідси; вдавши

з себе зовсім хворого, я попросив пустити мене до моря подихати свіжим повітрям і відрядити зі мною пажа, якого я дуже любив і на якого мене іноді звиряли. Ніколи не забуду, як неохоче дала свою згоду Глемделкліч, як зворушливо наказувала вона пажеві доглядати мене і як вона плакала, прощаючись зі мною, немов передчувала те, що мало статися. Хлопець забрав мене разом із скринькою і за півгодини приніс на скелястий морський берег. Там я звелів йому поставити скриньку на землю, підняв одне вікно й почав сумно дивитися на море. Я ще почував себе погано і сказав пажеві, що хочу трохи подрімати в гамаку, сподіваючись, що мені полегшає. Я ліг, а хлопець щільно причинив вікно, щоб і я не застудився, і, не передбачаючи, мабуть, ніякої небезпеки, подався шукати пташині яйця між скель. З вікна я бачив, як він шукав їх і знаходив по одному чи по два в розколинах. Незабаром сон знеміг мене. Через деякий час я раптом прокинувся, почувши, як хтось сильно сіпнув за кільце, прикріплене до верхньої дошки скриньки, щоб її легше було носити. Далі я почув, що скринька піднеслася високо вгору і помчала вперед з неймовірною швидкістю. Від першого поштовху я ледве не випав з гамака, але згодом скринька стала плавно погойдуватися. Я раз у раз кричав якомога голосніше, але даремно. Визираючи у вікно, я бачив тільки небо та хмари. Над головою я чув шум, неначе лопотіння крил, і помалу почав усвідомлювати собі весь жах мого становища. Я зрозумів, що якийсь орел схопив мою скриньку дзьобом за кільце і тепер летить, щоб з висоти скинути її на скелю й розбити, немов черепаху в її шкаралупі, а потім витягти мій труп. Адже птахи ці дуже розумні й обдаровані надзвичайно гострим нюхом, що дозволяє їм знаходити здобич, приховану краще, ніж був прихований я за дводюймовими стінами скриньки.

Незабаром шум подужчав, удари крил почастишали, і скринька заколивалася, неначе ліхтар у бурю. Я почув, як орла (я певний, що то був орел), хтось ударив кілька разів з великою силою, а потім я полетів униз так швидко, що мені аж дух забило. Сплеск води, оглушливіший, ніж ревіння Нігарського водоспаду... і падіння припинилося. Хвилину було тихо й темно, а далі скринька підіймалася, і крізь верхні шибки вікна замерехтіло денне світло. Я зрозумів, що впав у море, і через вагу мого тіла та речей, що були в скриньці, а також широких залізних пластинок, що скріпляли її, вона занурилася футів на п'ять. Я й досі вважаю, що за орлом, коли він ніс мене, погналися інші орли; між ними зчинилася бійка за здобич, і він, боронячись од нападу, випустив мене з дзьоба. Залізні пластинки знизу (вони були найміцніші) дозволили скриньці зберегти рівновагу під час падіння і не дали розбитися, коли вона вдарилась об воду. Всі частини в ній були добре припасовані, двері ходили не на завісах, а підіймалися та спускалися по жолобках, і це робило скриньку такою щільною, що в неї не просочилося і краплі води. Я через силу зліз з гамака, наважившись попереду відсунути ляду в стелі, щоб упустити всередину свіжого повітря, без якого я мало не задихнувся.

Як хотілося мені тоді знову бути з моєю любою Глемделкліч, яку я бачив тільки годину тому! І, правду сказати, я не міг не пожаліти свою бідну няньку, що мала зазнати стільки горя, розлучившись зі мною і втративши ласку королівську та своє становище при дворі. Навряд чи багато мандрівників бували в тяжчій скруті, ніж був тоді я, кожної хвилини чекаючи, що скринька розіб'ється або принаймні її перекине першим же поривом вітру чи хвилею. Одна роз-

бита шибка — і смерть неминуха, бо вікна скриньки захищали лише залізні ґрати, прибиті знадвору на випадок якого-небудь дорожнього нещастя. Я бачив, як крізь численні шпарки, хоч вони були й невеличкі, в скриньку почала просочуватися вода; я затуляв їх, як умів. Я не здужав підняти покрівлю, хоч дуже хотів зробити це, щоб вилізти нагору, де я міг би протриматись на кілька годин довше, ніж сидючи замкнений у цім, сказати б, трюмі. Та якби я на день-два і запобіг небезпеці, мене очікувала жахлива смерть з голоду та холоду. Так перебув я чотири години, кожную мить вважаючи за останню, а інколи навіть бажаючи смерті.

Я казав уже читачеві, що на глухій стіні моєї скриньки були дві міцні клямри, щоб крізь них слуга, везучи мене верхи, просував пояс, застібаючи його потім пряжкою. Дійшовши до розпачу, я раптом почув, як щось стало шкребтись по цій стіні, а далі мені здалося, що скриньку пхають або тягнуть по воді; я відчував ніби поштовхи, від яких хвилі підіймалися майже до верху моїх вікон, залишаючи мене в темряві. У мене прокинулася надія на порятунок, хоч я й не уявляв собі, звідки він міг прийти. Я відгвинтив один із моїх стільців, що був завжди прикріплений до підлоги; з великими труднощами я знову привинтив його під самою лядою, яку перед тим одсунув. Вилізши на цей стілець і наблизивши голову до отвору, я почав голосно гукати всіма відомими мені мовами. Далі я прив'язав до палиці, яку звичайно носив із собою, хустку, вистромив її і став вимахувати нею; отже, якщо поблизу був човен або корабель, моряки мали зрозуміти, що в скриньці замкнено якогось нещасливця.

Всі мої зусилля були марні; проте я ясно відчував, що моя кімната посувається наперед, а за годину глуха стіна її, де були клямри, вдарилася об щось тверде. Спершу я подумав був, що це скеля: мене стало підкидати ще більше, ніж поперед. Згори чувся якийсь гомін і шкрябання, ніби крізь кільце протягали канат; потім я відчув, як мене помалу підтягли фути на три вгору. Я знову почав вимахувати хусткою та галасувати, аж доки захрип. Мені відповіли трикратним вигуком, і я відчув незвичайний приплив радості, зрозумілий тільки тим, хто коли-небудь пережив його. Далі я почув тупіт над головою; хтось нахилився до отвору й гукнув до мене англійською мовою. Я назвав себе, сказав, що зазнав великого лиха, і благав ім'ям усього живого визволити мене з цієї в'язниці. Голос відповів, що я в безпеці, бо мою скриньку прив'язано до корабля, і що зараз прийде тесляр та пропиляє мені ширший отвір у стелі, щоб витягти мене звідти. Я відповів, що це цілком зайва річ, що на це треба багато часу і що нехай вони звелять якомусь матросові взятися пальцем за кільце, витягти скриньку з моря на корабель та віднести її до каюти капітана. Почувши таку дику пропозицію, дехто подумав, що я божевільний, а дехто засміявся, але мені й на думку не спало, що я знову опинився серед людей мого зросту та сили. Нарешті тесляр поширив отвір до чотирьох квадратних футів, до мене в кімнату спустили драбину, якою я виліз звідти, і мене підняли в дуже тяжкому стані на корабель.

Здивовані моряки закидали мене тисячами запитань, на які мені не хотілося відповідати. Зі свого боку, я теж здивувався, побачивши стільки пігмеїв (як здавалося моїм звиклим до велетенських речей очам). Капітан містер Томас Вілкокс — дуже порядна людина із Шропширу — помітивши, що я от-от упаду непритомний, повів мене до себе в каюту й дав випити чогось міцного.

Потім поклав мене на своє ліжко й порадив трохи відпочити, чого я справді дуже потребував. Перед тим як заснути, я розповів йому, що в моїй скриньці є деякі коштовні речі, які шкода було б утратити: гарний гамак, два стільці, стіл, похідне ліжко й комод; що кімната з усіх боків позавішувана, або, краще сказати, оббита шовковою та бавовняною матерією. Коли він накаже кому-небудь з екіпажу принести ту скриньку до нього в каюту, то я відчиню її й покажу все моє добро. Почувши таку нісенітницю, капітан подумав, що я марю, але (мабуть, щоб заспокоїти мене) обіцяв дати відповідне розпорядження. Він пішов на палубу й звелів кільком матросам спуститися в скриньку, звідки (як побачив я згодом) вони витягли всі мої речі, обдерли покриття із стін, але дуже попсували комод, стільці та ліжко, бо відривали їх силоміць, не знаючи, що вони пригвинчені до підлоги. Деякі дошки вони взяли на потреби їхнього корабля; забравши все, що привернуло їхню увагу, вони викинули скриньку в море, де вона, маючи багато пошкоджень на дні та в стінах, незабаром потонула. Я, звичайно, був радий, що не бачив того плюндрування, бо я певний, що воно дуже б уразило мене, відновивши в пам'яті картини колишнього мого життя, яке я хотів забути.

Я проспав кілька годин, але дуже неспокійно. Мені ввижалися місця, де я недавно жив, і небезпеки, від яких я врятувався. Та все ж таки, прокинувшись, я відчув себе краще. Було близько восьмої вечора, і містер Віллокс, думаючи, що я голодував перед цим надто довго, звелів негайно подавати вечерю. Побачивши, що я не схожий на божевільного й не кажу безглузвих речей, він розмовляв зі мною дуже люб'язно, а коли ми залишилися самі, попросив мене розповісти про свої мандрівки та про те, як опинився я у цій величезній скрині серед чистого моря.

Він сказав, що приблизно опівдні, дивлячись у підзорну трубу, він помітив мою скриню на далекій відстані від корабля. Спершу він думав, що то судно, і вирішив підійти до нього, гадаючи, що не дуже збочить з курсу й зможе купити сухарів, бо свої у них уже кінчалися. Підійшовши ближче й побачивши свою помилку, він послав шлюпку розвідати, що воно таке, але матроси повернулися налякані й богом свідчилися, що то плавучий будинок. Він посміявся з їхньої дурості й сам сів у шлюпку, наказавши матросам узяти з собою міцний канат. Погода була тиха; кілька разів об'їхавши круг мене, він помітив вікна із залізними ґратами. На одній із глухих стін він побачив дві клямри. Він звелів своїм людям під'їхати до скрині з цього боку, прикріпити канат до однієї із клямр і тягти скриню до корабля. Підійшовши до судна, він розпорядився прикріпити другий канат до кільця зверху скрині й підняти її на блоках, але весь екіпаж спромігся підняти її тільки на два чи три фути. Потім вони побачили

мою палицю з хусткою, вистромену з отвору, і вирішили, що там ув'язнено якогось нещасливця.

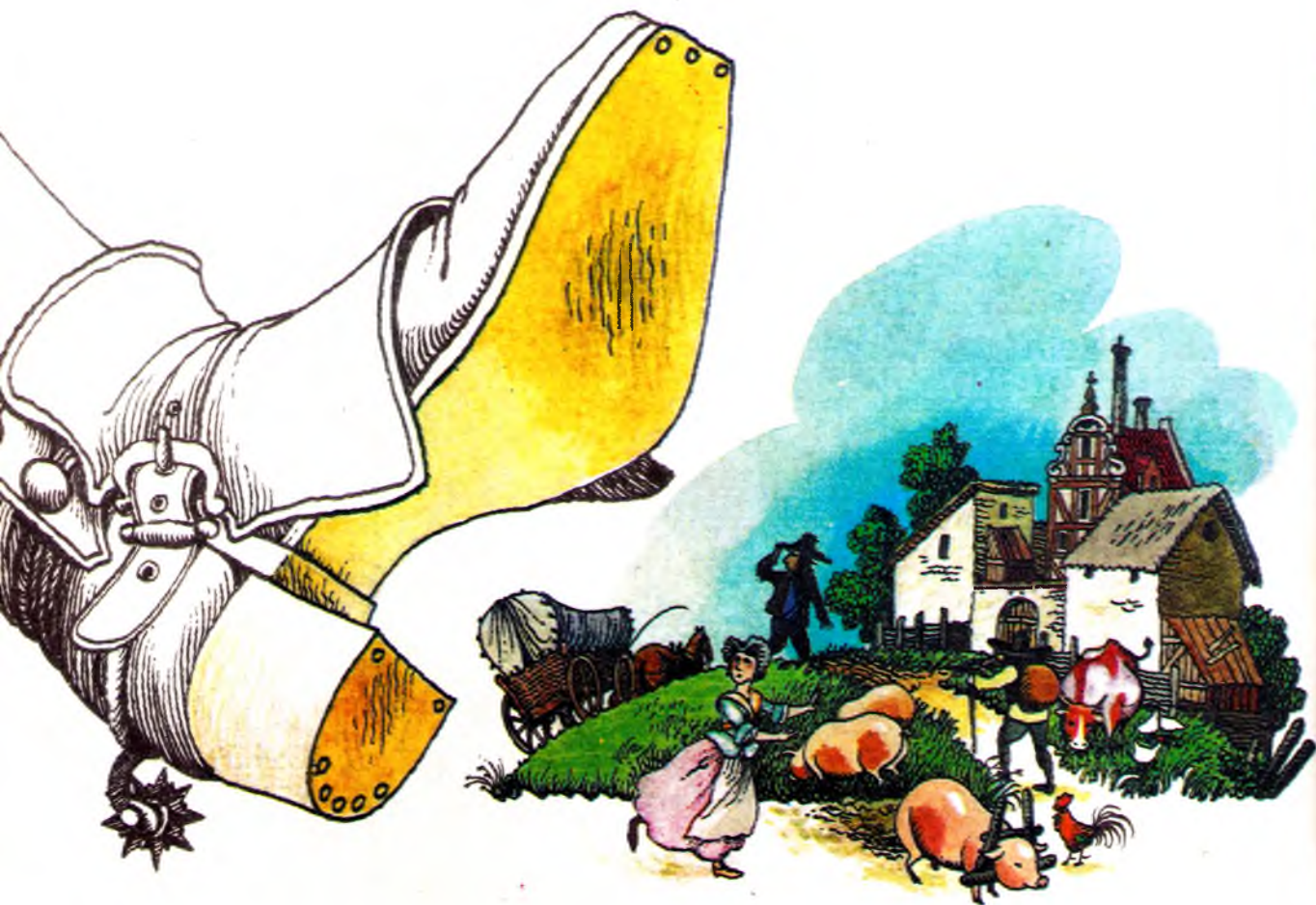
Я спитав, чи не бачив капітан або хто-небудь з його екіпажу на той час, коли помітили мене, величезних птахів у повітрі. Капітан відповів, що поки я спав, він обговорював з матросами ті чудні обставини, за яких вони знайшли мене, і один з них сказав, що бачив трьох орлів, які летіли на північ, але не помітив, щоб вони були більші, ніж звичайні. Я пояснив собі це явище великою висотою, на якій летіли птахи; капітан же не зрозумів причини мого запитання. Далі я запитав його, як далеко ми, на його думку, від землі; він відповів, що за його підрахунками, миль за сто. Я запевняв його, що він помиляється майже вдвоє, бо я покинув землю не більш як за дві години перед тим, як упав у море.

Тоді він знову почав думати, що в голові в мене не все гаразд; натякнувши мені на це, він порадив піти й лягти у відведеній мені каюті. Я запевнив капітана, що його чемне поводження та приємне товариство дуже добре вплинули на мене, і розум мій тепер здоровий, як ніколи в моєму житті. Тоді він споважнів і попросив дозволу відверто запитати мене, чи не обтяжує мого сумління тяжкий злочин, за який, з наказу якогось монарха, мене покарали ув'язненням у скрині. Адже по інших країнах великих злочинців пускають у море на дірявих суднах, без провізії, та він, хоч і шкодує, що взяв до себе таку погану людину, дає мені слово честі висадити мене цілим і неушкодженим у першому

порту, куди ми прибудемо. До цього він додав, що підозра його набагато зросла після безтямних слів, з якими я спочатку звернувся до матросів, а потім і до нього, з приводу моєї кімнати чи скрині, а також після моєї незвичайної поведінки та неспокійних поглядів за вечерею.

Я попросив капітана терпляче вислухати мою історію і сумлінно розповів про все, що трапилось зі мною після мого від'їзду з Англії і до того часу, коли вони знайшли скриню. Правда завжди проторує собі шлях до здорового розуму, і цей до певної міри освічений та безумовно чесний чоловік скінчив тим, що повірив моїм словам та моїй щирості. Щоб остаточно переконати капітана, я попросив його, нехай накаже принести мій комод, ключ од якого лежав у мене в кишені. Я відчинив комод при ньому й показав йому колекцію дивинок, зібрану мною в країні, звідки я втік таким дивним способом. Там був гребінець, зроблений з бороди короля, і другий — з того самого матеріалу, але за спинку йому правив урізок нігтя з великого пальця його величності. Була колекція голок та шпильок од фута до пів-ярда завдовжки, четверо осиних жал, схожих на кинджали, кілька пачосів королевиного волосся та золотий перстень, який вона люб'язно подарувала мені, знявши з мізинця й одягши мені на шию, як намисто. Цей перстень я хотів був подарувати капітанові як віддяку за його гостинність, але він рішуче відмовився прийняти подарунок. Я показав йому також мозоль, зрізаний мною власноручно з ноги однієї придворної дами, з кентське яблуко завбільшки. Повернувшись до Англії, я зробив собі з нього

келих і вправив його потім у срібло. Нарешті я звернув його увагу на штани пошиті з мишачої шкури, що були тоді на мені.

Я примусив його взяти тільки зуб одного лакея, помітивши, що той зуб він розглядав з особливою цікавістю, очевидно вражений. Він прийняв його з подякою, більшою, ніж була варта ця дрібничка. Недосвідчений лікар помилково видер його у одного із слуг, що страждав од зубного болю, але той зуб був найздоровіший з усіх його зубів. Я почистив його і заховав до себе в комод. Зуб був щось із фут завдовжки і чотири дюйми в діаметрі.

Капітан був дуже задоволений з мого нехитрого оповідання і висловив надію, що після повернення до Англії я зроблю послугу світові, виклавши все на папері та опублікувавши. На це я відповів, що, на мою думку, в Англії вже забагато книг про подорожі; що тепер мають успіх тільки книги про незвичайні пригоди, і я побоююсь, що багато хто з авторів зважає на істину менше, ніж на свої власні вигоди та честолюбство, і дбає лише про розвагу неосвічених читачів; що в оповіданні моїм буде мова майже виключно про звичайні події і що воно не буде прикрашене тими описами дивовижних рослин, дерев, птахів та всяких тварин або варварських звичаїв та ідолопоклонства дикунів, яких так рясно в творах сучасних письменників. Проте я подякував йому за добру думку про мене й пообіцяв обміркувати цю справу.

Дивуючись моїй звичці кричати під час розмови, містер Вілкокс запитав, чи не глухі в тій країні король та королева. Я сказав, що протягом двох років не говорив інакше і так звик до цього, що тепер його голос та манери матросів здаються мені шепотом, хоч я добре розбираю всі слова. А коли я розмовляв у тій країні, я скидався на людину, що розмовляє на вулиці з своїм приятелем, який стоїть на вершечку дзвіниці, крім тих випадків, коли мене ставили на стіл або хтось тримав мене на долоні.

Я сказав йому, що спостеріг ще одну річ: коли я вперше ступив на корабель і мене оточили матроси, всі вони здалися мені найнікчемнішими створіннями, які я досі бачив. І справді, перебуваючи в державі велетів, я ніколи не наважувався глянути на себе в дзеркало, бо очі мої так звикли до великих речей, що порівняння їх з собою викликало в мене неприємне почуття власної мізерності.

На це капітан сказав, що помітив, як, в'єчеряючи, я на все дивився з подивом і часто неначе стримував посмішку. Він не знав, як зрозуміти мою поведінку, і пояснював її деяким розладом у моєму мозку. Я зазначив, що його спостереження правдиві, і сказав, що не міг триматись інакше, бачивши тарілку із срібний трипенсовик завбільшки, свинячий окіст — на один раз укусити, а келих менший, ніж шкаралупа горіха. Бо хоч королева й наказала забезпечити мене всіма потрібними для мене речами, коли я був на службі в неї, але уявлення мої відповідали тому, що мене оточувало, і я почав дивитися на свою мізерність, як на фізичну ваду.

Капітан добре зрозумів мене і весело відповів англійським прислів'ям, сказавши, що очі мої ненаситніші, ніж шлунок, бо він не помітив у мене апетиту, хоч я й голодував цілий день. Жартуючи й далі, він заявив, що охоче дав би сто фунтів, щоб побачити мою кімнату в дзьобі орла, а надто тоді, коли вона падала з такої височини в море. Бо це, мовляв, справді було найдиво-

³⁴ Тонкін — провінція у В'єтнамі.

³⁵ Нова Голландія — давня назва Австралії.

вижніше видовище, варте того, щоб його описали й передали майбутнім сторіччям.

Корабель побував у Тонкіні³⁴ й саме вертався до Англії. Його віднесло на 44° північної широти і 143° східної довготи. Але за два дні по зустрічі зі мною судно потрапило в смугу пасатів і довгий час ішло на південь понад Новою Голландією³⁵, а тоді на західно-південний захід та південно-південний захід, поки обігнуло мис Доброї Надії. Подорож наша була зовсім спокійна, і я не хочу втомлювати читача, описуючи її. Капітан зайшов до одного чи двох портів, посилаючи на берег шлюпки по провізію та прісну воду, але я ні разу не висідав з корабля, доки 3 червня 1706 року — тобто приблизно через дев'ять місяців по моїй утечі — не прибув до Даунса.

Я пропонував заплатити за проїзд своїм багажем, але капітан не взяв з мене ані пенса. Ми розлучилися великими приятелями, і я взяв з нього обіцянку відвідати мене в Редріффі. На позичені в нього п'ять шилінгів я найняв собі коня та провідника.

Ідучи додому, я думав, що знов опинився у країні ліліпутів — такими маленькими здавалися мені будинки, дєрева, худоба й люди. Я боявся, що подавлю перехожих, і часто гукав на них, наказуючи зійти до дороги. Разів зо два через мою нахабну поведінку мені мало не розстрожили голови.

Все змішалось в моїй свідомості, і мені довелося питати в людей дорогу до власного дому.

Коли я нарешті прибув до свого будинку і слуга відчинив мені двері, я нахилився до землі, щоб не стукнутися об одвірок. Побачивши дружину, я зігнувся аж до колін, щоб вона могла обняти мене. Дочку, що стала навколішки, чекаючи мого благословення, я спершу був не помітив, бо звук задирати голову й підводити очі вгору, а потім хотів був підняти її за стан однією рукою. На слуг і двох-трьох знайомих, що в той час були в нас, я дивився згори вниз, неначе велетень на пігмеїв. Я сказав жінці, що вона була занадто ошадлива, бо мені здавалося, що вона і дочка звелися нанівець. Одне слово, я поводився так незвичайно, що всі вони, так само, як і капітан, побачивши мене вперше, вирішили, що я збожеволів. Згадую про все це лише для того, щоб показати велику силу звички і відносність наших уявлень.

Невдовзі я порозумівся і з родиною, і з приятелями, але жінка заявила, що більше не пустить мене в море. Проте лиха доля мала наді мною сильнішу владу, як читач дізнається згодом. Тим часом я закінчу другу частину моїх нещасливих мандрів.

Зміст

Терех Олександр. Передмова 5

ЧАСТИНА ПЕРША

Подорож до ліліпутів

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ 9

Автор оповідає децю про себе та про свою родину, про перші спонуки до мандрівництва. Його корабель розбивається, і він, рятуючи собі життя, кидається в хвилі, пливе й виходить на берег у країні ліліпутів. Його беруть у полон і привозять до столиці

РОЗДІЛ ДРУГИЙ 19

Імператор Ліліпутії в супроводі багатьох вельмож приходить подивитись на автора в його ув'язненні. Опис особи та одягу імператора. Щоб навчити автора ліліпутської мови, до нього приставлено вчителів. Своєю сумірною поведінкою він заслуговує ласку імператора. Коли його обшуковують, шаблю та пістолі відбирають

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ 27

Автор дуже оригінальним способом розважає імператора і його придворних дам та кавалерів. Опис придворних розваг ліліпутів. Авторкові на певних умовах дають волю

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ 35

Опис Мілдендо, столиці Ліліпутії, та імператорського палацу. Розмова автора з першим секретарем про державні справи. Автор пропонує імператорові послуги у воєнних діях

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ 39

Автор надзвичайно дотепним способом запобігає ворожому нападові. Йому дають високий титул. Приїздять послы імператора Блефуску і просять миру

РОЗДІЛ ШОСТИЙ 45

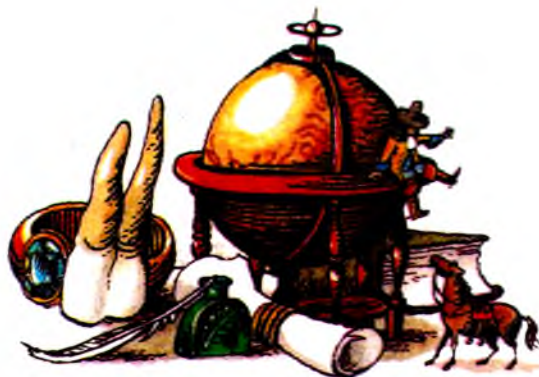
Про жителів Ліліпутії. Їхня наука, закони та звичаї. Як вони виховують дітей. Як жив автор у цій країні

РОЗДІЛ СЬОМИЙ 53

Авторові сповіщають про намір обвинуватити його в державній зраді, і він тікає до Блефуску. Як прийнято його там

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ 61

Авторові трапляється щаслива нагода покинути Блефуску. Подолавши деякі труднощі, він повертається цілий і неушкоджений на батьківщину

ЧАСТИНА ДРУГА

Подорож до Бробдінгнегу

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ 71

Опис шторму. З корабля вирудажають баркас по прісну воду. Автор їде на баркасі досліджувати країну. Він залишається на березі, його підбирає один із тубільців і односить до фермера. Як його прийняли там. Різні пригоди, що трапилися з ним у фермера. Опис мешканців

РОЗДІЛ ДРУГИЙ 81

Донька фермера. Автора везуть до сусіднього міста, а потім до столиці. Подорож до його подорожі

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ 87

Автора викликають до двору. Королева купує його у фермера і представляє королю. Автор дискутує з великими вченими його величності. Для автора влаштовують приміщення в палаці. Королева виявляє до нього велику ласку. Він боронить честь своєї батьківщини. Його сварки з карликом королеви

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ 95

Опис країни. Пропозиція виправити сучасні карти. Королівський палац і кілька слів про столицю. Яким способом подорожував автор. Опис головного собору

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ 99

Деякі пригоди, що трапилися з автором. Автор показує свою вправність у мореплавстві

РОЗДІЛ ШОСТИЙ 107

Різні витівки автора для розваги короля та королеви. Автор показує свої музичні здібності. Король розпитує про державний лад Англії, і автор розповідає про нього. Зауваження короля з цього приводу

РОЗДІЛ СЬОМИЙ 115

Любов автора до батьківщини. Він робить королю дуже вигідну пропозицію, але його величність відхилив її. Необізнаність короля з політикою. Наука в цій країні дуже недосконала й обмежена. Закони, військова справа та партії в їхній державі

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ 123

Король і королева їдуть до кордонів. Автор супроводить їх. Докладне оповідання про те, яким способом покинув він країну. Він повертається до Англії

Літературно-художественне видання

Джонатан Свифт

**ПУТЕШЕСТВИЯ
ЛЕМЮЭЛЯ ГУЛЛИВЕРА**

Р о м а н

(На українському мові)

Для середнього шкільного віку

Рисунки
Вишинського Ігоря Аркадійовича

Переклад з англійської за редакцією
Лисняка Юрія Яковлевича

Київ «Веселка»

Редактор
О. І. Жуланський

Художній редактор
А. О. Ливень

Технічні редактори
Ф. Н. Резник, К. П. Дворська

Коректори
Л. К. Скрипченко, Т. М. Васильєва

Інформ. бланк № 3877

Здано на виробництво 22.12.86. Підписано до друку 30.09.87.
Формат 84×108/16. Папір офс. № 1.
Гарнітура бодоні. Друк офсетний. Умови. друк. арк. 14,28.
Умовн. фарб.-відб. 59,43. Обл. вид. арк. 13,33.
Тираж 50 000 пр. Зам. 6—3962.
Ціна 2 крб. 80 к.

Орден Дружби народів видавництво «Веселка»,
252655, Київ, МСП, Мельникова, 63.

Головне підприємство
республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига»,
252057, Київ-57, Довженка, 3.

